



รอให้ถึงอนุบาลก็สายเสียแล้ว

1. ศักยภาพของเด็กเล็ก
2. สถานะความเป็นจริงของการเรียนรู้ ในระยะปฐมวัย
3. สิ่งดีสำหรับเด็กเล็ก คืออะไรบ้าง
4. หลักในการฝึกเด็ก
5. บทบาทของแม่

ตอนที่ 1

ศักยภาพของเด็กเล็ก

1. รอให้เข้าโรงเรียนอนุบาลก่อนก็สายเสียแล้ว
2. ไม่ว่าเด็กคนไหนก็เลี้ยงให้ดีได้
3. การศึกษาในวัยเด็กเล็ก ไม่ใช่การผลิตอัจฉริยะคนคล
4. เด็กแรกเกิดนั้นอ่อนแอ แต่มี "ศักยภาพ" มหาศาล
5. เส้นสายของเซลล์สมอง
6. การศึกษาในปัจจุบัน
7. ความยาก - ความง่าย
8. เด็กจำอักษรยากๆ ได้ง่ายกว่าอักษรง่ายๆ
9. สำหรับเด็กเล็ก พืชชนิดนี้ดีกว่าเลขคณิต
10. เด็กอายุ 3 เดือนก็ชอบเพลงคลาสสิก
11. เด็กอ่อนอายุ 6 เดือนก็ว่ายน้ำเป็น
12. สมองของเด็กวัยก่อน 3 ขวบนั้น เราจะยึดเยียดอะไรให้มากแค่ไหนก็รับได้
13. เด็กเล็กจดจำทุกสิ่งที่ตนสนใจ
14. มีหลายสิ่งจำเป็นต้องเรียนรู้ในวัยเด็กเล็ก
15. เด็กหูพิการ ถ้าได้รับการสอนในระยะปฐมวัยอาจได้ยินเสียง

ตอนที่ 2

สถานะเป็นจริงของการเรียนรู้ ในระยะปฐมวัย

16. การศึกษาและสภาพแวดล้อมเหนือกว่ากรรมพันธุ์
17. ลูกนักวิชาการก็ไม่ว่าจะเหมาะที่จะเป็นนักวิชาการ
18. ลูกของคนถ้าเติบโตในหมู่นักวิชาการก็กลายเป็นนักวิชาการ
19. เด็กทารกเมื่อวานต่างกับวันนี้ลิบลับ
20. วัยเด็กเล็กนี้แหละที่ "แต่ชาดย่อมแดง"
21. ห้องที่ว่างเปล่ามีผลร้ายกับเด็ก
22. เด็กเล็กได้รับอิทธิพลอย่างลึกซึ้ง
23. เด็กเล็กซึมซับเรื่องราวต่างๆในหนังสือนิทาน
24. การให้คนอื่นเลี้ยงลูกเป็นการเสี่ยงที่สุด
25. ประสบการณ์ในระยะปฐมวัยเป็นพื้นฐานของการคิดอ่าน

ตอนที่ 3

สิ่งดีสำหรับเด็กเล็ก คืออะไรบ้าง

26. การศึกษาของเด็กเล็กไม่มีสูตรตายตัว
27. นิสัย อุ่มติดมือ ควรให้ติดเป็นอย่างยิ่ง
28. ลูกนอนกับพ่อแม่เป็นสิ่งดีที่ควรปฏิบัติ
29. แม่ที่ร้องเพลงเสียงหลงทำให้ลูกร้องเพลงเสียงหลงด้วย
30. ทุกครั้งที่เด็กร้องต้องขานตอบ
31. ไม่จำเป็นต้องพูดภาษาเด็กกับลูก
32. การไม่เอาใจใส่ลูกนั้นเลวร้ายยิ่ง
33. ความกลัวของเด็กเกิดจากประสบการณ์
34. เด็กแรกเกิดก็รู้ว่าพ่อแม่ทะเลาะกัน
35. "โรคช้ำกังวล" ของแม่แพร่ไปติดลูกได้

36. [พ่อควรสัมพันธ์กับลูกให้มากขึ้น](#)
37. [ยังมีพี่น้องมากยิ่งดี](#)
38. [ปู่ย่าตายายเป็นเครื่องกระตุ้นที่ดีของเด็ก](#)
39. [ควรส่งเสริมให้เด็กได้เล่นด้วยกัน](#)
40. [การทะเลาะกันช่วยให้เด็กรู้จักเข้าสังคม](#)
41. [เด็กทารกจำหน้าคนได้](#)
42. [ไม่ว่ายน้ำ ต้องใช้ในวัยที่เด็กยังไม่เข้าใจไม่ว่าย](#)
43. [ความโกรธ และความริษยา เป็นการแสดงความไม่พอใจของเด็ก](#)
44. [อย่าเอ่ยถึงข้อบกพร่องของเด็กต่อหน้าคนอื่น](#)
45. [ชมเด็กดีกว่าดุเด็ก](#)

ตอนที่ 4 **หลักในการฝึกเด็ก**

46. [ความสนใจคือยากระตุ้นที่ดีที่สุด](#)
47. [เด็กมักสนใจสิ่งที่เป็นจังหวะ](#)
48. [เด็กจะมองสิ่งที่เขาสนใจว่าเป็นสิ่งดี](#)
49. [ความสนใจของเด็กต้องต่อเนื่องจึงจะมีผล](#)
50. ["การทำซ้ำซาก" คือการกระตุ้นความสนใจของเด็กที่ดีที่สุด](#)
51. [จินตนาการของเด็ก คือจุดเริ่มต้นของความคิดสร้างสรรค์](#)
52. [สำหรับเด็กเล็กควรสอนให้มี "ปรีชาญาณ"](#)
53. [การสอนเด็กเล็กไม่ควรแบ่งเพศ](#)
54. [อย่าโกหกเด็กเล็กเกี่ยวกับเรื่องเพศ](#)
55. [เด็กเลือกกินเพราะไม่ชินกับรสชาติ](#)
56. [เด็กรู้จักเวลา ถ้ามีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีระเบียบ](#)
57. [รายการข่าวมีประโยชน์ในการสอนภาษาที่ถูกต้อง](#)
58. [โฆษณาโทรทัศน์ควรให้เด็กดู](#)
59. [เวลาสอนดนตรีควรสอนเสียงประสานควบไปด้วย](#)
60. [การเรียนรู้ไวโอลินช่วยพัฒนาสมาธิ](#)
61. [การเรียนรู้ไวโอลินช่วยพัฒนาการเป็นผู้นำ](#)
62. [การเรียนรู้ดนตรีของเด็ก ส่งผลให้หน้าตาของเด็กเปลี่ยนไปด้วย](#)
63. [การท่องกลอนช่วยฝึกความจำของเด็ก](#)
64. [วัยเด็กเล็กนี้แหละที่ควรให้เด็กได้ดูของแท้](#)
65. [การเลียนแบบของเด็ก](#)
66. [ถ้าเด็กเก่งเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เด็กจะเกิดความมั่นใจในทุกเรื่อง](#)
67. [การเล่นไฟจับคู่ ช่วยฝึกให้เด็กคิดเป็น](#)
68. [ดินสอและสีเทียนควรให้เด็กเร็วที่สุด](#)
69. [กระดาษวาดเขียนมาตรฐาน ทำให้เกิดคนขนาดมาตรฐานเท่านั้น](#)
70. [การให้ของเล่นมากเกินไป ทำให้เด็กกลายเป็นคนจืดจาง](#)
71. [การเก็บของในห้องหมดจดเกินไปเพราะกลัวอันตรายนั้นไม่ดี](#)
72. [เด็กเล็กก็รู้จักระเบียบ](#)
73. [จัดสถานที่ให้เด็กมองเห็นอะไรเอง](#)
74. [ของเล่นไม่ควรสวดยแต่อย่างเดียว](#)

75. [สำหรับเด็กเล็ก หนังสืออาจไม่ใช่อ่าน](#)
76. [การเล่นแบบง่ายๆ สร้างเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้เด็ก](#)
77. [การเล่นละคร ช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก](#)
78. [การออกกำลังกายเป็นการกระตุ้นการพัฒนาทางสติปัญญา](#)
79. [ฝึกเด็กให้รู้จักใช้ทั้งมือซ้ายและมือขวา](#)
80. [เด็กเล็กควรให้เดินมากๆ](#)
81. [ประสาทสัมผัสการเคลื่อนไหวจะดีได้ด้วยการฝึก](#)
82. [การเล่นกีฬา ยิ่งเริ่มเร็วยิ่งดี](#)
83. [เด็กเล็กไม่รู้จักความแตกต่างระหว่างการทำงานและการเล่น](#)
84. [การศึกษาในระยะปฐมวัยมิใช่การเรียนพิเศษ](#)
85. [ถึงไม่มีเงิน ไม่มีเวลา ก็ให้การศึกษาแก่ลูกได้](#)

ตอนที่ 5

บทบาทของแม่

86. [แม่ที่ไม่มีสายตายาวไกล ให้การศึกษาแก่ลูกไม่ได้](#)
87. [สำหรับผู้หญิง ไม่มีงานใดสำคัญกว่างานเลี้ยงลูก](#)
88. [การศึกษาของเด็กเริ่มต้นที่การศึกษาของแม่](#)
89. [แม่ต้องไม่ลืมที่จะเรียนรู้จากลูกเสมอ](#)
90. [ผู้ที่สามารถเลี้ยงลูกให้เป็นคนดี คือแม่มากกว่าพ่อ](#)
91. [แม่ไม่ควรบังคับลูกในเรื่องของการศึกษา](#)
92. [อย่า ทำแท้ง การศึกษาของเด็ก](#)
93. [จงเป็นคุณแม่แก้ววิชา ตอนเด็กอายุ 0-2 ขวบ](#)
94. [ลูกไม่ใช่สมบัติของแม่](#)
95. [ความไม่มั่นใจของแม่จะทำให้ลูกแย่](#)
96. [ความทะนงตนของแม่ ทำให้ลูกกลายเป็นคนยโส](#)
97. [ถ้าจะเปลี่ยนลูก พ่อแม่ต้องเปลี่ยนเสียก่อน](#)
98. [การศึกษาที่แท้จริง คือการศึกษาที่ทำให้ลูกดีกว่าพ่อแม่](#)
99. [คนที่สามารถเชื่อใจคนอื่นได้ จะเป็นผู้สร้างศตวรรษที่ 21](#)
100. [ผู้ที่กำจัดสงครามและการแบ่งแยกผิวได้ มีแต่เด็กเล็กเท่านั้น](#)

ตอนที่ 1 ศักยภาพของเด็กเล็ก

1. รอให้เข้าโรงเรียนอนุบาลก่อนก็สายเสียแล้ว

ก่อนที่จะเริ่มเรื่อง ผมอยากให้คุณนึกถึงสมัยที่คุณยังเป็นนักเรียนสักหน่อย ในชั้นเรียนของคุณคงมีคนหัวดีมาก และคนที่หัวทื่อไม่เอาไหน ไขว่ไขว่ใคร คนที่หัวดีนั้นทั้งๆที่ไม่ได้คร่ำเคร่งเรียนเท่าไร แต่ได้คะแนนเยี่ยมทุกที ส่วนคนที่ไม่เอานั้นต้องให้ย่นดูหนังสืออย่างไร ผลลัพธ์ก็คงเหมือนเดิมทุกคนคงเคยมีเพื่อนแบบนี้มาแล้ว ทางฝ่ายคุณครูมักจะปลอบใจว่า “คนเราไม่ได้เกิดมาเป็นคนโง่หรือฉลาด มันขึ้นอยู่กับความพยายามนะนักเรียน ”

แต่ความรู้สึกของพวกเรา เรามักคิดว่าความโง่หรือฉลาดคงถูกกำหนดมาตั้งแต่กำเนิดแล้ว ที่จริงมันเป็นเรื่องอย่างไรกันนะ? คุณครูบอกว่า “ โง่หรือฉลาดไม่ใช่เรื่องของกำเนิด มันขึ้นอยู่กับความพยายาม ” กับความรู้สึกของพวกเราที่ว่า “ โง่หรือฉลาดมันถูกกำหนดมาตั้งแต่แรกเกิดแล้ว ” ฝ่ายไหนถูกฝ่ายไหนผิดกันแน่

ถ้าจะให้ผมเป็นคนตัดสิน ผมก็จะบอกทุกทั้งคู่ว่าและผิดทั้งคู่ คุณก็อาจจะว่าผม พุดแบบกำปั้นทุบดินก็ได้ แต่ไม่ใช่อย่างนั้นแน่

ถ้าเริ่มจากบทสรุปก็กล่าวได้ว่าความสามารถและอุปนิสัยของคนเราไม่ได้เป็นของติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด แต่จะถูกกำหนดภายในระยะเวลาหนึ่ง เราถกเถียงกันมานานแล้วว่า คนเรานั้นถูกกำหนดโดยกรรมพันธุ์ ประเภท “ เชื่อไม่ทิ้งแถว ” ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น “ หรือว่าถูกกำหนดด้วยการศึกษาและสภาพแวดล้อมกันแน่เรื่องนี้หาบทสรุปไม่ได้มาเป็นเวลานาน

แต่เมื่อไม่นานมานี้ การศึกษาทางชีววิทยาเกี่ยวกับสมองและกรรมพันธุ์ก้าวหน้าขึ้น จนกระทั่งพบว่า ความสามารถและอุปนิสัยของคนนั้น ส่วนใหญ่จะก่อรูปเรียบร้อยระหว่างอายุ 0- 3 ขวบ กล่าวคือ คนเรานั้นตอนแรกเกิดเหมือนกันหมด ไม่มีคนที่เกิดมาเป็น “ อัจฉริยะบุคคล ” หรือเกิดมาเป็น “ ไฉฉง ” แต่การศึกษาตั้งแต่แรกเกิดนั้นแหละ สามารถทำให้คนเป็น “ อัจฉริยะบุคคล ” ก็ได้หรือเป็น “ ไฉฉง ” ก็ได้ถ้าอย่างจะทำ

อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่า เราจะสามารถทำให้คนเป็น อัจฉริยะเมื่อไรก็ได้ เช่น เดิมโตเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ได้ เพราะความสามารถและอุปนิสัย ส่วนใหญ่ของคนเราจะถูกกำหนดในช่วงอายุ 0-3 ขวบ เพราะฉะนั้น เมื่อเด็กเริ่มไปโรงเรียนแล้ว ความแตกต่างที่เด็กหัวดีที่อะไรอะไรก็ง่ายไปหมด กับเด็กหัวทื่ออะไรมันก็ยากไปหมด จึงเกิดขึ้น

จุดสำคัญก็คือ การเลี้ยงดูเด็กระหว่างอายุ 0-3 ขวบ ถ้ารอให้เข้าโรงเรียนอนุบาลเสียก่อนก็สายไปเสียแล้ว

2. ไม่ว่าเด็กคนไหน ก็เลี้ยงให้ดีได้

คงมีคนไม่น้อยที่สงสัยว่าผมซึ่งเป็นช่างเทคนิคและนักธุรกิจทำไมถึงได้ข้ามประตูมาสนใจเรื่อง “ การศึกษาในวัยเด็กเล็ก ” ที่จริงการที่ผมสนใจเรื่องสำคัญแบบนี้เป็นของธรรมดาที่สุด และเมื่อรู้สึกว่าคุณพ่อคุณแม่ทั้งหลายนั้นแหละที่ละเลยปัญหานี้ ทำให้ผมยิ่งอยู่เฉยไม่ได้

แน่นอน ไม่ใช่ที่ผมจะไม่มีแรงอะไรโดยตรงเสียเลยที่กระตุ้นให้สนใจปัญหานี้ แรงกระตุ้นอย่างหนึ่งคือเรื่องวุ่นวายมากในมหาวิทยาลัยในระหว่างปี 1965-1970 (พ.ศ.2508-2513) เป็นช่วงที่เกิดความวุ่นวายมากในมหาวิทยาลัยทั่วประเทศญี่ปุ่นเพราะบรรดานักศึกษาก่อการสไตรด์กันอย่างไม่หยุดหย่อน ทำให้ผมเกิดความสงสัยในระบบการศึกษาของเรา และอีกอย่างหนึ่งก็คือผมเป็นพ่อคนหนึ่งที่มีปัญหาในเรื่องลูก

ความจริงผมมีลูกปัญญาอ่อนอยู่คนหนึ่ง ในช่วงที่ลูกผมคนนี้อยู่ในวัยเด็กเล็ก ผมไม่รู้เลยว่าเด็กที่มีชะตากรรมแบบนี้ ก็มีโอกาสพัฒนาความสามารถขึ้นมาได้ในระดับหนึ่ง ถ้าหากเริ่มทำตั้งแต่แรกเกิด สิ่งที่ทำให้ผมตาสว่างในเรื่องนี้ก็คือคำพูดของอาจารย์ชู่ชุกี ชินอิชิ ซึ่งมีชื่อเสียงทั่วโลกในการสอนไวโอลินแก่เด็กเล็ก ท่านกล่าวว่า “ไม่ว่าเด็กคนไหนก็ทำได้ ขึ้นอยู่กับวิธีเลี้ยง” เมื่อผมได้ยินเรื่องนี้และได้เห็นผลงานที่น่าทึ่งสมกับคำพูดของท่าน ทำให้ผมรู้สึกเสียใจอย่างยิ่งที่ผมในฐานะที่เป็นพ่อ ไม่ได้ทำอะไรให้แก่ลูกของผมเลย

เรื่องความวุ่นวายในมหาวิทยาลัยก็เช่นเดียวกัน ทำให้ผมคิดถึงปัญหาการศึกษาว่าการศึกษา คืออะไร ควรจะเป็นอย่างไร ตอนแรกผมคิดถึงเรื่องการศึกษาในมหาวิทยาลัย ปัญหาต่างๆในระบบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย แต่พอผมคิดเรื่องนี้อย่างจริงจัง ก็ทำให้ผมพบว่าปัญหามัน เกิดตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมปลายแล้ว และสาวไปถึงระดับมัธยมต้น ระดับประถม จนกระทั่งได้บทสรุปว่าแม้แต่ระดับอนุบาลก็หายไปเสียแล้วกระมัง ความคิดอย่างนี้เกิดไปตรงกับความคิดของ อาจารย์ ชูชกิ ชินอิชิ ซึ่งทดลองเรื่องการศึกษาของเด็กเล็กมานานแล้ว

อาจารย์ ชูชุกิท่านเริ่ม การศึกษาแบบ ชูชุกิ (Suzuki method) ซึ่งเป็นระบบอาจารย์ ชูชุกิ ในวัยเด็กเล็กตามแบบฉบับของท่านมาตั้ง 30 ปีเศษแล้ว ก่อนหน้านั้นท่านก็สอนตามแบบทั่วไป คือเริ่มตั้งแตระดับประถมศึกษา มัธยมขึ้นไป แต่ปรากฏว่าในหมู่เด็กที่เริ่มเรียนในระดับนี้ จะเกิดความแตกต่างอย่างมากระหว่างเด็กที่เก่งไปเร็วกับเด็กที่เรียนไปได้ช้าอย่างแก้ไขไม่ได้ อาจารย์จึงทดลองให้เด็กเรียนเร็วขึ้น เพื่อดูผลว่าจะเป็นอย่างไร ในที่สุดก็ลดอายุของเด็กลงเรื่อยๆปรากฏว่าเรื่องที่ผมคิดได้จากปัญหาความวุ่นวายในมหาวิทยาลัยนั้น อาจารย์ ชูชุกิท่านเริ่มทดลองมาตั้งแต่ 30ปีก่อนแล้ว อาจารย์ ชูชุกิท่านสอนไวโอลิน เรื่องนี้เพราะบังเอิญท่านเป็น นักไวโอลินท่านนั่นเอง แต่วิธีการของท่านใช้ได้ในการศึกษาทุกแขนง เพราะผมคิดแบบนี้ ถึงได้เหยียบเข้ามาในการศึกษาของเด็กเล็ก

3. การศึกษาในวัยเด็กเล็กไม่ใช่การผลิตอัจฉริยะบุคคล

ก่อนหน้านี้ผมเคยกล่าวว่า “ การศึกษาในช่วงอายุ 0-3 ขวบ สามารถทำคนให้เป็นอัจฉริยะ ถ้าอยากจะทำ “

พอผมพูดเรื่องนี้ คุณแม่หลายคนคงจะวิจารณ์ว่า “ ถ้าอย่างนั้นการศึกษาในวัยเด็กเล็ก คือ การศึกษาเพื่อสร้างอัจฉริยะบุคคลอย่างนั้นหรือ ”

คำตอบของผมนั้นก็คือ “ไม่ใช่” จุดประสงค์ประการเดียวของการศึกษาในวัยเด็กเล็กคือ “เพื่อสร้างเด็กให้เป็นคนที่มีไหวพริบดี ร่างกายแข็งแรง ร่าเริงและอ่อนโยน”

คนเรานั้น ถ้าหากไม่มีข้อบกพร่องทางร่างกายแล้ว ทุกคนเหมือนกันหมดตอนแรกเกิด เรื่องที่เด็กกลายเป็นเด็กฉลาด เด็กโง่ เด็กที่มีนิสัยอ่อนโยนหรือดื้อรั้นหยาบกระด้างนั้น ทั้งหมดเป็นความรับผิดชอบของพ่อแม่ ไม่ว่าเด็กคนไหน ถ้าหากได้รับในสิ่งที่เขาควรได้รับในเวลาที่เหมาะสม เขาจะกลายเป็นคนที่มีสติปัญญาและอุปนิสัยดีเลิศในอนาคต

คุณอาจจะรู้สึกตะขิดตะขวงอยู่บ้าง ถ้าผมจะเปรียบคนกับหมา แต่ไม่ว่าจะเป็นหมาพันธุ์ดีแค่ไหนก็ตาม ถ้าหากปล่อยให้ไปเข้ากลุ่มกับหมากลางถนน มันจะค่อยๆ ดินสยป่าเถื่อน และในที่สุดมันจะกลายเป็นหมากลางถนนไปด้วย เด็กแรกเกิดนั้นมีสมองพัฒนาน้อยกว่าสมองของหมาเสียอีก เพราะฉะนั้นการเลี้ยงดัดที่ผิดพลาดอาจกลายเป็นหมากลางถนนไปได้อย่างง่ายดาย

หลายปีก่อน เกิดคดีฆ้องขวัญขึ้นในญี่ปุ่น โดยเด็กหนุ่มคนหนึ่งทำการฆาตกรรมผู้เคราะห์ร้ายหลายคนด้วยอาวุธปืน โดยไม่มีเหตุผลใดใดทั้งสิ้น ต่อมาเด็กหนุ่มคนนั้นเขียนบันทึกจากในคุกออกเผยแพร่ ตอนหนึ่งในบันทึกเขียนว่า “ นิสัยสันดานของคนนั้น เขาว่าถูกสร้างขึ้นภายในอายุ 5 ขวบ ชั่วชีวิตคนนั้นอายุ 5 ปีมันน้อยนิด ถ้าหากมันสร้างสันดานที่กำหนดชีวิตของคนได้ละก็มันช่างเป็นช่วงเวลาสำคัญเหลือเกิน แต่ว่าพ่อแม่ทั้งหลายถึงได้ละเลยมันเสียนัก

นะ!" (จาก "น้ำตาของความโง่") บันทึกของเขาเขียนวิจารณ์ชีวิตในวัยเยาว์เอาไว้อย่างเจ็บปวด อ่านข้อความอย่างนี้แล้ว มีพ่อแม่คนไหนบางจะไม่สะเทือนใจ

ผมคิดว่าอุดมศึกษาในวัยเด็กเล็ก คือเพื่อไม่ให้เกิดเด็กโชคร้ายแบบเด็กหนุ่มคนนี้ เพื่อไม่ให้หมากลายเป็นหมากลางถนน ซึ่งจุดสำคัญที่สุดขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่แรกเกิดทีเดียว

การให้เด็กฟังดนตรีดีๆ ให้เด็กเรียนไวโอลินนั้น ไม่ใช่เพื่อสร้างอัจฉริยะบุคคลทางดนตรี การสอนภาษาอังกฤษ สอนให้อ่านหนังสือ ไม่ใช่เพื่อสร้างอัจฉริยะบุคคลทางภาษา รวมทั้งไม่ใช่การเตรียมเด็กเพื่อให้เข้าโรงเรียนอนุบาลดีๆหรือโรงเรียนประถมดีๆ แต่อย่างไร การเรียนไวโอลิน ภาษาอังกฤษ และการอ่านหนังสือ ตัวอักษรนั้นเป็นเพียงมาตรการอย่างหนึ่ง ในการค้นหาความสามารถอันมหาศาลในตัวเด็กเท่านั้น

4. เด็กแรกเกิดนั้นอ่อนแอแต่มี "ศักยภาพ"(ความสามารถเป็นไปได้) มหาศาล

ความคิดในเรื่องการศึกษาในวัยเด็กเล็กของผมนั้น เริ่มต้นด้วยเรื่อง"ศักยภาพ" อันมหาศาลของเด็กแรกเกิด แต่พอพูดอย่างนี้ก็อาจมีข้อสงสัยว่า เด็กแรกเกิดซึ่งทำอะไรไม่ได้เลยนั้นทำไมถึงคิดว่าจะมีศักยภาพอย่างมหาศาล เล่า

ผมอยากจะตอบข้อสงสัยนี้ว่า "ก็เพราะว่าเด็กแรกเกิดทำอะไรไม่ได้เลยนะซิ ถึงได้มีศักยภาพมหาศาล " เป็นความจริงว่ามนุษย์แรกเกิดเมื่อเปรียบเทียบกับพวกสัตว์แรกเกิดอื่นๆแล้ว มนุษย์เกิดมาในสภาพที่อ่อนแอกว่ามาก

ระยะแรกเกิด คนเรามีความสามารถร้องให้กับดูนมได้เท่านั้น ในขณะที่สัตว์อื่นๆไม่ว่าหมา มา ลิง พอเกิดออกมาก็ยืนได้ เดินได้ทันที นักสัตววิทยาคำนวณความแตกต่างนี้ไว้เป็นระยะเวลาประมาณ 10-11 เดือน

ส่วนปัญหาที่ว่าทำไมจึงเกิดความแตกต่างแบบนี้ขึ้นนั้น เหตุผลอย่างหนึ่งกล่าวกันว่า เป็นเพราะมนุษย์เดินไม่ได้เหมือนสัตว์อื่น กล่าวคือมนุษย์ใช้สองขาเดินในแนวตั้ง ทำให้ทารกอยู่ในครรภ์ได้ในระยะเวลาที่สั้นลง

เพราะเหตุนี้สัตว์อื่นจึงมีความสามารถหลายอย่าง เช่นความสามารถในการเดิน ติดตัวมาตั้งแต่อยู่ในท้องแม่ ส่วนมนุษย์ต้องเกิดมาในสภาพที่ยังทำอะไรด้วยตนเองไม่ได้เลย ซึ่งหมายความว่าความสามารถของเด็กแรกเกิดนั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาหลังจากการลืมตาดูโลกแล้ว

หรือกล่าวได้ว่า สัตว์อื่นๆ ตอนเกิดมาหิวแข็งเสียแล้ว แต่มนุษย์เกิดมาในสภาพที่สมองยังเกือบเหมือนกระดาษขาวอยู่

เพราะฉะนั้น ถ้าอยากให้เด็กแรกเกิดมีความสามารถอะไรก็ขึ้นอยู่กับว่าเราจะเขียนอะไรลงไป ในกระดาษขาวนั้น

ถ้าอยากให้เด็กมีความสามารถและอุปนิสัยที่ดีเลิศ ความเป็นไปได้มีมหาศาล ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากในระยะแรกเกิดเราปล่อยปละละเลยไม่สนใจเด็กก็อาจจะหยุดอยู่ในสภาพสมองว่างเปล่าเช่นนั้น

5. เส้นสายของเซลล์สมองก่อรูปภายใน 3 ขวบ

เซลล์สมองของคนเรา กล่าวกันว่ามีถึง 14,000ล้านเซลล์ แต่สมองของเด็กแรกเกิดอยู่ในสภาพกระดาษขาว และเซลล์สมองส่วนใหญ่ยังไม่ได้ทำงาน รายงานการวิจัยล่าสุดพบว่า การทำงานของเซลล์สมองเหล่านี้จะถูกกำหนดภายในอายุ 3 ขวบ

เซลล์สมองไม่สามารถทำงานได้ถ้าแต่ละเซลล์แยกกันอยู่อย่างโดดเดี่ยวถ้าเราดูภาพของสมองที่ขยายด้วยกล้องจุลทรรศน์จะเห็นว่าหลังจากที่เด็กเกิดมาแล้ว เมื่อเวลาผ่านไปเด็กจะเรียนรู้มากขึ้นจะมีสายใยเชื่อมระหว่างเซลล์สมองมากขึ้น กล่าวคือ ต่อเมื่อเซลล์สมองจำนวนมากต่างก็ยื่นมือมาจับกัน สัมพันธ์กันจึงจะสามารถทำการย่อยข่าวสารข้อมูลจากภายนอกได้ ลักษณะแบบนี้เปรียบได้กับการทำงานของทรานซิสเตอร์ในเครื่องคอมพิวเตอร์ ทรานซิสเตอร์เดี่ยวๆแต่ละตัวทำอะไรไม่ได้ แต่เมื่อต่อสายใยเชื่อมเข้าด้วยกันจึงจะทำงานได้ในฐานะเครื่องคอมพิวเตอร์

เส้นสายสัมพันธ์ของเซลล์สมองซึ่งเปรียบเสมือนสายใยเชื่อมระหว่างทรานซิสเตอร์ในเครื่องคำนวณนี้ จะเพิ่มตัวอย่างรวดเร็วมากระหว่างอายุ 0-3 ขวบจนกระทั่ง 70-80% ของสายใยทั้งหมดจะก่อรูปภายในอายุ 3 ขวบ ความเจริญเติบโตของเส้นสายในสมองนี้ ทำให้น้ำหนักของสมองเพิ่มขึ้น และน้ำหนักของสมองนี้จะเพิ่มขึ้นถึง 2 เท่าตัวภายในอายุ 6 เดือน และเมื่อถึงอายุ 3 ขวบก็จะหนักถึง 80% ของสมองผู้ใหญ่

แน่นอนไม่ได้หมายความว่าเด็กอายุ 3 ขวบ สมองไม่เติบโตอีกเลย แต่หลังจากอายุ 4 ขวบขึ้นไปเส้นสายสมองในส่วนอื่นจะเติบโตขึ้น เส้นสายสมองที่ก่อรูปหลัง 4 ขวบ คือ สมองส่วนหน้า ก่อนอายุ 3 ขวบคือ สมองส่วนหลัง ข้อแตกต่างระหว่างก่อนและหลังอายุ 3 ขวบคือ ถ้าจะเปรียบเทียบกับเครื่องคอมพิวเตอร์แล้วก่อน 3 ขวบเปรียบได้กับส่วน “ฮาร์ดแวร์” ของเครื่องคือเปรียบเสมือน “ตัวเครื่อง” ส่วนหลัง 3 ขวบ “ซอฟต์แวร์” ของเครื่อง คือส่วนที่เป็น “การใช้เครื่อง” นั่นเอง

สมองเด็กได้รับการกระตุ้นจากภายนอก นำมาย่อยเป็นตัวแบบแล้วจะจดจำระบบย่อยข่าวสารขึ้นพื้นฐานซึ่งสำคัญมากนี้จะถูกสร้างภายในอายุ 3 ขวบ ส่วนในเรื่องความนึกคิด ความมุ่งมั่น ความคิดสร้างสรรค์ ความเข้าใจ อารมณ์ ซึ่งเป็นเรื่องระดับสูง จะถูกสร้างหลังจากอายุ 3 ขวบ กล่าวคือ เป็นส่วนที่ว่าจะเอาส่วนที่ถูกสร้างมาก่อนอายุ 3 ขวบ ไปใช้อย่างไร

เพราะฉะนั้น ถ้าหากส่วนที่เป็น “ฮาร์ดแวร์” คือ “ตัวเครื่อง” ที่ถูกสร้างภายในอายุ 3 ขวบนั้นไม่ดีเสียแล้ว เมื่ออายุเกิน 3 ขวบ ถึงแม้ว่าเราจะพยายามสร้างส่วนที่เป็น “ซอฟต์แวร์” คือ “การใช้เครื่อง” ให้ดีอย่างไรก็ไม่มีความหมายเพราะเครื่องคอมพิวเตอร์ที่คุณภาพไม่ดีต่อให้คุณพยายามใช้อย่างดีแค่ไหนมันก็ให้ผลลัพธ์ที่ได้ออกมาไม่ได้แน่

6.การศึกษาในปัจจุบัน“เข้มงวด”

และ”ปล่อยอิสระ”อย่างผิดเวลา

แม้แต่สมัยนี้ก็ยังมียุทธวิธีและนักศึกษามากมายไม่น้อยที่คิดว่าการจงใจให้การศึกษาแก่เด็กแรกเกิดเป็นการกระทำที่ผิด โดยเฉพาะในบรรดาพวกหัวก้าวหน้ามีมากที่สุดเช่นนี้ เขากล่าวว่าการปลูกฝังสิ่งต่างๆลงในหัวน้อยๆของเด็ก จะทำให้เด็กกลายเป็นคนจกจกจู้จี้ เด็กในวัยทารกและเด็กเล็กควรปล่อยให้เติบโตขึ้นเองตามธรรมชาติ บางคนถึงขนาดปล่อยให้เด็กทำอะไรตามอำเภอใจโดยถือว่าเป็นเรื่องของธรรมชาติ

มีคุณแม่จำนวนมากที่เชื่อถือทฤษฎีนี้ นิยมชมชื่นกับ “ลัทธิอิสระเสรี” พอใจที่ตนเองเป็นคุณแม่หัวก้าวหน้า ใจดีและเข้าใจลูก

แต่ทว่า พอคุณลูกเข้าโรงเรียนอนุบาลหรือโรงเรียนประถม คุณแม่ก็เปลี่ยนลัทธิทันที เมื่อก่อนเคยปล่อยให้ลูกทำอะไรตามใจ เพราะคิดว่าลูกเป็นเด็กทารก เมื่อลูกเข้าโรงเรียน คุณแม่จะเริ่มอบรมสั่งสอนอย่างเข้มงวดโดยอ้างว่า”หนูโตแล้ว เข้าโรงเรียนแล้ว “คุณแม่ที่เคย” ใจดี ตามใจสารพัด กลับกลายเป็นคุณแม่ “ยอ ด บังคับทุกเรื่อง “

ความคิดเช่นนี้ เป็นความคิดที่คุณแม่คิดเอาเองว่าถูกต้อง แต่ที่จริงขัดกับการเจริญเติบโตของ

สมองมนุษย์ ดังที่กล่าวไว้ในบทก่อน ผมคิดว่าการเลี้ยงเด็กในปฐมวัยนี้แหละ ที่คุณแม่ควรเป็นคุณแม่ที่แท้จริง มุ่งมั่นในการศึกษาอบรมลูก และคุณแม่จะหวังผลได้ในอนาคตด้วย

คุณแม่ที่เลี้ยงลูกอย่าง “เข้มงวด” และ “ปล่อยอิสระ” อย่างผิดเวลา คือในวัยที่จะเข้มงวดกับปล่อยปละ แต่ในวัยที่ควรจะปล่อยกับเข้มงวด นี่แหละที่สร้างปัญหา จนใคร ๆพากันตั้งฉายาว่า “คุณแม่จอมจู้” “

ระยะปฐมวัย (วัยเด็กอ่อนและวัยก่อนอนุบาล) ควรเป็นวัยที่คุณแม่ต้องฝึกลูกอย่างเข้มงวดและอ่อนโยน และหลังจากเด็กอายุ เกิน 3 ขวบขึ้นไป เด็กเริ่มมีความเป็นตัวของตัวเอง เราต้องเริ่มเคารพความรู้สึกนึกคิดของเด็กเช่นกันถ้าจะพูดอย่างสุดซึ้ง ก็อาจจะกล่าวได้ว่า บทบาทของพ่อแม่ที่เข้าไปยุ่งวุ่นวายกับลูกควรจะสิ้นสุดลงตั้งแต่วัยก่อนอนุบาล แต่บางคนกลับไม่เป็นเช่นนั้น ตอนแรกปล่อยให้ลูกโตอย่างอิสระเสรี พอลูกเข้าโรงเรียนก็เริ่มวุ่นวายกับลูก แบบนี้จะกลายเป็นทำลายความสามารถของลูก และปลูกฝังจิตใจต่อต้าน ซึ่งให้ผลแต่ในด้านลบเท่านั้น

7. “ความยาก – ความง่าย”

ในความคิดของผู้ใหญ่ใช้กับเด็กไม่ได้

พวกเราซึ่งเป็นผู้ใหญ่ชอบพูดกันว่า “หนังสือเล่มนี้ยากเกินไปสำหรับเด็ก หรือว่าเด็กแดงๆจะเข้าใจเพลงคลาสสิกได้อย่างไรกัน อันที่จริงเด็กทารกยังไม่มีความเข้าใจ ไฉนยาก ไฉนไม่ชอบ ดังนั้นไม่ว่าภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น หรือจะเป็นเพลงคลาสสิก เพลงเด็ก เพลงพื้นบ้าน ทุกอย่างเด็กเพิ่งรู้จักเป็นครั้งแรกจึงน่าจะเหมือนกัน

โดยเฉพาะในเรื่องของความรู้สึกนั้น เราเกือบไม่ต้องอาศัยความรู้อะไรในการตัดสินใจ และบางครั้ง “ความรู้” กลับเป็นตัวขัดขวางการตัดสินใจด้วย “ความรู้สึก” เสียอีก

ผู้อ่านบางท่านคงเคยมีประสบการณ์ที่ว่าท่านไปดูภาพเขียนและไม่รู้สึกติดใจเท่าไรนัก แต่พอเห็นชื่อจิตรกรและราคาที่ติดอยู่ข้างๆและหันมาดูอีกทีก็กลับนึกว่า “อ้อ” สมกับเป็นภาพเขียนชั้นเยี่ยมจริงๆด้วย

เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ใหญ่แล้ว เด็กอ่อนนั้นเถรตรงมาก สิ่งไหนที่เด็กรู้สึกชอบ เด็กจะสนใจจนกระทั่งลืมตัวทีเดียว

8. เด็กจำอักษรยากๆ

ได้ง่ายกว่าอักษรง่ายๆ

เมื่อไม่นานมานี้ หลานผมอายุ 2 ขวบมาเที่ยวที่บ้านแกเอามือชี้ไปทางป้ายโฆษณาบนถนนหน้าต่าง แล้วพูดอวดกับผมว่า “ไอนั้น ฮิตาชิ ไอนั้นโตชิบา” ผมนึกดีใจอยู่ในใจว่าหลานผมฉลาดเหลือเกิน อายุแค่ 2 ขวบอ่านคำว่า “ฮิตาชิ” “กับ” “โตชิบา” ออกแล้ว และหันไปถามแม่ของเด็กว่า “สอนให้ลูกอ่านหนังสือตั้งแต่เมื่อไรนะ”

แต่ปรากฏความจริงว่าหลานผมไม่ได้อ่านหนังสือออกหรอกครับ แกจำเครื่องหมายการค้าของบริษัทพวกนั้นได้ ผมเลยโดนเขาหัวเราะเอาว่าเป็น”คุณปู่เห่อหลาน” ประสบการณ์อย่างนี้คงไม่มีผมเพียงคนเดียวหรอกครับ

วันก่อนผมได้รับจดหมายจากคุณแม่อายุ 28 คนหนึ่ง ซึ่งเขียนมาเพราะได้อ่านข้อเขียนของผมในวารสารฉบับหนึ่ง เธอเล่าว่าลูกชายอายุ 2ขวบครึ่งของเธอเริ่มจำลักษณะของรถยนต์ยี่ห้อต่างๆได้ตั้งแต่อายุ 2 ขวบ ภายใน 2-3 เดือน แกบอกได้ว่าคันไหนเป็นรถอะไรเกือบ 40 ชนิด รถบางคันแม้มีผ้าคลุมรถอยู่ แกก็ทายได้ว่ารถอะไร นอกจากนั้น แกยังสนใจธงชาติของประเทศ

ต่างๆตั้งแต่มีการถ่ายทอดสดที่วัดอนที่มีงานแสดงสินค้านานาชาติและภายในไม่กี่เดือนแกก็บอกได้อย่างถูกต้องว่าธงชาติไหนเป็นของประเทศอะไรได้ถึง 30 ประเทศรวมทั้งของมองโกเลีย ปานามา และเลบานอน ซึ่งผู้ใหญ่อย่างเรายังไม่ค่อยรู้จักเลย

เรื่องเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าเด็กเล็กมีความสามารถแยกแยะสิ่งต่างๆได้เกินกว่าที่พวกเราผู้ใหญ่คิดกันเสียอีก เด็กมีความสามารถจดจำรูปแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ต้องอาศัยเหตุผล เด็กทารกส่วนใหญ่จะร้องไห้เมื่อถูกคนอื่นอุ้มแต่พ่อแม่อุ้มกลับยิ้มแย้มแจ่มใส เด็กคงเข้าใจในความรักของผู้เป็นแม่และจดจำรูปแบบหน้าตา รวมทั้งวิธีการอุ้มของแม่เอาไว้ด้วย

ครูสอนอักษรจีนชื่อ อีซอ อีซาโอะ บอกผมว่า เด็กอายุ 3 ขวบ สามารถจำตัวอักษรยากๆได้อย่างสบาย เด็กอ่อนยังรู้จักแยกแยะรูปแบบต่างๆของ หน้าคน ซึ่งยากกว่าตัวอักษรไหนๆทำไมแกจะจำตัวอักษรยากๆไม่ได้เล่า เวลาผู้ใหญ่เล่นแข่งหยิบบัฟรูปภาพกับเด็ก ผู้ใหญ่มักจะแพ้ เพราะผู้ใหญ่มักจะพยายามจำในเรื่องของตัวอักษรหรือตัวเลขและสถานที่วางไฟ แต่เด็กเล็กกลับมีความสามารถในการจดจำสิ่งเหล่านี้รวมกันเป็นรูปแบบหนึ่งขึ้นมา

9. สำหรับเด็กเล็ก

พีชคณิตง่ายกว่าเลขคณิต

กล่าวกันว่าพื้นฐานของคณิตศาสตร์สมัยใหม่คือ “เซต”(set) ซึ่งเป็นเรื่องยากสำหรับ ผู้ใหญ่ที่เริ่มเรียนตั้งแต่เลขคณิตเรื่อยไปจนถึงพีชคณิต แต่เด็กเล็กสามารถเข้าใจเหตุผลของทฤษฎีของเซตได้อย่างง่ายดาย นักคณิตศาสตร์ชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า เราจะสอนให้เด็กเรียนเรื่อง “เซต”ได้เร็วแค่ไหนก็ได้

ถ้าจะพูดง่ายๆ “เซต” คือกลุ่มของสิ่งของ เมื่อเด็กหยิบบัฟลิ่งของเล่นออกมาจากกล่องที่ละชิ้น และแยกเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมและชิ้นสามเหลี่ยมก็เท่ากับเริ่มเรียน “เซต”แล้ว บัฟลิ่งแต่ละอันก็เป็นสมาชิกของเซต กองของไม้สี่เหลี่ยมหรือไม้สามเหลี่ยมก็คือ “เซตเซต” นี่เป็นเรื่องง่ายๆ และเป็นพื้นฐานของทฤษฎีเซต เด็กเล็กสามารถเข้าใจทฤษฎีเซตได้ง่ายๆ เช่นนี้ได้ดีกว่าทฤษฎียุ่งยากของเลขคณิต

เพราะฉะนั้น ผมจึงคิดว่าพวกผู้ใหญ่คิดผิดที่เห็นว่าพีชคณิตยากกว่าเลขคณิต ถ้าเรามีสมองของเด็กเล็กซึ่งสามารถเข้าใจพื้นฐานทฤษฎีเซตได้ดี เราก็เข้าใจพื้นฐานของพีชคณิตได้อย่างสบาย

ตัวอย่างเช่น โจทย์คณิตศาสตร์มีว่า “มีนกกับเต่ารวมกันอยู่ 8 ตัว มีขา รวมกัน 20 ขา จงหาว่า มีนกกี่ตัวและมีเต่ากี่ตัว

ก่อนอื่นเราลองใช้พีชคณิตคิดดู โดยให้นกเป็น X เต่าเป็น Y ดังนั้น $X + Y = 8$ และ $2X + 4Y = 20$ เพราะฉะนั้น $X = 6$, $Y = 2$

เราอาจจะใช้วงกลมและสามเหลี่ยมแทนตัว X และ Y ก็ได้แต่ถ้าเราใช้วิธีคิดแบบเลขคณิตจะเป็นอย่างไร

เราสมมติว่า ถ้าทั้ง 8 ตัวเป็นเต่าก็ต้องมีขาทั้งหมด 32 ขา แต่ในโจทย์เลขมีเพียง 20 ขา เพราะฉะนั้นจึงเกินไป 12 ขาที่เป็นเช่นนั้นก็มีเพียง 2 ขา แต่เราสมมติให้เป็นเต่าซึ่งมี 4 ขา จำนวนขาจึงเกินออกมา ซึ่งจำนวนนี้คือผลคูณของจำนวนนกที่แท้จริง กับจำนวนแตกต่างระหว่างขาเต่ากับขานก เพราะฉะนั้นจำนวนนกคือ $12 / 2 = 6$ ตัว และจำนวนเต่าเท่ากับ $8 - 6 = 2$ ตัว

ถ้าเราใช้สัญลักษณ์ X Y แทนเสียตั้งแต่แรก คำตอบก็ออกมาง่ายๆ ตรงๆ ไม่ทราบว่าจะทำไมถึง

ต้องใช้วิธีคิดวทวนแบบเลขคณิต ถึงเราจะไม่เข้าใจวิธีแก้ปัญหทางพีชคณิต แต่เราก็เข้าใจสิ่งที่มีเหตุผลได้ง่ายกว่าสิ่งที่ดูเหมือนง่ายแต่ใช้เหตุผล

10. เด็กอายุ 3 เดือน

ก็ชอบเพลงคลาสสิกของบาช

ที่โรงงานบริษัทโซนี่ของเรามีโรงเรียนอนุบาลสำหรับแม่ซึ่งต้องออกมาทำงานในขณะที่ลูกยังเล็กอายุ 2-3 ขวบ เราเคยสำรวจเด็กเล็กๆในโรงเรียนว่าชอบเพลงแบบไหน ผลสำรวจที่ออกมาเป็นที่น่าแปลกใจมาก

ปรากฏว่าเพลงที่เด็กแสดงความสนใจมากที่สุด เพลงซิมโฟนีหมายเลข 5 ของบีโทเฟ่น ! รองลงมาคือเพลงยอห์นนิมที่วิททูและโทรทศน์เปิดกันเข้าจรดเย็นแต่ เพลงเด็กซึ่งแต่งสำหรับเด็กโดยเฉพาะ เด็กกลับชอบน้อยที่สุด ผมรู้สึกสนใจในผลลัพธ์อันแปลกประหลาดนี้มาก

อาจารย์ ชินอิชิ ชูซูกิ ซึ่งสอนไวโอลินพบว่า เด็กอายุ 5 เดือนก็เข้าใจเพลงคอนเสิร์ตของวิวาลดี (Vivaldi) นอกจากนั้น ผมยังเคยได้ยินสองสามีภรรยา ลูกของเพื่อนเล่าให้ฟังว่า ทั้งคู่ชอบเพลงคลาสสิกมาก เมื่อลูกเกิดมาได้ไม่นานก็ให้ฟังเพลงชุดที่ 2 ของบาช (Bach) ทุกวัน วันละหลายชั่วโมง ปรากฏว่าเวลาผ่านไป 3 เดือน เด็กเริ่มเลื่อนเคลื่อนไหวตามเสียงเพลงของบาช ยิ่งใกล้เพลงจบจังหวะรุนแรงขึ้นแกก็ขยับตัวมากขึ้นไปด้วย พอเพลงจบแกแสดงอาการไม่พอใจร้องไห้โยเยขึ้นมาทันที วันหนึ่งทั้งคู่เปิดเพลงแจ๊สแทนเพลงของบาช ลูกร้องไห้ลั่นทีเดียว ผมได้ยินเรื่องแบบนี้จึงได้คิดว่าเด็กอ่อนอายุ 3 เดือนก็มีความรู้สึกทางด้านดนตรีเป็นเยี่ยม ถึงขนาดฟังเพลงของบาชเข้าใจ

ผมไม่ได้พูดว่าเพลงคลาสสิกนั้นดีเลิศไปทั้งหมด แต่ความสามารถของเด็กซึ่งเข้าใจเพลงซิมโฟนีอันสลับซับซ้อนได้ดีนี้น่าทึ่งยิ่งนัก การที่พวกเราส่วนใหญ่ไม่ค่อยคุ้นเคยกับเพลงคลาสสิกของฝรั่ง คงเป็นเพราะสมัยเด็กเราได้ยินแต่เพลงเด็กและเพลงพื้นเมืองของเรานั้นเอง

11. เด็กอ่อนอายุ 6 เดือน ก็ว่ายน้ำเป็น

มีผู้ใหญ่จำนวนมากที่ว่ายน้ำไม่เป็น และคงตกใจเมื่อรู้ว่าแม้แต่เด็กทารกก็ว่ายน้ำได้เมื่อมีคนสอนให้ สำหรับเด็กอ่อนซึ่งทำยังไม่ได้เคยใช้นั้น การคลานบนดินหรือการลอยในน้ำก็เป็นประสบการณ์ใหม่เหมือนกัน ที่จริงผมไม่ควรพูดว่า “แม้แต่เด็กทารกก็ว่ายน้ำได้ ” แต่น่าจะพูดว่า “เพราะแกเป็นเด็กทารกนะจึงถึงว่ายน้ำได้” มากกว่าครับ

หลายปีก่อนมีข่าวว่า มีชาวเบลเยียมชื่อ เบลเชเนอิล เปิดสอนให้เด็กทารก จากการทดลองของเขาพบว่าถ้าเอาเด็กวัย 3 เดือน มาฝึกในสระน้ำประมาณ 9 เดือน เด็กจะหงายตัวลอยน้ำและรู้จักหายใจด้วย

การที่เด็กอายุไม่ถึงขวบว่ายน้ำเป็นเช่นนี้แสดงถึงศักยภาพอันไม่มีขอบเขตของเด็กเล็ก มีรายงานว่าเด็กเพียงหัดเดินก็สามารถเล่นโรลเลอร์สเก็ตได้ไม่ว่าการเดิน การว่ายน้ำ หรือการเล่นสเก็ต ล้วนเป็นสิ่งใหม่สำหรับเด็กเล็กเช่นเดียวกัน และเด็กเล็กสามารถเรียนรู้ได้เหมือนกัน

การทดสอบเด็กในรูปแบบต่างๆเช่นนี้ ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อสอนว่ายน้ำหรือสอนไวโอลิน การว่ายน้ำทำให้เด็กนอนหลับดี เจริญอาหาร ประสาทตอบสนอง (reflex) ว่องไว กล้ามเนื้อพัฒนาดี และเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้ศักยภาพของเด็กเล็กเบ่งบานออกมา เรามีคำพังเพยว่า “ไม้อ่อนดัดง่าย” ถ้าปล่อยให้มันเป็นไม้แก็งเสียก่อนก็คงจะดัดไม่ไหว

12. สมองของเด็กวัยก่อน 3 ขวบนั้น เราจะยึดเยียดอะไรให้

มากแค่ไหนก็ได้

แคมป์พาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์ญี่ปุ่น”สองพี่น้องผู้เก่งกาจปราดเปรื่องถึง 5 ภาษา อังกฤษ อิตาลี เยอรมัน ฝรั่งเศส กับคุณพ่อบ้าดีเดือด”

ยอดคุณพ่อก็คือ คุณมาสุโอะ นางาตะ ซึ่งยอมลาออกจากการเป็นครูมาอยู่บ้านสอนลูกอย่างเต็มที่ ลูกชายคนโตของคุณนางาตะ ตอนนั้นอายุ 2 ขวบครึ่งและลูกสาวอีกคนอายุ 3 เดือน ตอนนั้นผู้คนพากันวิพากษ์วิจารณ์คุณนางาตะว่าเป็นคุณพ่อบ้าดีเดือด นำส่งสารเด็กเล็กๆที่คุณพ่อยึดเยียดอะไรต่ออะไรให้จนหนักเกินไป ต่อไปคงจะเป็นเด็กซ้กั้ววลและให้ผลลบต่อเด็ก

แต่ปรากฏว่าคำวิพากษ์วิจารณ์นั้นผิดพลาดมาก เพราะในปัจจุบันครอบครัวของคุณนางาตะมีชีวิตอยู่กันอย่างราบรื่นสงบสุข เราจะไม่พูดถึงเรื่องที่ว่าที่คุณพ่อกำลังออกจากงานมาอยู่บ้านเพื่อเลี้ยงลูก และให้การศึกษาแก่ลูกของเขาเอง นั้นถูกหรือผิดนะครับ แต่วิธีการสอนลูกของคุณนางาตะช่วยแสดงให้เห็นว่าพวกเขาระหนักถึงศักยภาพของเด็กเล็ก ผมอยากจะให้คุณนางาตะเล่าให้ท่านผู้อ่านฟังถึงการสอนเด็กเล็กตามแบบฉบับของเขาด้วยคำพูดของเขาเอง

“ภาษาอังกฤษ สนทนาภาษาอังกฤษ ภาษาอิตาลี ภาษาเยอรมัน ภาษาฝรั่งเศส ผมเริ่มสอนเกือบพร้อมกันทั้งหมด พอฟังรายการสอนภาษาทางวิทยุนะครับเวลาสอนภาษาฝรั่งเศส บางครั้งก็อธิบายด้วยภาษาอังกฤษ ถ้าอย่างนั้นเราก็นั่นพร้อมกันเสียทีเดียวเลย จะได้รับความสัมพันธ์ของทั้งสองภาษา ผมคิดอย่างนั้นพอติดตอนนั้นกำลังเล่นเปียโน โน้ตเพลงเขียนไว้เป็นภาษาอิตาลี คำอธิบายเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาเยอรมัน ภาษาฝรั่งเศส ถ้าไม่เข้าใจคำอธิบายก็สามารถจับความรู้สึกของเพลงได้ นี่เป็นเหตุผลหนึ่งครับที่ผมอยากสอนภาษาเร็วๆ

ผมถูกถามบ่อยๆว่าสอนทีเดียวทั้ง 5 ภาษา เด็กไม่มึนงงหรือ แต่แก้ก็แก้ได้ถูกต้องนี่ครับ การสอนภาษาต่างประเทศ ผมอาศัยวิทยุเป็นเครื่องมือรายการสอนภาษานี้เขาจัดได้ดีมีเมตตา มากครับ การออกเสียงอะไร เขาพูดซ้ำ ๆ ชัดถ้อยคำ พวกเด็กๆก็อ้าปาก หัดออกเสียงตามนั้นนะ ครับ (จากวารสาร “การพัฒนาเด็กเล็ก” เดือนพฤษภาคม ปี 1970)

รู้สึกว่าคุณแม่ก่อน 3 ขวบจะมีพลังสมองในการรับรู้สิ่งต่างๆมหาศาลกว่าสมองผู้ใหญ่อย่างเราเสียอีกนะครับ เพราะฉะนั้นไม่ต้องกลัวว่าเราจะ “ยึดเยียดให้มากเกินไป” สมองของเด็กเล็กสามารถดูดซับทุกสิ่งได้เหมือนฟองน้ำและเมื่ออิมมูนตัวก็จะหยุดดูดเข้าไปเอง สิ่งที่เราควรระวังในตอนนี้ไม่ใช่เรื่อง “ให้มากเกินไป” แต่เป็นเรื่อง “ให้น้อยเกินไป” ต่างหาก คุณนางาตะพิสูจน์ให้เราทราบด้วยประสบการณ์ที่เป็นจริง

13. เด็กเล็กจดจำทุกสิ่ง ที่ตนสนใจ

ที่ผ่านมา ผมได้พูดถึงเรื่องที่คุณแม่มีพลังสมองในการดูดซับสิ่งต่างๆเป็นเลิศ แน่นนอน เด็กอ่อนเพียงแต่จดจำสิ่งที่ถูกป้อนให้เหมือนหุ่นยนต์เท่านั้นเด็กยังไม่สามารถเลือกสรรหรือทำความเข้าใจกับสิ่งเหล่านั้นได้ พูดได้ง่ายๆก็คือสิ่งที่แก็ได้รับจะฝังเป็นเส้นสายอยู่ในหัวทั้งนั้น

แต่ต่อมา เด็กจะเริ่มทำอะไรด้วยตนเองขึ้นมาบ้าง กล่าวคือ ถึงเวลาที่แก็จะสร้างเซลล์สมองอีกส่วนหนึ่ง คือส่วนที่จะสั่งแก็ควรจะเอา “ฮาร์ดแวร์” ที่สร้างเสร็จแล้วมาใช้อย่างไร กล่าวกันว่าเด็กจะเริ่มเป็นเช่นนี้ในช่วงอายุ 3 ขวบ ในช่วงนี้แทนที่แก็จะป้อนอะไรให้เด็ก เราควรเน้นความสำคัญตรงที่ทำอะไรให้เด็กสนใจ เด็กเล็กนั้นถ้าสนใจอะไร แก็ก็จะดูดซับอย่างเต็มด้าและจดจำเอาไว้ และในระหว่างขบวนการนี้แหละ ที่สิ่งสำคัญต่างๆเช่น ความกระตือรือร้น ความคิดสร้างสรรค์ ความมุ่งมั่นพยายามจะเติบโตขึ้นมา และสิ่งเหล่านี้มีบทบาทสำคัญมากต่อการทำ งานของสมองและการสร้างอุปนิสัย

ไม่ว่าใคร เมื่อมีลูกมักจะอ่านหนังสือนิทานหรือเล่านิทานให้ลูกฟัง ทั้งที่ไม่รู้ว่าลูกรู้เรื่องหรือเปล่า เมื่ออ่านให้ฟังหลายครั้งหลายหนเข้า เด็กก็จำนิทานได้ทั้งเรื่อง คุณพ่อคุณแม่เปลืออ่าน

ผิดก็จะโดนท้วงทันทันที เด็กเล็กจดจำนิทานทั้งเรื่องได้อย่างถูกต้อง โดยที่แทบไม่เข้าใจเนื้อเรื่องเลย

ต่อมาเด็กจะเริ่มติดใจนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และเกิดความอยากอ่านเองขึ้นมาบ้าง เด็กยังอ่านอักษรไม่ออกหรือหาคำยาก แต่แถมดูภาพไปพลางเปรียบเทียบกับความทรงจำของแม่ไปพลาง แล้วก็ “อ่าน” หนังสือเล่มนั้นได้อย่างคล่องแคล่วทีเดียว ในระยะนี้แหละที่เด็กจะสนใจถามว่า ตัวนี้อ่านว่าอะไรๆ ที่ถามยากๆ อย่างนี้แสดงว่าสนใจมาก

คุณแม่ของเพื่อนผมคนหนึ่งฉวยโอกาสสอนให้ลูกจำตัวอักษรจีนยากๆ ได้อย่างสบาย และช่วยให้ลูกเกิดความกระตือรือร้นอยากอ่านหนังสือด้วย (หมายเหตุ: ในภาษาญี่ปุ่นมีการใช้อักษรจีนซึ่งเป็นอักษรสลับซับซ้อน ร่วมกับอักษรง่ายๆ ซึ่งญี่ปุ่นประดิษฐ์ขึ้นเอง-ญี่ปุ่น) ผมเคยเฝ้าในบทยกก่อนแล้วว่า เด็กเล็กจำอักษรยากๆ อย่างอักษรจีนได้ง่ายกว่าอักษรอย่างอักษรญี่ปุ่น หนังสือภาพสำหรับเด็กสมัยนี้มีแต่เขียนบรรยายด้วยอักษรง่ายๆ เท่านั้น คุณแม่ของเพื่อนผมจึงไปหาหนังสือภาพของสมัยก่อนที่บรรยายด้วยอักษรจีน โดยมีอักษรญี่ปุ่นกำกับไว้ข้างจากร้านขายหนังสือเก่า และอ่านหนังสือเล่มนั้นให้ลูกฟัง พร้อมกับให้ลูกดูไปด้วย เมื่ออ่านซ้ำหลายครั้งลูกก็จำเรื่องได้ทั้งหมด และพออยากอ่านเองบ้าง ก็สนใจที่จะอ่านภาษาจีนก่อน คุณแม่เพื่อนผมสอนให้ทุกตัวที่ลูกถาม โดยไม่เบื่อหน่าย ไม่นานนักเจ้าเพื่อนผมก็ชี้อักษรจีนที่จำได้ในหนังสือพิมพ์ที่คุณพ่อเขากำลังอ่านอยู่ ทำเอาตื่นเต้นกันทั้งบ้านเลยครับ และปรากฏว่าเพื่อนผมคนนี้สามารถอ่านหนังสือพิมพ์ได้เกือบหมดตั้งแต่ก่อนเข้าโรงเรียนเสียอีกนะครับ

ดังนั้นเด็กอายุราว 3 ขวบ สามารถจดจำอะไรต่ออะไรได้อย่างสบายในเรื่องที่สนใจ

14. มีหลายสิ่งที่จำเป็นต้องเรียนรู้ในวัยเด็กเล็ก

มีฉะนั้นจะเรียนรู้ไม่ได้ดีไปตลอดชีพ

เนื่องด้วยงานของผมทำให้ผมมีโอกาสดูภาษาอังกฤษอยู่บ่อยๆ เวลาพูดภาษาอังกฤษ ผมมักปวดหัวกับเรื่องการออกเสียงที่ถูกต้อง ที่จริงถึงจะพูดภาษาอังกฤษด้วยสำเนียงญี่ปุ่น อีกฝ่ายหนึ่งก็พอจะเข้าใจได้ แต่บางทีเวลาที่ผมพูดอะไรออกไปอีกฝ่ายหนึ่งพยายามทำท่าฟังเหลือเกิน บางครั้งถึงขนาดที่ผมต้องเขียนตัวสะกดให้ฝ่ายนั้นจึงจะเข้าใจ เมื่อประสบเหตุการณ์เช่นนี้ ผมรู้สึกเป็นเดือดเป็นแค้นกับภาษาอังกฤษสำเนียงญี่ปุ่นของผมประเภท “กัดโตะ มอนิง” เสียจริง

แต่ทว่า มีเด็กชายอายุหนึ่งขวบสองเดือนคนหนึ่งอาศัยอยู่ข้างบ้านผม แยกออกเสียงภาษาอังกฤษได้ชัดแจ๋วทีเดียว แม้แต่เสียง R และ L ซึ่งชาวญี่ปุ่นแยกได้ลำบาก แยกก็ออกเสียงได้เก่งมาก ผมคิดว่าความแตกต่างนี้เกิดจากการที่ผมเริ่มเรียนภาษาอังกฤษในชั้นมัธยมต้น แต่เด็กคนนี้ฟังเสียงภาษาอังกฤษจากแผ่นเสียงตั้งแต่อายุยังไม่ถึงขวบ และขณะที่แม่เพิ่งเริ่มพูดภาษาญี่ปุ่น แยกก็เรียนสนทนาภาษาอังกฤษกับชาวอเมริกันแล้ว

หมายความว่าถ้าในหัวของเรามี “รูปแบบ” ของภาษาญี่ปุ่นฝังเข้าไปอยู่ข้างในเสียก่อนแล้ว การจะเอาภาษาอื่นที่แตกต่างออกไปใส่เข้าไปในนั้นอีกจึงเป็นเรื่องยุ่งยากมาก แต่ผมเคยเฝ้าไว้ในตอนแรกแล้วว่า เส้นสายสมองของเด็กอายุยังไม่ถึง 3 ขวบนั้นกำลังอยู่ในระหว่างการวางสาย เพราะฉะนั้น ถ้าจะวางสายภาษาญี่ปุ่นควบคู่ไปกับภาษาอื่นๆ ก็ทำได้ง่าย ดังนั้นเด็กก่อนอายุ 3 ขวบจึงสามารถพูดภาษาอื่นๆ ไม่ว่าภาษาอะไรก็ได้เหมือนกับภาษาแม่ของตนโดยไม่ยุ่งยากลำบากอะไรเลย ยิ่งกว่านั้นถ้าหากเราปล่อยเวลาช่วงนี้ให้ผ่านไป สิ่งของเด็กช่วงวัย 3 ขวบสามารถรับรู้ได้อย่างง่ายดายกลายเป็นสิ่งที่ยากยิ่งสำหรับคนวัยสูงกว่นั้น และถึงแม้จะใช้ความพยายามอย่างมาก ผลที่ได้กลับน้อยนิด ผมคิดว่าทั้งเสียง R และเสียง L ผู้ใหญ่ก็แยกไม่ออก และคงพูดภาษาอังกฤษขนานแท้ไม่ได้ตลอดกาลแหละครับ

นอกจากภาษาต่างประเทศแล้ว ยังมีอีกหลายอย่างที่ต้องเรียนรู้ในระยะปฐมวัย มีฉะนั้นจะ

สายเกินไป เช่น การฝึกประสาทหูเพื่อแยกเสียง การฝึกประสาททกกล้ามเนื้อในการเคลื่อนไหว ซึ่งกล่าวกันว่าสิ่งเหล่านี้จะถูกกำหนดภายในอายุ 3 ขวบ นอกจากนั้น ความรู้สึทางด้านสุนทริยภาพก็เช่นเดียวกันจะก่อรูปในช่วงนี้

ทุกปีพอถึงระยะปิดภาคฤดูร้อนจะมีชาวต่างประเทศพร้อมด้วยครอบครัวจำนวนมากที่โรงเรียนสอนไวโอลินของอาจารย์ซุซูกิ แนนอน ในตอนแรกไม่มีใครพูดภาษาญี่ปุ่นได้เลย แต่คนที่พูดภาษาญี่ปุ่นได้เร็วที่สุดในบรรดาสมาชิกครอบครัว คือเด็กเล็กๆ อันดับต่อไปก็คือพวกพี่ๆ ที่เรียนอยู่ในระดับประถม มัธยม คนที่แย่ที่สุดคือบรรดาคุณพ่อคุณแม่ครับ อยู่ญี่ปุ่นประมาณ 1 เดือน พวกเด็กๆพูดภาษาญี่ปุ่นได้อย่างน่าทึ่ง พวกพ่อ แม่จะไปไหนต้องอาศัยเด็กๆเป็นล่ามให้คุณแม่หลายคนมาอาศัยอยู่ญี่ปุ่นตั้งเดือน พูดได้แต่คำว่า “คอนนิจิวะ” (สวัสดี) คำเดียวเท่านั้น

15. เด็กหูพิการถ้าได้รับการสอนในระยะปฐมวัย

อาจได้ยินเสียง

ที่ผ่านมา ผมได้พูดถึงเรื่องอันน่าทึ่งของศักยภาพของเด็กเล็ก และความสำคัญของการศึกษาในระยะปฐมวัยในแง่มุมต่างๆ แต่ในโลกเรานี้ยังมีเด็กพิการทางกาย เด็กปัญญาอ่อน เด็กหูหนวกเป็นใบ้ ซึ่งโชคร้ายที่พิการมาแต่กำเนิดการศึกษาในระยะปฐมวัยมิใช่ไม่เกี่ยวกับเด็กพิการแต่มีความสำคัญกับเด็กพวกนี้เช่นกัน ที่จริงเด็กพิการนั้นแหละที่พ่อแม่ควรจะพบจุดบกพร่องของเด็กโดยเร็วและให้การศึกษาก็เหมาะสม

ผมอยากเสนอเรื่องประทับใจ ซึ่งเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เร็วนี้สักระยะหนึ่ง คือเรื่องเด็กพิการ ซึ่งสามารถพูดคุยในเรื่องชีวิตประจำวันได้ด้วยความพยายามของพ่อแม่ เรื่องนี้ทำให้ผมเกิดกำลังใจ และคิดว่านี้แหละคือตัวอย่างที่มีชีวิตของการศึกษาในระยะปฐมวัย

“ฮัตโตะจัง” เป็นเด็กชายอายุ 6 ขวบ ตอนคลอดออกมาแ่เป็นเด็กที่แข็งแรงมาก ตอนที่คุณพ่อคุณแม่ของแ่เริ่มสงสัยว่า “หูของลูกผิดปกติหรือเปล่านะ” ฮัตโตะจัง อายุ 1 ขวบ เศษ แต่เด็กบางคนก็พูดได้ช้า คุณพ่อคุณแม่จึงไม่ห่วงเพราะคิดว่าลูกอาจเป็นเด็กพูดช้า พออายุขวบครึ่ง คุณพ่อคุณแม่เห็นฮัตโตะจัง ยังไม่ยอมพูดอะไรสักคำจึงพาไปโรงพยาบาล ผลการตรวจปรากฏว่าหูของแ่เกือบไม่ได้ยินอะไรเลย

ทั้งสองคนพากันกลุ้มใจและเที่ยวสอบถามใครต่อใคร จนกระทั่งไปพบคุณทาเคชิ มัทสึฮาวา ซึ่งเชี่ยวชาญด้านการสอนเด็กหูพิการในระยะปฐมวัย คุณทาเคชิ มัทสึฮาวาจึงเริ่มสอนฮัตโตะจัง ฝึกการฟังด้วยเครื่องฟัง และฝึกให้จำชื่อของตัวเอง ต่อไปก็ฝึกให้เข้าใจความหมายของคำเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนบัดนี้แ่สามารถพูดคุยกับพ่อแม่ได้อย่างไม่ติดขัด

คุณทาเคชิ มัทสึฮาวาได้เขียนไว้ว่า “ผู้ที่สามารถค้นพบว่าเด็กคนนี้ปกติหรือผิดปกติได้เร็วที่สุด คือพ่อแม่ของเด็กนั่นเอง” เมื่อเด็กอายุ 1 สัปดาห์ เวลาได้ยินเสียงดังแ่จะกระตุกแขนขาของแ่แล้ว เมื่ออายุเกิน 1 เดือนหรือ 2 เดือนเด็กจะจำเสียงของแม่ได้ พออายุ 4 เดือนแ่ก็รู้จักชื่อของตัวเอง

ถ้าเด็กอายุใกล้ 1 ขวบแล้วแต่ไม่แสดงกิริยาสนใจต่อเสียงเรียกชื่อของแ่หรือกับเสียงรอบกาย ก็พอจะเดาได้ว่าประสาทหูของแ่ผิดปกติ เด็กทั่วไปจะจดจำภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้ภายในอายุ 3 ขวบ เพราะฉะนั้นช่วงนี้แหละที่เด็กหูพิการสมควรที่จะได้รับการฝึกที่สุด พ่อแม่ไม่ควรคิดว่าเมื่อลูกหูพิการจึงไม่จำเป็นต้องให้ฟังเสียง แม้แต่เด็กที่หูหนวกสนิท ก็มีไว้ว่าจะไม่ได้ยินอะไรเลย ถ้าให้แ่ฟังซ้ำๆกัน แ่ก็จะมีสมารถฟังเสียงเพิ่มขึ้น

แม้แต่เด็กหูพิการ ถ้าพ่อแม่พยายามและแ่ก็ได้รับการฝึก เด็กจะพัฒนาสมารถของแ่ได้ดี และนี่คือพื้นฐานของการศึกษาระยะปฐมวัย

ตอนที่ 2

สถานะเป็นจริง ของการเรียนรู้ ในระยะปฐมวัย

16. การศึกษาและสภาพแวดล้อม เหนือกว่ากรรมพันธุ์

ตอนที่แล้ว ผมได้กล่าวถึงความสามารถอันน่าทึ่งซึ่งซ่อนอยู่ภายในตัวเด็กเล็ก และเด็กเล็กซึ่งเปรียบเสมือนต้นไม้อ่อนต้นนี้ จะเติบโตเป็นต้นไม้ใหญ่ที่แข็งแรงหรือเป็นไม้ออกที่สวยงามได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับการอบรมสั่งสอน และการสร้างสภาพแวดล้อมของพ่อแม่

ในตอนี้ผมจะพูดถึงสถานะที่เป็นจริงเกี่ยวกับการศึกษาในระยะปฐมวัยอย่างเป็นรูปธรรม ก่อนอื่นในบทนี้ ผมจะกล่าวถึงเรื่องจริงเกี่ยวกับการศึกษาในระยะปฐมวัยอย่างเป็นรูปธรรม ก่อนอื่นในบทนี้ ผมจะกล่าวถึงเรื่องจริงซึ่งพิสูจน์ว่าการศึกษาและสภาพแวดล้อมนั้นสำคัญเหนือกว่ากรรมพันธุ์

กิบบุดซ์(Kibbutzt)ของอิสราเอลนั้น มีชื่อเสียงในด้านสังคมรวมหมู่ ณ ที่นี้ นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงแห่งมหาวิทยาลัยชิคาโกชื่อ บลุม (Bloom) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบระดับสติปัญญา (IQ) ระหว่างเด็กชายชาวยิวซึ่งเกิดและเติบโตใน กิบบุดซ์ กับเด็กแอฟริกัน ซึ่งอพยพมาอยู่ในอิสราเอล ปรากฏว่าคะแนนเฉลี่ยของเด็กชาวยิวสูงถึง 115 ในขณะที่เด็กแอฟริกันมีคะแนนเพียง 85 ความแตกต่างของเด็กสองกลุ่มนี้เห็นได้ชัดเจนมาก

บลุมได้อธิบายว่าความแตกต่างนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากเชื้อชาติและสายเลือดของเด็กยิวกับเด็กแอฟริกัน หมายความว่า ความสามารถของคนถูกกำหนดด้วยความเด่นหรือความด้อยของกรรมพันธุ์ ก่อนที่จะมาถึงอิทธิพลของสภาพแวดล้อมและการศึกษาเสียอีก

ในทางตรงกันข้าม คราวนี้นักจิตวิทยาชื่อฟอร์ด(Ford) ได้ทำการทดลองเรื่องนี้ด้วยระยะเวลานานพอสมควร เขารับสามภรรยาชาวแอฟริกันอพยพคนหนึ่งมาอุปถัมภ์ พ่อคุณี้มีลูก เขาก็เอาเข้าสถานเลี้ยงเด็กทันที ละเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อมที่เหมือนกับเด็กชาวยิวทุกอย่าง ต่อมาเมื่ออายุ 4 ขวบ เขาทำการวัดระดับสติปัญญา ปรากฏว่าเด็กคนนั้นมีคะแนนสูงถึง 115 เท่ากับเด็กชาวยิว

การทดลองของฟอร์ดครั้งนี้ล้มล้างทฤษฎีที่ว่าความสามารถของคนแตกต่างตามเชื้อชาติ การทดลองของฟอร์ดมีชื่อเสียงในฐานะที่แสดงให้เห็นชัดว่าความสามารถของคนไม่ได้ถูกกำหนดโดยกรรมพันธุ์จำพวกเชื้อชาติหรือสายเลือดแต่ถูกกำหนดโดยการศึกษาและสภาพแวดล้อมหลังกำเนิด

ในประเทศญี่ปุ่นก็เช่นกัน มีการทดลองมากมาย ถ้าหากนำเอาลูกแฝดซึ่งเกิดจากไขใบเดียวกัน ไปเลี้ยงในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันตั้งแต่แรกเกิดต่อไปจะเป็นอย่างไร ผลการทดลองพิสูจน์ให้เห็นชัดว่า แม้แต่เด็กซึ่งเกิดจากพ่อแม่คู่เดียวกัน แต่ถ้าได้รับการเลี้ยงดูจากบุคคลต่างกัน ในสถานที่ต่างกัน ได้รับการศึกษาต่างกัน อุปนิสัยและความสามารถจะแตกต่างกันมาก

ปัญหาที่ว่าเราจะให้การศึกษาอย่างไร สร้างสภาพแวดล้อมอย่างไร จึงจะพัฒนาศักยภาพของเด็กได้ดีที่สุด ในเรื่องนี้ก็เช่นกัน มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการทดลองต่างๆ และปรากฏผลการทดลองอยู่มากมาย ยิ่งกว่านั้นยังมีผู้ปกครองจำนวนไม่น้อยที่ไม่พอใจกับระบบการศึกษาในโรงเรียน และกล่าวที่จะเอาลูกของตนเองเป็นตัวทดลอง นอกจากนี้ ก็มีการนำสุนัขหรือลิงมาใช้ทดลองในสิ่งที่ไม่สามารถทดลองกับคนได้ และค้นพบความจริงใหม่ๆหลายอย่าง ต่อไปผมจะพยายามเล่าเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

17. ลูกนักวิชาการก็ไม่แน่ว่า

จะเหมาะที่จะเป็นนักวิชาการ

เรามักได้ยินคุณแม่จำนวนมากคุยว่า “ลูกของฉันเหมือนพ่อของเค้านะ ไม่ชอบวาดรูปหรือฟังเพลงเอาเสียเลย” หรือ “สามีของดิฉันเป็นนักประพันธ์ค่ะ ลูกถึงแต่งเรียงความเก่ง คงเป็นเชื้อสายพ่อเค้านะคะ” จริงอยู่เรามีคำพังเพยแต่โบราณว่า “ลูกไม่ยอมหลนไม่ไกลต้น”, “ลูกยอมเป็นลูกกบ”, “เถาแดงกวาย่อมไม่ออกผลเป็นมะเขือยาว” และมีตัวอย่างมากมายที่พ่อเป็นนักวิชาการ ลูกก็เป็นนักวิชาการ หรือพ่อเป็นพ่อค้า ลูกก็เป็นพ่อค้า

อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้ไม่ได้หมายความว่าเด็กเหมือนพ่อหรือได้รับเชื้อสายจากพ่อ จึงเป็นเช่นนั้น แต่เป็นเพราะเด็กถูกเลี้ยงดูมาภายใต้สภาพแวดล้อมซึ่งเหมาะที่จะเป็นอย่างนั้นตั้งแต่เกิด สภาพแวดล้อมซึ่งพ่อแม่สร้างขึ้นกลายเป็นสภาพแวดล้อมของเด็กและสร้างความสามารถของเด็กขึ้นมา เด็กจึงสนใจไปทางด้านนั้นด้วย

ถ้าหากพันธุกรรมหรือสายเลือดเป็นตัวกำหนดความสามารถของเด็กละก็ พ่อลูกตระกูลไหนก็ต้องสืบอาชีพเดียวกันต่อมาเรื่อยๆ เหมือนกับระบบชนชั้นอันเข้มงวด ซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่ในประเทศอังกฤษ

แต่ในความจริง โลกของเราดีกว่านี้ มีไม่น้อยที่ลูกของนักวิชาการกลายเป็นนักสโรวโอลินหรือลูกของหมอกลายเป็นนักประพันธ์ ตัวอย่างเช่น นายโคจิ โทโยดะ (Koji Toyoda) ลูกศิษย์คนโปรดของอาจารย์ ชูซูกิ ซึ่งตอนนี้เป็นผู้คุมวงดนตรี Berlin Broadcasting Philharmonic Orchestra หรือ นายเคนจิ โคบายาชิ Kenji Kobayashi) ซึ่งเป็นผู้คุมวง Oklahoma Symphony ทั้งสองคนไม่ได้มีพ่อหรือแม่หรือญาติพี่น้องเป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียงอะไรเลย สภาพแวดล้อมในวัยเด็กต่างหากที่สร้างพวกเขาขึ้นมาทุกวันนี้

ท่านลองพิจารณารอบกายของท่านดูก็รู้ว่า พ่อแม่ที่เก่งกาจไม่จำเป็นจะต้องมีลูกที่เก่งสังคมประณามเด็กแบบนี้ว่า เป็น “ลูกนอกคอก” แต่อันที่จริงความคิดไม่ได้อยู่ที่เด็ก สภาพแวดล้อมในระยะปฐมวัยต่างหากที่ทำให้เด็กกลายเป็น “ลูกนอกคอก”

ในทางตรงกันข้าม ลูกของพ่อขี้เมา ขี้เกียจหลังยาว ที่โตขึ้นกลายเป็นช่างเทคนิคหรือศิลปินที่เก่งกาจก็มีตัวอย่างอยู่ไม่น้อย เข้าทำนอง “เหยี่ยวออกลูกเป็นนกอินทรี” เขาเหล่านั้นไม่ได้มีพรสวรรค์มาแต่กำเนิด แต่น่าจะกล่าวได้ว่าสภาพแวดล้อมช่วยสร้างความสามารถของพวกเขา

เด็กแรกเกิดนั้นหน้าตาเหยียนเหมือนกันหมดทุกคน และในทำนองเดียวกันเด็กแรกเกิดมีความสามารถและอุปนิสัยเหมือนกันหมด แต่สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ทำให้เด็กแต่ละคนที่โตขึ้นมามีความสามารถและอุปนิสัยแตกต่างกัน

หมายความว่า อาชีพและความสามารถของพ่อแม่ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างอุปนิสัยและความสามารถของเด็ก อาจกล่าวได้ว่าลูกหมอกลายเป็นหมอ ก็เพราะแก่ได้กลิ่นยาและเคยชินกับเสื้อกาวน์สีขาวและคนไข้มามากตั้งแต่เกิด

18. ลูกของคนถ้าเติบโตในหมูสัตว์

ก็จะกลายเป็นสัตว์

ลูกของหมาคือหมา ลูกของหมาป่าคือหมาป่า และลูกของคนก็คือคนเป็นธรรมดา แต่ทว่าตามธรรมดานี้แหละ สภาพแวดล้อมอาจทำให้มันไม่ธรรมดาได้ ผมจะยกตัวอย่างให้ฟัง คือเรื่องของอมราและกมล ลูกหมาป่าอันลือลั่นนั้นแหละครับ

เดือนตุลาคม ปี ค.ศ.1920 ณ หมู่บ้านเล็กๆแห่งหนึ่งห่างจากเมืองกัลกัตตา ประเทศอินเดีย ไปทางตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 110 กิโลเมตร ได้เกิดข่าวลือว่ามีสัตว์ประหลาด 2 ตัว รูปร่างเหมือนคนอยู่ในถ้ำหมาป่า บังเอิญหมอสอนศาสนาสามภรรยาชื่อ ซิงก์ (Synge) ได้ยินเรื่องนี้

เข้า จึงไปค้นหาที่ถ้ำและจับสัตว์ 2 ตัวที่อยู่ในถ้ำนั้นมา ปรากฏว่ากลายเป็นเด็กผู้หญิงทั้งคู่อายุประมาณ 8 ขวบและขুবครึ่ง

เขาดังชื่อสองพี่น้องว่า กมลและอมรา และส่งไปเลี้ยงที่สถานที่เลี้ยงเด็กกำพร้า เพื่อเริ่มการศึกษาอย่างลูกมนุษย์

สองสามีภรรยาให้ทั้งความรัก ความเอาใจใส่ และอดทนพยายามที่จะปลูกฝังคุณสมบัติ และทักษะความเป็นคนให้แก่พี่น้องทั้งคู่ แต่เด็กทั้งสองถูกหมาป่าเลี้ยงมาตั้งแต่สมัยทารก ตอนแรกทั้งคู่ไม่ยอมเล็กเป็นหมาป่า อยู่ในห้องก็คลาน 4 ขา พอมีใครยื่นมือเข้าไปก็กระโจนเข้าใส่ ตอนกลางวันชอบห่อตัวอยู่ข้างฝาและจับหลับในห้องมืด พอตกกลางคืนก็เริ่มเห่าหอนอาหารชอบกินเนื้อมดและไก่เป็นๆ

ถึงกระนั้นความพยายามของสองสามีภรณาก็ยังได้ผลบ้างเมื่อเวลาผ่านไป 2 เดือน อมราคนน้องเริ่มส่งเสียง”นู” ออกมาได้ แต่ประมาณ 1ปี อมาราก็ตายจากไป

ส่วนกมลพี่สาว ต้องใช้เวลาถึง 3 ปี กว่าจะเดินได้ 2 ขาเหมือนคนแต่เวลาเธอทำอะไรตามสัญชาตญาณ เธอยังคลาน 4 ขาเหมือนเดิมตลอดเวลาที่เธอกลับมาอยู่ในสังคมมนุษย์ได้ 9 ปี และตายจากไปเมื่ออายุ 17 ปี เธอสามารถพูดได้ไม่เกิน 45 คำ และมีระดับสติปัญญาแค่เด็กอายุ 3 ขวบครึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องน่าเศร้าเหลือเกิน และต่อมาไม่นานก็มีเรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นอีก

เรื่องเกิดขึ้นที่ป่าดงดิบโมแซมบิค ในทวีปแอฟริกา ประมาณ 23 ปีก่อนหน้านี้ เกิดกรณีว่า ภรรยาสาวของชาวพื้นเมืองคนหนึ่งเกิดตายไป และทารกแรกคลอดของเธอก็หายไปด้วย

หลังจากนั้นหลายเดือน มีคนพบเด็กเกาะดูนมลิงบาบูนอยู่ในฝูงลิง จึงพยายามแย่งเด็กมาจากลิงบาบูน หลายครั้งหลายหนแต่ก็ไม่สำเร็จ จนกระทั่งต้องเลิกล้มความตั้งใจ หลังจากนั้นประมาณ 19 ปี เด็กคนนี้เติบโตเป็นเด็กหนุ่มที่แข็งแรง และเอาชนะลิงตัวอื่นๆจนสามารถเป็นเจ้าฝูงของลิงดรายนั้นได้ ต่อมาประมาณ 4 ปีก่อนหน้านี้ เขาถูกจับตัวมาได้ในขณะที่กำลังหลับอยู่บนต้นไม้ เขาถูกขังอยู่ในบ้านกรงตาข่ายเพื่อรับการฝึกอบรมให้กลับเป็นคนขึ้นมาและต่อมาได้ข่าวว่าเขาเริ่มใช้มือหยิบของกินและเดิน 2 เท้าได้แล้ว

19. เด็กทารกเมื่อวาน ต่างกับวันนี้ลิบลับ

เราเห็นลูกอยู่ทุกวันจึงไม่ค่อยสังเกตเห็นความเจริญเติบโตของเด็กนักแต่ที่จริงเด็กทารกโตเร็วกว่าที่เราคาดเสียอีก นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงระดับโลกชาวสวิส ชื่อศาสตราจารย์ ฌอง ปิอาเจต์ (Jean Piaget) ได้สังเกตและศึกษาลูกของตน 3 คน จนกระทั่งตั้งทฤษฎีขั้นตอนการเจริญเติบโตของเขาขึ้นมาได้ ยิ่งผมอ่านหนังสือของเขามากขึ้นเท่าไร ผมยิ่งมองเห็นความสำคัญของการให้การศึกษและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับขั้นตอนการเจริญเติบโตของเด็กมากขึ้น

จากการสังเกตและศึกษาศาสตราจารย์ ฌอง ปิอาเจต์ เขาพบว่า ทารกแรกเกิดนั้นจะดูดของทุกอย่างที่มาแตะริมฝีปากของแก แต่พออายุสัก 20 วัน ถ้าสิ่งของนั้นไม่มีนมออกมาแกจะเลิกดูด แล้วแกจะร้องเอานมอย่างถึงที่สุด

เมื่ออายุได้ 3 เดือน เด็กเริ่มมีความสนใจที่จะทำอะไรด้วยตนเอง แกเริ่มใช้ขาเตะตุ๊กตาที่แขวนอยู่เหนือเปล ต่อมาเมื่อเด็กอายุเกินขวบครึ่ง จะรู้จักใช้ไม้เขี่ยเพื่อเอาชนะมดซึ่งอยู่ใกล้เกินไป และเมื่ออายุเกิน 2 ขวบ เด็กเริ่มรู้จักเชื่อมโยงความหมายอันเป็นนามธรรมกับคำในภาษาตามความคิดของแก เช่นถ้าผู้ชายก็เป็น “พ่อ” หรือ “ฝน” ช่วยล้างถนนให้สะอาด เป็นต้น

พอเด็กอายุประมาณ 4 ขวบ แกจะเชื่อว่าน้ำส้มในแก้วเล็กเต็มแก้วนั้นมากกว่าน้ำส้มครึ่งแก้วใหญ่ ทั้งๆ ที่ความจริงปริมาณเท่ากัน หรือขนมปังกรอบแผ่นเดียวกัน ถ้าหักเป็นชิ้นเล็กๆแกเชื่อว่าจะมีปริมาณเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการสังเกตอย่างละเอียดของแก

ดังนั้น ระยะเวลาวัย เป็นระยะที่เด็กเติบโตทั้งทางร่างกายและทางจิตใจได้อย่างรวดเร็ว มากอย่างไม่น่าเชื่อ เพราะฉะนั้น คุณแม่ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงดูและใกล้ชิดลูกอยู่ตลอดเวลา จะต้อง รู้จักสังเกตว่าเด็กทารกซึ่งพูดไม่ได้นั้น ต้องการอะไรเวลาไหน สนใจอะไร และสร้างสภาพแวดล้อมและให้การฝึกอบรมที่เหมาะสม การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศนั้น เวลาเริ่มต้นที่เหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญมาก ในทำนองเดียวกัน การศึกษาในระยะเวลาวัยนั้น การให้สิ่งที่เหมาะสมในช่วงเวลาที่เหมาะสมเป็นจุดที่สำคัญที่สุด

อาทิเช่น การสอนให้เด็กเล่นสังเกตหลังจากที่เด็กเดินได้แล้วเป็นเรื่องยากลำบากมาก แต่ ถ้าเราสอนให้เด็กเพิ่งเริ่มหัดเดินรู้จักการเล่นสังเกตควบคู่กันไปเพียงไม่กี่เดือนก็จะเล่นได้เก่ง ที่เดียว นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ชื่อ แมคโกรว์ (McGrow) ได้พิสูจน์เรื่องนี้โดยทำการทดลอง กับเด็กแฝดคู่หนึ่ง เธอเริ่มสอนให้เด็กคนหนึ่งเล่นสังเกตเมื่ออายุ 11 เดือน และอีกคนหนึ่งเมื่อ อายุ 22 เดือน เธอพบความแตกต่างของเด็กทั้งสองคนอย่างชัดเจน

ผมคิดว่าที่ผ่านมามาจนกระทั่งทุกวันนี้ เราเพิ่มความลำบากให้เด็กโดยไม่จำเป็น เพราะผู้ใหญ่ เราเข้าใจผิดว่า เรื่องนั้นเรื่องนี่ยังเร็วเกินไปที่จะสอนเด็ก ทำให้เรื่องที่เด็กสามารถจดจำได้อย่าง ง่ายดายในเวลาที่เหมาะสมกลายเป็นเรื่องยากในภายหลัง

20. วัยเด็กเล็กนี้แหละที่ “ตะขิดตะดุมตะมะ”

เรื่องที่จะเล่าต่อไปนี้ ผมได้ยืมจากพนักงานบริษัทแห่งหนึ่ง พนักงานคนนี้ต้องไปทำงาน ต่างประเทศ ขณะนั้นเขาเพิ่งได้ลูกสาวน่ารัก แต่ทางบริษัทให้เขาไปคนเดียว เขาจึงส่งภรรยา และลูกไปอยู่กับตายายที่โทสาขุ (ภาคอีสานของญี่ปุ่น)

1 ปีผ่านไป เขาหมดภาระหน้าที่ในต่างประเทศ และย้ายกลับไปอยู่บ้านที่เดนโซฟูใน โตเกียวพร้อมทั้งครอบครัว ตอนนั้นลูกสาวเขาเพิ่งจะหัดพูดหลังจากนั้นไม่นาน พ่อเด็กเริ่มพูด ได้บ้าง พ่อแม่ถึงกับตกตะลึง

ทั้งนี้เพราะคำพูดที่ออกมาจากปากลูกสาวทุกคำเป็นสำเนียงโทสาขุ(อีสาน)อย่างชัดเจน เวลาพูดคำวารถ ผู้เป็นพ่อย่าสำเนียงภาคกลางช้าแล้วช้าอีกว่า “จิโดชะ” แต่ลูกสาวกลับออก เสียงเป็น “ซุโดชะ” ครอบครัวของเขามีแต่คนพูดภาคกลางทั้งนั้น มีเฉพาะลูกสาววัย 2 ขวบคน เดียวเท่านั้นที่พูดภาษาอีสาน จึงเป็นเรื่องแปลกมาก

ได้ความว่า ระหว่างที่เขาไปต่างประเทศ และภรรยาก็กลับไปอยู่บ้านเดิม นั้น ดากับยายรัก หลานมากและดูแลอย่างใกล้ชิดชนิดไม่ยอมห่างเลย ภรรยาของเขาก็คิดว่าลูกสาวยังเป็นเด็ก แดงๆพูดไม่ได้จึงไม่ระวังเรื่องภาษาเลย

หลายปีหลังจากนั้น เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนประถม แก่ก็ยังติดสำเนียงอีสานอยู่นั่นเอง

เรื่องนี้เป็นเพราะภายในสมองของเด็กมีการสร้างเส้นสายสำเนียงอีสานขึ้นก่อนที่เด็กจะพูด ได้เสียอีก และเมื่อสร้างเส้นสายเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะให้วางสายใหม่อีกครั้งหนึ่งนั้นเป็นเรื่อง ยากมากสำหรับมนุษย์เรา มีผู้กล่าวว่า การทำลายเส้นสายเก่าเพื่อวางสายใหม่นั้น ต้องใช้เวลา นานมากกว่าการวางสายถึง 4 เท่า

ในภาษาญี่ปุ่นมีคำพังเพยว่า “ตะขิดตะดุมตะมะ” โดยเฉพาะในวัยเด็กเล็กนี้แหละที่รับ อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมได้ง่ายมาก เพราะฉะนั้นหน้าที่สำคัญที่สุดของพ่อแม่คือ สร้างสิ่งแวดล้อม ที่ถูกต้องเหมาะสมให้แก่ลูก

21. ห้องที่ว่างเปล่า มีผลร้ายต่อเด็กเล็ก

เพดานชาวสะอาดล้อมรอบด้วยกำแพงขาวบริสุทธิ์ เจียบบปราศจากเสียงภายนอกรบกวน คุณแม่ทั้งหลายคงอยากเลี้ยงเด็กแรกเกิดในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ แต่ทว่าห้องซึ่งไม่มีสิ่งกระตุ้น กลับเป็นผลร้ายและไม่มีผลดีต่อเด็กทารก

ผลการทดลองของศาสตราจารย์ชาวอเมริกันชื่อ บรูเนอร์ (Bruber) ชี้ให้เห็นว่า เด็กทารกที่มีสิ่งกระตุ้นกับไม่มี มีการพัฒนาทางสติปัญญาแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเขาทำการทดลองดังนี้คือ

แบ่งทารกออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกให้อยู่ในห้องว่างเปล่าปราศจากสิ่งกระตุ้น ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง ให้อยู่ในห้องกระจกซึ่งสามารถมองออกมาเห็นหมอพยาบาลกำลังทำงานกันอย่างขวิ่วไขว่ผนังเพดานและผ้าห่มใช้ลายดอกไม้สีสดใส และเปิดเพลงฟังตลอดเวลา นับว่าเป็นห้องซึ่งมีสิ่งกระตุ้นอยู่เต็มอัตราทีเดียว

หลังจากการเลี้ยงดูเด็กทั้งสองกลุ่มในห้องดังกล่าวเป็นเวลาหลายเดือน ก็ทำการวัดระดับสติปัญญาของเด็กทั้งสองกลุ่ม โดยใช้วัตถุสองแสงยื่นไปตรงหน้าเพื่อดูว่าเด็กจะสนใจจับมันเมื่อไร ผลการทดลองปรากฏว่าเด็กทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกันของระดับสติปัญญาถึง 3 เดือน กล่าวคือ เด็กทารกที่ถูกเลี้ยงอยู่ในห้องว่างเปล่าจะมีการพัฒนาด้านสติปัญญาช้ากว่าอีกกลุ่มหนึ่งถึง 1 เดือน

กล่าวกันว่าการพัฒนาด้านสติปัญญาของเด็กแรกเกิดถึง 3 ขวบ นั้นเท่าเทียมกับการพัฒนาด้านสติปัญญาของเด็กในช่วงอายุ 4-17 ปี เพราะฉะนั้นความล่าช้าไป 3 เดือนนี้มีความหมายยิ่งนักวิชาการบางคนยืนยันว่า ถึงจะมีความล่าช้าในวัยนี้ก็สามารถเร่งให้ทันในภายหลังได้ด้วยการศึกษา แต่การทำเช่นนั้นผมคิดว่าเป็นการทำให้เด็กต้องรับภาระอันหนักอึ้งในภายหลังโดยไม่จำเป็น

ทุกวันนี้ ไม่เฉพาะแต่การทดลองของ ศาสตราจารย์ บรูเนอร์เท่านั้น มีนักจิตวิทยาอีกหลายคนที่ได้ทำการทดลองต่างๆ และสรุปได้อย่างแน่ชัดว่า การมีสิ่งกระตุ้นหรือไม่มี ทำให้เกิดความแตกต่างทางความสามารถของเด็กอย่างเห็นได้ชัด ในระยะหลังนี้การวิจัยได้ก้าวหน้าไปถึงขั้นที่ว่า สิ่งกระตุ้นประเภทไหนจึงจะช่วยส่งเสริมการพัฒนาทางสติปัญญาของเด็กเล็ก

มีการใช้เตียงโยก พูห้อยสีสดใส ลูกแก้วสองแสง กระดาษสีต่างๆ ฯลฯ และกล่าวกันว่าสิ่งกระตุ้นที่ได้ผลคือ กังหันลมมีเสียงดนตรี ผ้ามานลายดอกไม้ เป็นต้น

ศาสตราจารย์ไวท์ (White) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดซึ่งเป็นหนึ่งในนักจิตวิทยากลุ่มนี้ ประกาศว่า “เราได้ทำการพิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจนแล้วว่า การสร้างสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์ มีผลอย่างชัดเจนต่อการพัฒนาของเด็กแรกเกิด”

22. เด็กเล็กได้รับอิทธิพลอย่างน้อยถึง

จากสิ่งที่คาดไม่ถึง

ชื่อของ คาร์ล ฟรีดริช เกาส์ (Carl Freidrich Gauss) เป็นชื่อที่ไม่คุ้นหูพวกเรานัก แต่เขาเป็นนักคณิตศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ในสมัยศตวรรษที่ 19 เขาเป็นผู้ที่คิดสูตรบวกเลขสูตรหนึ่งขึ้นมาได้เมื่ออายุเพียง 18 ปีเท่านั้น

ที่ผมเอ่ยชื่อเขาขึ้นมา เพราะผมพบสิ่งที่น่าสนใจมากเกี่ยวกับตัวเขาในหนังสือเล่มหนึ่งซึ่ง

ผมเพิ่งอ่านไปหยกๆ

พ่อของเกาส์ไม่ได้เป็นนักปราชญ์ผู้มีชื่อเสียงอะไรเลย เขาเป็นเพียงช่างก่ออิฐธรรมดาสามัญ และเมื่อพ่อของเขาออกไปทำงานก็จะพาเกาส์ไปด้วย

สิ่งที่เกาส์ทำคือ นั่งลงข้างๆ พ่อของเขาและนับอิฐส่งให้พ่อ ความสามารถทางคณิตศาสตร์ของเขาคงจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ในวัยเด็กนี้เอง หนังสือที่ผมอ่านได้สรุปไว้เช่นนั้น

ผมไม่ได้แปลกใจกับข้อสรุปนั้นเท่าไรนัก เพราะก่อนหน้านี้ผมเคยได้ยินเรื่องแบบนี้มาแล้วจากคุณโซชิโร่ ฮอนด้า (Soichiro Honda) ประธานบริษัทฮอนดะกิเคง (The Honda Engineering Company) ผมถามเขาว่า “ทำไมคุณถึงเกิดชอบรถมอเตอร์ไซค์ขึ้นมาล่ะ” เขาหยุดคิดสักครู่หนึ่งแล้วเล่าให้ฟังว่า...

“สมัยก่อนนะ ยังไม่มีมอเตอร์ไฟฟ้าหรอกครับ เวลาขี่ข้าวตองใช้เครื่องยนต์พลังน้ำมัน แล้วตอนที่ผมยังเด็ก ใกล้เคียง บ้านมีโรงสีข้าว ผมชอบเสียงเครื่องยนต์มันดัง ปัง ปัง สนุกดี อดสำหรับที่หลังคุณปู่ไปดูบ่อยๆ พอคุณปู่ไม่พาไปผมจะไม่พอใจ แผลเสียงร่ำร้องได้ยินไปถึงข้างบ้าน คุณปู่เลยจำต้องพาผมไปดูทุกวัน ต่อมาเสียงดัง ปัง ปัง ของเครื่องยนต์เลยเหมือนกับเพลงกล่อมเด็กสำหรับผม กลิ่นควันน้ำมันก็คุ้นกับผมเหลือเกิน นี่อาจจะเป็นต้นเหตุที่ทำให้ผมบ้ารถมอเตอร์ไซค์ก็ได้เนะครับ

พอผมได้ยินเรื่องนี้ ผมก็ถึงบางอ้อทีเดียว วัยเด็กเล็กเป็นวัยที่มีเครื่องรับรู้ที่ละเอียดมาก ประสบการณ์เล็กๆ น้อยๆ ที่พ่อแม่ไม่ถึงหรือไม่สนใจ เด็กกลับรับเอาไว้ได้อย่างว่องไว และพัฒนาขึ้นมาจนกลายเป็นความสามารถพิเศษ ในกรณีนี้กล่าวได้ว่า การกระทำโดยไม่ตั้งใจของคุณปู่ได้สร้างคุณฮอนด้า ราชามอเตอร์ไซค์ของโลกขึ้นมา

23. เด็กเล็กซึมซับเรื่องราวต่างๆ ในหนังสือนิทาน

แตกต่างจากผู้ใหญ่โดยสิ้นเชิง

เด็กเล็กกับผู้ใหญ่รับรู้และประทับใจกับเรื่องราวต่างๆ ไม่เหมือนกันเวลาเราให้หนังสือภาพหรืออ่านนิทานให้เด็กฟัง เรื่องนี้จะปรากฏชัด นักการศึกษาชาวอิตาลีชื่อ มาดาม มอนเตสซอรี (Madam Montesson) ซึ่งเป็นทั้งนักพหุวิชาและนักปฏิบัติในด้านการศึกษาระดับปฐมวัย ได้เฝ้าดูพฤติกรรมของเด็กเล็กอย่างละเอียดและเขียนรายงานไว้มากมาย

ในตัวอย่างหนึ่ง เธอเล่าว่า มีเด็กผู้ชายอายุประมาณขวบครึ่งคนหนึ่งแม่ของเด็กซื้อการ์ดภาพสัตว์ป่าและการล่าสัตว์ให้ เด็กคนนั้นเอาภาพมาให้มาดาม มอนเตสซอรี ดู และพูดภาษาเด็กว่า “รถยนต์” แต่เมื่อเธอดูภาพเหล่านั้นก็ไม่เห็นมีอะไรที่เหมือนรถยนต์สักแผ่นเดียว เธอจึงพูดขึ้นมาอย่างสงสัยว่าไม่เห็นมีรถยนต์เลยจะ เด็กผู้ชายคนนั้นชี้มือไปที่การ์ดแผ่นหนึ่งอย่างภาคภูมิใจและตอบว่า “ก็อยู่ที่นี่ไงล่ะ” เมื่อเธอเพ่งดูภาพซึ่งมีรูปสุนัข นายพราน และบ้านอันสวยงามนั้น เธอจึงสังเกตเห็นจุดจุดหนึ่งบนเส้นซึ่งดูเหมือนเป็นถนน เด็กคนนั้นชี้มือไปที่จุดนั้นและพูดว่า “รถยนต์” ซึ่งมันก็น่าจะเป็นรถยนต์จริงๆ ตามที่เด็กว่า และการเขียนภาพเช่นนั้นกลับทำให้เด็กรู้สึกสนุก

อีกตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งมาดาม มอนเตสซอรี ยกขึ้นมา เป็นเรื่องของเด็กชายอายุขวบครึ่งเช่นกัน แม่ของเด็กซื้อหนังสือนิทานภาพเรื่อง “แฮมโบ” ให้ และมีเพื่อนบ้านใกล้เคียง 2-3 คนมาชุมนุมกันอยู่ด้วย ในขณะที่แม่อ่านนิทานเรื่องนั้นให้ลูกฟัง

“มีเด็กผู้ชายนิโกรตัวเล็กๆ คนหนึ่งชื่อ แฮมโบ เดินถือของขวัญวันเกิดไปตามถนน แฮมโบ

เจอสัตว์ป่ากลางทางและถูกแย่งของขวัญไปหมด เขาร้องให้กลับมามัน ฟ่อกับแม่ช่วยกัน
ปลอบจนแซมโบหยุดร้องให้ เดินไปนั่งโต๊ะที่เดิมไปด้วยขนมวันเกิด เหมือนกับในภาพสุด
ท้ายนี้”

พอแม่อ่านนิทานจบ เด็กผู้ชายคนนั้นเอ่ยออกมาทันทีว่า “ไม่ใช่ เขายังร้องไห้อยู่” พร้อมกับ
หยิบหนังสือนิทานขึ้นมา ชี้ไปที่ภาพหลังปกซึ่งเป็นภาพของแซมโบกำลังร้องไห้

ผมจำได้ว่าเคยอ่านเรื่องคล้ายๆ กันนี้ จากหนังสือของนักประพันธ์ชื่ออายาโกะ โซโนะ
(Ayako Sono) เป็นเรื่องของเด็กซึ่งย้ายไปอยู่กับพ่อที่ยุโรปเด็กไม่มีเพื่อน เหนงอยู่คนเดียวจึง
อ่านหนังสือนิทานภาพเรื่อง “คาซึยามะ” (นิทานญี่ปุ่นเรื่อง ลิงกับกระต่าย ผู้แปล) ทุกวัน
ปรากฏว่าหลังจากนั้นไม่นานเด็กเกิดคลุ้มคลั่งขึ้นมาโดยไม่ทราบสาเหตุ ภายหลังจึงพบว่า
หนังสือนิทานภาพเล่มนั้นหน้าสุดท้ายขาดหายไป ทำให้เรื่องจบลงอย่างผิดธรรมดา

เรื่องเช่นนี้ สำหรับผู้ใหญ่คงไม่มีปัญหาอะไร แต่เด็กเล็กๆ นั้นยังไม่มีความคิดอื่นลวงหน้าอยู่
ในสมอง แกร็บรู้เรื่องราวตามสภาพที่เป็นอยู่ จึงแสดงปฏิกิริยาออกมาชนิดที่ผู้ใหญ่คาดไม่ถึง

24. การให้คนอื่นเลี้ยงลูก เป็นการเสี่ยงที่สุด

ผมได้ยินเรื่องอยู่เรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องของสองสามีภรรยาซึ่งเป็นคนร่ำรวยแถมใส ใครๆ ก็ชอบ
แต่ไม่ทราบว่าเป็นเพราะเหตุไร ลูกชายคนโตอายุ 5 ขวบกลับชอบหมกตัว เงียบขรึมและดื้อรั้น
ในขณะที่น้องชายอายุ 4 ขวบนั้นร่าเริงมีชีวิตชีวาและเป็นที่ชื่นชอบในโรงเรียนอนุบาล สองสามี
ภรรยากลุ่มใจมาก และไม่เข้าใจว่าทำไมลูกชายคนโตจึงเป็นเช่นนั้น

ในที่สุดทั้งสองไม่ทราบจะทำอย่างไร จึงต้องไปปรึกษาแพทย์ ทางฝ่ายคุณหมอก็กหา
สาเหตุไม่ได้เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม หลังจากซักถามเรื่องราวต่างๆ ก็ได้ความว่าตอนที่ลูกคน
เล็กเกิด ผู้เป็นแม่สุขภาพไม่ค่อยดี จึงนำลูกชายคนโตซึ่งตอนนั้นอายุ 1 ขวบไปฝากคนอื่นเลี้ยง
เป็นระยะเวลา 6 เดือน

คุณหมอคิดว่าสาเหตุที่ทำให้เด็กเป็นเช่นนั้นจะต้องเกิดขึ้นในระยะ 6 เดือนนี้แน่ จึงเรียกตัว
ผู้หญิงที่เคยเลี้ยงเด็กตอนนั้นมาซักถาม ตอนแรกหญิงที่เลี้ยงอีกอึกไม่ค่อยยอมเล่า แต่ในที่สุด
เธอก็เปิดเผยความจริงให้ฟัง

ปรากฏว่าเวลาเธอพาเด็กไปเดินเล่น เธอมักจะแอบไปพบคุร็กของเธอในโรงดินเก่าๆ ท้าย
สวนเกือบทุกวัน เด็กน้อยอายุ 1 ขวบจึงถูกทิ้งให้อยู่ในมุมมืดของโรงดินประมาณวันละ 2
ชั่วโมง นั่งดูหิ้งคู่พลอดรักกัน

แล้วจะไม่ให้เหตุการณ์เช่นนั้นมีผลกระทบต่ออุปนิสัยใจคอของเด็กได้อย่างไร แทนที่เด็กจะ
ได้รับแสงแดดอันอบอุ่น กลับต้องมาจมอยู่ในโรงดินที่มืดอับ ซึ่งมีผลทำให้จิตใจของเด็กพลอย
มืดหม่นไปด้วย

แน่ละ เด็กอายุเพียง 1 ขวบคงยังไม่เข้าใจความหมายและพฤติกรรมที่เลี้ยง แต่อาการหวาด
ระแวงลึกลับกลอนของพี่เลี้ยง รวมทั้งเสียงสวบสาบซึ่งดังอยู่ในความมืด ย่อมทำให้เด็กน้อยซึ่ง
ถูกทิ้งให้อยู่คนเดียวเกิดความหวาดหวั่นสั่นกลัว และพอจะเข้าใจได้ว่าทำไมแกถึงกลายเป็นเด็ก
ขี้อลาดและเก็บตัวขรึมในภายหลัง

สองสามีภรรยาต้องหลั่งน้ำตา เสียใจที่คิดผิดนำลูกไปฝากให้คนอื่นเลี้ยงถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่อง
ที่น่าเห็นใจเพราะแม่สุขภาพไม่ค่อยดี เนื่องจากคลอดลูกห่างกันเพียงปีเดียว และไม่สามารถ
ดูแลลูก 2 คนได้ไหว แต่น่าจะพูดว่าพ่อแม่คุณนี่เอาใจใส่เรื่องความละเอียดอ่อนของจิตใจเด็ก

น้อยไปมิใช่หรือ สถานการณ์ต่างๆ อาจจะบีบบังคับให้พ่อแม่จำนวนมากจำต้องนำลูกของตนไปฝากคนอื่นเลี้ยงในกรณีเช่นนี้ พ่อแม่ต้องคอยเอาใจใส่ดูแลเสมอว่าลูกของตนอยู่ในสภาพแวดล้อมเช่นใด

25. ประสบการณ์ในระยะปฐมวัย เป็นพื้นฐานของความคิดอ่าน

และการกระทำในภายหลัง

หากมีใครมาบอกให้เราเล่าเรื่องสมัยยังเด็กเล็กๆ ถ้าไม่ใช่เรื่องที่ฝังจิตฝังใจจริงๆ แล้ว เราคงนึกไม่ค่อยออก เหตุการณ์เมื่อสมัยอายุขวบสองขวบซึ่งเราจำได้ มักจะเป็นเรื่องที่แม่หรือคนรอบข้างเล่าให้ฟังมากกว่าจะเป็นเรื่องซึ่งเราจดจำไว้ด้วยตนเอง

แต่กระนั้นก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าเรลืมหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ดังที่ผมได้กล่าวมาแล้วว่า ประสบการณ์และสภาพแวดล้อมในระยะแรกเกิดถึง 3 ขวบนั้น จะกลายเป็นเส้นสายที่ฝังอยู่ในสมอง และเป็นพื้นฐานสร้างชีวิตของเราในปัจจุบัน

ผมได้ยืมว่า คนที่ถูกสะกดจิตและได้รับคำสั่งว่าตอนนี้กำลังอยู่ในวัย 1 ขวบ เขาจะพูดภาษาเด็กที่เขาเคยพูด และทำสิ่งที่เขาเคยทำเมื่ออายุ 1 ขวบนี้ย่อมหมายความว่า ประสบการณ์ในวัยเด็กนั้นเราอาจจำไม่ได้ แต่มันก็เป็นเส้นสายสมองซึ่งฝังอยู่ในหัวของเราเรียบร้อยแล้ว

นอกจากนี้ ยังมีการกล่าวกันว่า คนเราเมื่อถูกต้องให้อยู่ในสภาพจนมุมแล้วจะย้อนไปนึกถึงเรื่องในวัยเด็ก คุณคาคุเอะ ทานากะ (Kakuei Tanaka) ซึ่งเป็นนักการเมือง (อดีตนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น-ผู้แปล) เคยเล่าว่า สมัยสงครามเขาเคยตกอยู่ในระหว่างความเป็นกับความตาย ระหว่างที่นอนอยู่ในโรงพยาบาล เรื่องราวในวัยเด็กของเขาวิ่งผ่านตาเขาไปอย่างรวดเร็วเหมือนตะเกียงหมุน มีทั้งเรื่องที่คุณแม่พาเขาไปวัด พระสงฆ์ซึ่งยืนอยู่หน้าวัด หน้าตาของพระรูปนั้น การแต่งกาย คำพูด เขาจำได้หมดทุกอย่างทีเดียว ภายหลังเขานำเรื่องนี้ไปถามคุณแม่ ท่านบอกว่าป็นเหตุการณ์เมื่อตอนที่เขาอายุ 2 ขวบ

คุณโมริอัทสึ มินาโตะ (Moriatsu Minato) ซึ่งเป็นประธานที่ศูนย์วิจัยนิคโค (Nikko Research) นั้น เกิดที่ประเทศจีนและใช้ชีวิตในวัยเด็กที่นั่น หลังจากนั้นเขาไม่เคยใช้ภาษาจีนและใช้ชีวิตในวัยเด็กที่นั่น หลังจากนั้นเขาไม่เคยใช้ภาษาจีนเลย ต่อมาอีก 10 ปีเขามีธุรกิจที่จะต้องไปเมืองจีนและจำเป็นต้องพูดภาษาจีน เขาก็พูดได้อย่างเป็นธรรมชาติ ภาษาจีนของเขาถูกต้องและคล่องแคล่วจนกระทั่งคนจีนเองยังแปลกใจ ทำให้การเจรจาทางธุรกิจของเขาดำเนินไปอย่างราบรื่น

เรื่องราวเหล่านี้ให้เห็นว่าประสบการณ์หรือสภาพแวดล้อมในวัยเด็กนั้นถูกฝังอยู่ในสมองอย่างแนบแน่น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าประสบการณ์และสภาพแวดล้อมตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 3 ขวบเป็นรากฐานของความคิดและการกระทำของเราในทุกวันนี้

ถ้ารากฐานนี้ไม่มั่นคง ถึงเราจะพยายามสร้างตึกใหญ่โตแค่ไหนก็เป็นไปไม่ได้ หรือแม้ว่าจะสร้างได้ ตึกนั้นก็ดูใหญ่แต่ภายนอก หากมีไต้ฝุ่นหรือแผ่นดินไหวเพียงเล็กน้อยก็คงพังครืนลงมา

การศึกษาในวัยเด็กเล็กเป็นรากฐานที่สำคัญอย่างยิ่งยวด ถ้าเราไม่สร้างรากฐานเอาไว้เสียแต่แรก ภายหลังเราอยากจะทำรากฐานที่ดีเยี่ยมสักแค่ไหนก็เป็นไปไม่ได้

สิ่งดีสำหรับเด็กเล็ก

คืออะไรบ้าง

26. การศึกษาของเด็กเล็ก ไม่มีสูตรตายตัว

ที่ผ่านมา ผมได้พูดถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมต่อเด็กเล็ก ว่ามีอิทธิพลต่อการสร้างตัวเขามากมายแค่ไหนในแง่มุมต่างๆ แนนอน ผู้รับผิดชอบสำคัญในเรื่องการอบรมสั่งสอนลูกคือแม่ เพราะฉะนั้น แม่ควรมีความเป็นตัวของตัวเองในการเลี้ยงดูลูกไปตามขั้นตอนของความเจริญเติบโตของเด็ก ข้อเสนอแนะต่อไปนี้ของผม คุณแม่อาจนำไปพิจารณาและใช้ในการเลี้ยงลูกได้

เมื่อผมแนะนำว่า ควรให้เด็กฟังเพลงดีๆ ให้ดูภาพเขียนดีๆ ฝึมือจิตรกร ทุกครั้งจะต้องมีคุณแม่มาปรึกษาผมว่า ดนตรีดีๆ กับภาพเขียนดีๆ นั้นคืออะไร เพลงของบีโธเฟินดีหรือโมสาร์ทดี ภาพของแวนโก๊ะหรือปิกัสโซ่ดี แนนอน พวกผมเองก็ขอให้ผู้เชี่ยวชาญทำการวิจัยว่า ดนตรีประเภทไหน ภาพเขียนแบบไหนดีสำหรับเด็กและออกข่าวสนับสนุน แต่เรื่องนี้ก็เป็นเพียงการเสนอข้อมูลอย่างหนึ่งให้ตัดสินใจเท่านั้น ไม่ใช่แนวทางแบบครอบจักรวาล ไม่ว่าเรื่องอะไร ชาวญี่ปุ่นมักชอบแสวงหารูปแบบตายตัวออกมาแบบหนึ่งให้ได้ ถ้าไม่มีใครบอกว่าให้ทำแบบนี้แบบนี้ก็รู้สึกว่าจะไม่สบายใจ แต่ทว่าในเรื่องของการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาในวัยเด็กนั้น ไม่มีสูตรตายตัว คุณแม่คิดว่าอะไรดีก็ให้ลูกได้เลย

ผมคิดว่าการที่ชาวญี่ปุ่นแสวงหาการศึกษาแบบสูตรตายตัวนั้น เป็นข้อบกพร่องสำคัญข้อหนึ่งของการศึกษาของญี่ปุ่น พอเด็กอายุ 4 ขวบก็เข้าอนุบาลพออายุ 6 ขวบก็เข้าโรงเรียนประถม แบบนี้ไม่ได้คำนึงถึงความสามารถของเด็กเลย เพียงแต่ใช้อายุเป็นเครื่องวัดและสร้างระบบโรงเรียนขึ้นมา

ในโรงเรียนอนุบาลต้องสอนวาดรูปและนับเลข พอขึ้นประถม 1 ก็สอนอักษรญี่ปุ่น ขึ้นประถม 2 สอนอักษรจีน แบบนี้เป็นความคิดแบบสูตรตายตัว วิธีการให้การศึกษาในระยะปฐมวัยก็เช่นเดียวกัน ถ้าไม่มีใครคิดสูตรตายตัวขึ้นมาให้ก็พากันไม่มั่นใจที่จะทำ ผมอยากจะบอกว่าสูตรตายตัวนั้นมีไว้สำหรับทำลายต่างหากเล่า!

27. นิสัย “อุ้มติดมือ” ควรให้ติดเป็นอย่งยิ่ง

เด็กที่กำลังร้องโยเย พออุ้มแจะหยุดร้องและยิ้มหัวได้ทันที เรื่องนี้พ่อแม่ทุกคนย่อมมีประสบการณ์ครั้งแล้วครั้งเล่า การทำเช่นนี้คนสมัยก่อนมักบอกว่าไม่ดี เพราะจะทำให้เด็กติดนิสัย “อุ้มติดมือ” กล่าวคือ ถ้าทุกครั้งที่ได้กร้อง เราอุ้มเพื่อให้เด็กหยุดร้องบ่อยครั้งเข้า เด็กจะติดเป็นนิสัยและร้องไม่ยอมหยุดถ้าไม่มีใครอุ้ม

เรื่องนี้อาจเป็นคำเตือนพ่อแม่ไม่ให้รักลูกจนหลง และตามใจเด็กมากเกินไป ถ้าเป็นเช่นนั้นผมก็ยอมรับ แต่ถ้าถึงขนาดพยายามที่จะไม่อุ้มเด็กเท่าที่จะทำได้ละก็ ผมว่ามีปัญหาแน่

เด็กทารกยังไม่รู้จักใช้ภาษาหรือทำท่าทางแสดงความรู้สึกของตน การร้องไห้จึงเป็นวิธีเดียวที่ทารกสามารถเรียกร้องผู้อื่นให้ตอบสนองความต้องการของแก การที่เด็กร้องแปลว่า แกต้องการบอกอะไรสักอย่าง ถ้าพ่อแม่ไม่สนใจตอบสนองก็เท่ากับเป็นผู้ตัดสื่อสัมพันธ์แต่ฝ่ายเดียว

โดยเฉพาะสำหรับทารกแรกเกิดนั้นเป็นที่ยอมรับแล้วว่า การสัมผัสทางกายกับแม่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการสร้างพื้นฐานทางจิตใจและอารมณ์ของเด็ก

หนังสือพิมพ์อาซาฮิฉบับวันที่ 5 มีนาคม ค.ศ.1971 ได้ลงรายงานผลการทดลองเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยใช้ลิง ดร.แฮร์รี ฮาร์โลว์ (Dr. Harry Harlowe) หัวหน้าของศูนย์วิจัยเกี่ยวกับมนุษย์และลิง (Primates Research Centre) ของมหาวิทยาลัยวิสคอนซินได้ทำการทดลองโดยแยกลูกลิงออกจากแม่ลิงทันทีที่เกิดออกมา และใช้ตุ๊กตาต่างๆ แทนแม่ เพื่อศึกษาว่าลูกลิงจะเลือกแม่แบบไหน

ตุ๊กตาที่ใช้เป็นตุ๊กตาทรงกระบอกทำด้วยลวด และอีกตัวหนึ่งทำด้วยผ้า ตุ๊กตาทั้งสองตัวมีความอบอุ่น มีขวดให้นม และสามารถแกว่งตัวไปมาอย่างช้าๆ ผลการทดลองปรากฏว่าลูกลิงชอบความอบอุ่น สัมผัสอ่อนนุ่ม นม และชอบให้แกว่ง

ดร.อาร์โลว์ ผู้ทำการทดลองสรุปว่า ลูกคนก็คงชอบความอบอุ่นสัมผัสอันอ่อนนุ่ม นม และชอบให้แกว่งไกวเบาๆ เช่นเดียวกัน เขาเน้นว่าการที่แม่อุ้มลูกน้อยอย่างนุ่มนวลจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับสุขภาพจิตของทารก

ที่ผมตั้งหัวข้อนี้ค่อนข้างดูเดี๋ยว่า “นิสัยอุ้มติดมือ” ควรให้ติดเป็นอย่างไร เพราะผมคิดว่าแม่ลูกควรมีการสื่อสารสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น และสิ่งนี้จะเป็นพื้นฐานในการสร้างเด็กให้เติบโตขึ้นมาเป็นคนอารมณ์ดี มีจิตใจกว้างขวาง

28. ลูกนอนกับพ่อแม่ เป็นสิ่งที่ดีที่พึงปฏิบัติ

เช่นเดียวกับเรื่อง “อุ้มติดมือ” เรื่อง “นอนกับแม่” นี่เป็นสิ่งที่คนสมัยก่อนถือว่าไม่ควรทำ แน่ละมันอาจจะกลายเป็นปัญหาถ้าเด็กเป็นเอามากถึงขนาดที่ว่า ถ้าไม่มีพ่อแม่นอนอยู่ข้างๆ ก็จะไม่นอนนอนเอาเสียเลย แต่เด็กที่เป็นปัญหามาถึงขนาดนี้ผมก็ไม่เคยได้ยิน ตรงกันข้าม ถ้าหากคำนึงถึงประโยชน์ในด้านการพัฒนาการทางสติปัญญาและอุปนิสัยที่ดีของเด็กแล้ว การนอนกับพ่อแม่กลับมีความหมายในด้านดี

เหตุผลประการหนึ่งคือ แม่มีงานยุ่งทั้งวันจึงไม่ค่อยมีเวลาคุยกับลูกตามสบาย แต่อย่างน้อยที่สุดในช่วงเวลาที่ลูกเข้านอนจนกระทั่งจะหลับนั้น แม่อยู่คุยกับลูกอย่างใกล้ชิดได้

เหตุผลประการหนึ่งคือ ช่วงเวลาก่อนหลับนี้ เป็นช่วงที่เด็กอยู่ในภาวะจิตใจที่สงบและยินดีรับฟังทุกสิ่งทุกอย่าง เวลาเช่นนี้แทนที่แม่จะนอนอยู่ข้างๆ ลูกเฉยๆ หรือตัวแม่ซึ่งหลับครอกไปเสียก่อน แม่อาจจะร้องเพลงกล่อมลูก เล่านิทานให้ฟัง หรืออ่านหนังสือให้ฟัง ซึ่งการทำเช่นนี้แม่คาดหวังได้เลยว่าจะมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวง

ตอนกลางคืนเป็นโอกาสที่ดีที่พ่อซึ่งตอนกลางวันไม่อยู่บ้านใช้เป็นช่วงเวลาสร้างความสัมพันธ์กับลูก

อาจารย์เซจิ คายะ (Seiji Kaya) อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยโตเกียวเล่าให้ฟังว่า ท่านอ่านหนังสือให้ลูกฟังก่อนนอนบ่อยๆ บางครั้งท่านอ่านในสภาพครึ่งหลับครึ่งตื่น และลูกก็ทำท่าจะหลับ แต่พอหยุดอ่านปรากฏว่าลูกยังฟังอยู่ซึ่งเรื่องอ่านหนังสือก่อนนอนนี้ท่านมาคิดได้ในภายหลังว่าเป็นสิ่งที่ดีมาก

ไม่นานมานี้ ที่ประเทศรัสเซียมีการวิจัยอย่างจริงจังเรื่องการเรียนรู้อ่านหนังสือก่อนนอน ปรากฏว่าถ้าอ่านหนังสือก่อนนอนบ่อยๆ บางครั้งท่านอ่านในสภาพครึ่งหลับครึ่งตื่นเต็มที่ เขาจะจำได้โดยไม่รู้ตัว ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่า ช่วงเวลาก่อนนอนของเด็กนั้น ถ้าเราใช้ให้ดีอาจให้ผลอย่างเกินคาด

29. แม่ที่ร้องเพลงเสียงหลง

ทำให้ลูกร้องเพลงเสียงหลงด้วย

"ลูกของดิฉันร้องเพลงเสียงหลง ไม่รู้จะทำอย่างไรดี พ่อของแก็กับพวกญาติๆ เขาก็ร้องเพลงเสียงหลงเหมือนกัน สงสัยจะเป็นกรรมพันธุ์นะ" มีแม่หลายคนที่บ้านเช่นนี้ และในความเป็นจริง ถ้าพ่อแม่ร้องเพลงเสียงหลง ลูกก็ร้องเพลงเสียงหลงไปด้วย แต่ถ้าจะให้ผมบอกข้อสรุปเสียก่อน ผมก็บอกได้เลยว่าการร้องเพลงเสียงหลงไม่ได้เป็นกรรมพันธุ์อย่างเด็ดขาด

สมมติว่าท่านผู้อ่านเป็นแม่และเป็นคนร้องเพลงเสียงหลง ลูกท่านได้ฟังแต่เพลงกล่อมลูกที่ร้องผิดโน้ตตั้งแต่เข้าจรดคำทุกวัน ลูกของท่านจะเป็นเช่นใด ? ในหัวของลูกคงจะมีรูปแบบของเสียงเพลงผิดๆ ฟังอยู่ข้างในเป็นแน่ ละเมื่อเด็กร้องเพลงก็จะร้องออกมาตามรู้ แบบที่ผิดๆ นั้นเมื่อแม่ได้ยินก็เหมาเอาเองว่า " ลูกฉันร้องเพลงเสียงหลง ฉันเอาชนะกรรมพันธุ์ไม่ได้จริงๆ " ไม่ว่าบีโธเฟน หรือโมสาร์ท ถ้าหากตอนเด็กๆ ถูกเลี้ยงด้วยแม่ซึ่งร้องเพลงเสียงหลงละก็ คงกลายเป็นคนที่แยกระดับเสียงไม่ได้อย่างแน่นอน

ผมอยากจะบอกว่า เด็กที่ร้องเพลงเสียงหลงนั้นแหละหุ้ด้นัก เพราะแก็สามารถจดจำเสียงเพลงผิดๆ ได้อย่างถูกต้องไม่ผิดเพี้ยน เพราะฉะนั้น ถ้าหาก บีโธเฟนหรือโมสาร์ทมีแม่ที่ร้องเพลงเสียงหลง ก็คงจะกลายเป็นนักดนตรีที่ร้องเพลงเสียงหลงที่หาคนอื่นแทบติดยาก

ต่อไปผมอยากจะยกตัวอย่างจริงๆ เพื่อยืนยันว่าการที่ร้องเพลงเสียงหลงไม่ใช่กรรมพันธุ์ เพราะมีเด็กที่เคยร้องเพลงเสียงหลงและสามารถแก้ไขให้หายได้ อาจารย์ อิชิ ชูซูกิ ได้นำเด็กชายอายุ 6 ขวบคนหนึ่งซึ่งร้องเพลงเสียงหลงมาจากเมืองมัสสซุโมโดะ และแก้ไขให้หายได้สำเร็จ

ได้ความว่า แม่ของเด็กคนนี้เป็นคนที่ร้องเพลงเสียงหลงขนาดหนักอาจารย์ชูซูกิ มีความเชื่อว่า "เด็กที่ร้องเพลงเสียงหลง เพราะถูกเลี้ยงโดยแม่ซึ่งที่ร้องเพลงเสียงหลง" จึงให้เด็กฟังเพลงซึ่งแม่เคยร้องผิดๆ ในทำนองที่ถูกต้องซ้ำอีก จำนวนครั้งที่ให้ฟังนั้นมากกว่าที่เด็กเคยได้ยินจากแม่กว่า 4 เท่า ในที่สุดรูปแบบทำนองเพลงผิดๆ ที่ฟังอยู่ในหัวเด็กก็ถูกทำลาย มีรูปแบบทำนองที่ถูกต้องเข้าไปแทนที่ และเด็กก็หายจากอาการที่ร้องเพลงเสียงหลง

ไม่แต่เท่านั้น เด็กคนนี้ยังพัฒนาขึ้นมาถึงขั้นเล่นเพลงไวโอลินคอนแชร์โตของบราห์มและบีโธเฟนได้อย่างถูกต้อง ปัจจุบันนี้เขาสามารถเปิดคอนเสิร์ตเดี่ยวที่ประเทศแคนาดาได้ทีเดียว

ดังนั้น พัฒนาการทั้งทางด้านอุปนิสัยและสติปัญญา รวมทั้งความสามารถในการแยกเสียงของเด็ก เป็นผลจากพฤติกรรมทุกๆ วันของแม่มีอิทธิพลต่อลูกอย่างมากมายเหลือเกิน

30. ทุกครั้งที่เด็กร้อง ต้องขานตอบ

หนังสือขายดีในสหรัฐอเมริกาชื่อ "Revolution in Infant Learning" กล่าวถึงการศึกษาทดลองในเรื่องการเรียนรู้ของทารกดังต่อไปนี้

การศึกษาทดลองนี้ได้จัดทำในกรุงวอชิงตัน โดยฝึกรอบรบบบุคลากรจำนวนหนึ่ง แล้วส่งออกไปเยี่ยมบ้านครอบครัวคนผิวดำที่ยากจน ซึ่งมีเด็กเล็กอายุประมาณ 15 เดือนโดยส่งไปทั้งหมด 30 คน วิทยาการแต่ละท่านจะใช้เวลาวันละ 1 ชั่วโมง ไปเล่นหรือคุยกับเด็กแต่ละคน ยกเว้นวันอาทิตย์ นักจิตวิทยาชื่อ ดร.เอิร์ล เชเฟอร์ (Dr. Earl Sheefer) อธิบายว่า วิธีนี้เป็นการกระตุ้นสติปัญญาของเด็ก โดยเฉพาะทางด้านความสามารถในการใช้ภาษา

นอกจากนั้นในการทดลองอีกครั้ง ดร.เอิร์ล เชเฟอร์ ยังได้ส่งอาสาสมัครสตรี 9 คน ไปเยี่ยม

บ้านที่มีเด็กอายุ 14 เดือนและปฏิบัติเช่นเดียวกัน และเมื่อเด็กอายุ 27 เดือน เขาก็ทำการวัดสติปัญญา ปรากฏว่าระดับไอคิวของเด็กเหล่านั้นสูงกว่าเด็กอื่นประมาณ 10 -15 คะแนนโดยเฉพาะในเรื่องภาษานั้นมีความสามารถสูงมาก

การทดลองดังกล่าวมุ่งเสริมการศึกษาของเด็กในครอบครัวยากจนซึ่งแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ผลลัพธ์ที่ออกมายิ่งน่าชื่นชมขนาดนี้ เพราะฉะนั้นครอบครัวที่เลี้ยงลูกเองอยู่ที่บ้าน ถ้าแม่เอาใจใส่ ย่อมได้ผลลัพธ์ดีกว่านี้อย่างแน่นอน

เมื่อเด็กทารกอายุได้ 2 – 3 เดือน เด็กเริ่มหัวเราะส่งเสียงอ้อแอ้ และจะจดจำสรรพสิ่งรอบกาย คำพูดและการกระทำของพ่อแม่ เด็กจะจดจำฝังอยู่ในเซลล์สมอง เพราะฉะนั้นในช่วงระยะนี้ การที่แม่คุยกับลูกหรือไม่คุยจะส่งผลแตกต่างอย่างมากมาต่อการพัฒนาทางสติปัญญาของเด็ก

มีเรื่องเล่าว่าสามีภรรยาหนุ่มสาวคู่หนึ่งได้ลูกชายคนโตในขณะที่ทั้งคู่ยังอาศัยอยู่ในแฟลตห้องเดียว เนื่องจากต้องอยู่ด้วยกันในห้องแคบๆขนาด 6 เลื่อ (ประมาณ 10 ตารางเมตร) ไม่ว่าแม่กำลังทำอะไร ก็ได้ยินเสียงลูกตลอดเวลา ตัวแม่เองก็ชอบคุยกับลูกเพื่อแก้เหงา

ต่อมาครอบครัวนี้ได้ย้ายไปอยู่แฟลตใหญ่ขึ้น มี 3 ห้องพร้อมทั้งห้องอาหารและห้องครัว เมื่อที่อยู่กว้างขวางขึ้น ทั้งคู่จึงตกลงใจจะมีลูกอีกคนหนึ่งคราวนี้เขาได้ลูกผู้หญิง ลูกคนนี้ถูกเลี้ยงอยู่ในห้องเงียบสงบ ห่างจากครัวซึ่งแม่มักจะทำงานอยู่ที่นี่ ปรากฏว่าลูกชายคนโตเริ่มพูดคำที่มีความหมายได้ตอนอายุ 7 -8 เดือน แต่น้องสาวนั้นอายุเกิน 10 เดือนแล้วยังพูดไม่ยอมพูดอะไรสักคำ

นอกจากนั้น ในขณะที่ลูกคนที่หนึ่งเป็นเด็กร่าเริงน่ารัก น้องสาวกลับกลายเป็นคนนิ่งเฉย กล่าวได้ว่าการที่แม่พยายามคุยกับลูกหรือไม่นั้น สร้างความแตกต่างทางอุปนิสัยของลูกถึงขนาดนี้ทีเดียว

31. ไม่จำเป็นต้อง พูดภาษาเด็กกับลูก

วันก่อน ผมกำลังรับประทานอาหารอยู่ในภัตตาคาร บังเอิญได้ยินเสียงมาจากข้างๆว่า”คราวนี้แหละ “ฉันจะเลิกกับแม่ซะที !” คำพูดอันไม่ปกติธรรมดาทำให้ผมตกใจถึงกับหันไปดู ปรากฏว่าคนพูดคือเด็กชายอายุ 2 ขวบ ซึ่งมากับพ่อแม่ของแก ตรงหน้าของพ่อหนุ่มมีขนมวางอยู่ ผมรู้สึกแปลกใจจึงถามแม่ของเด็กดูว่าทำไมเด็กจึงพูดเช่นนั้น เธออธิบายให้ฟังว่า “ลูกคนนี้จำโฆษณาของบริษัทผลิตสตูจากทีวีนะค่ะ พอมีสตูดมาวางข้างหน้าแกจะนึกถึงโฆษณากระมังคะ”

พวกเราผู้ใหญ่พอเห็นโฆษณาทางโทรทัศน์ไม่นานนักก็ลืมหมด แต่เด็กเล็กๆสามารถจำคำโฆษณายาวๆรวมทั้งท่วงท่าของการออกเสียงได้หมดอย่างถูกต้อง เวลาเราพูดกับเด็ก 0- 3 ขวบเราชอบใช้ภาษาเด็กกับแก เช่น “คุณพ่อ” เป็น “คุณป้อ” “ไม่เอา” เป็น “มาย้อาว” ฯลฯ แต่วิทยุหรือโทรทัศน์ไม่ได้ใช้ภาษาเด็กกับเด็กเลย ถึงกระนั้นก็ตาม เด็กอายุ 2 ขวบ ก็สามารถเข้าใจได้พอสมควรทีเดียว

แน่นอนเวลาเด็กเริ่มหัดพูด แกจะพูดไม่ชัดเจน ทั้งนี้คงเป็นเพราะระบบอวัยวะออกเสียงของเด็กยังพัฒนาไม่เต็มที่ ถึงเด็กอยากพูดให้ชัดปากของแกก็ยังขยับไม่ได้ตั้งใจ ทำให้ผู้ใหญ่รอบๆข้างเข้าใจผิดว่าถ้าไม่พูดภาษาเด็ก เด็กคงไม่เข้าใจ แต่ถ้าผู้ใหญ่พูดไม่ชัดกับเด็กเรื่อยๆไป เส้นสายของภาษาที่ถูกต้องก็คงไม่เกิดในสมองของเด็กสักที

ถ้าจะพูดอย่างสุดซึ้ง ก็อาจพูดได้ว่าการที่เส้นสายของภาษาที่ถูกต้องเกิดขึ้นในสมองของ

เด็กนั้น ไม่ใช่เกิดจากการคุยกับพ่อแม่ แต่เป็นเพราะเด็กได้ยินคำพูดของผู้ใหญ่ เวลาพ่อแม่คุยกับเองหรือคุยกับคนรอบด้านต่างหาก คุณพ่อคุณแม่ไม่ต้องพยายามพูดภาษาเด็กเล็กกับลูกได้ เด็กเล็กมีความสามารถเข้าใจภาษาที่ถูกต้องได้ภายในเวลาไม่กี่เดือน ถ้าคุณพ่อคุณแม่พูดแต่ภาษาเด็กกับลูกมาตลอด แต่พอลูกเข้าโรงเรียนอนุบาลกลับพูดว่า “หนูโตแล้วไม่ใช่เด็กแดงๆ ต้องพูดให้ชัดซึ่ลูก” และพยายามแก้ไขภาษาเด็กของลูกให้ถูกต้อง ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระให้เด็กถึง 2 เท่าโดยไม่จำเป็น

ผมได้ยินว่าแม่ชาวฝรั่งเศสยกลูกสาวให้แต่งงานจะพูดกับว่าที่ลูกเขยว่า “ลูกสาวฉันไม่มีสมบัติอะไรหรอก แต่ก็พูดภาษาฝรั่งเศสได้ดีเยี่ยม” เด็กจะพูดภาษาได้ถูกต้องก็ต่อเมื่อพ่อแม่คุยกับแกด้วยภาษาที่ถูกต้อง ถ้าพ่อแม่ไม่ทำเช่นนั้น อาจจะถูกพวกเด็กๆ ประท้วงเอาว่า “คราวนี้แหละ เลิกพูดภาษาเด็กกันซะที”

32. การไม่เอาใจใส่ลูกนั้นเลวร้าย

ยิ่งกว่าการตามใจลูก

ในสหรัฐอเมริกา ปัญหาชนผิวดำซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของคนทั่วประเทศนั้นมีใช่เป็นปัญหาเฉพาะผิวเท่านั้น หากเป็นปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการเลี้ยงดูเด็กก่อนเข้าโรงเรียนด้วย นักจิตวิทยาจำนวนมากได้ทำการสำรวจพื้นที่ที่ชนผิวดำอาศัยอยู่ เช่น แถบฮาร์เลมในนิวยอร์ก และพบว่าความแตกต่างระหว่างระดับสติปัญญาและอุปนิสัยของเด็กผิวขาวและเด็กผิวดำนั้น เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมในระยะปฐมวัย ดังนั้น เมื่อเด็กเข้าเรียนความแตกต่างจึงเพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งกลายเป็นช่องว่างระหว่างชนผิวขาวและผิวดำ ซึ่งแตกต่างกันมากมายจนยากที่จะแก้ไข

ครอบครัวชนผิวดำจำนวนมาก พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านทั้งคู่เพื่อหารายได้ประทังชีวิต เด็กที่เกิดมาถูกปล่อยให้เติบโตขึ้นมาเองตามอัธยาศัยทางฝ่ายลูกชนผิวดำนั้นถูกเลี้ยงดูด้วยความเอาใจใส่จากพ่อแม่คนรอบข้างจำนวนมาก ความต่างนี้นักกล่าวได้ว่าเป็นต้นตอของความแตกต่างอันยากที่จะแก้ไขระหว่างชนผิวขาวและผิวดำ ซึ่งออกจะเป็นเรื่องโง่งมจนอยู่สักระยะ แต่อันที่จริงในครอบครัวของพวกเราก็มีเรื่องคล้ายคลึงกันนี้ ซึ่งก่อให้เกิดความแตกต่างขึ้นในหมู่เด็กๆ ใช่หรือไม่ ความแตกต่างระหว่างเด็กที่มีระดับสติปัญญาต่ำ ระหว่างเด็กที่มีอุปนิสัยอ่อนโยนว่าง่ายและโอ้อวดอารีกับเด็กดื้อรั้นเห็นแก่ตัว ความแตกต่างเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นจากฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว แต่น่าจะเกิดขึ้นจากความแตกต่างทางทัศนคติเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูในระยะปฐมวัยมากกว่า

มีสถิติชี้ให้เห็นว่า ยิ่งพ่อแม่เลี้ยงดูลูกแบบปล่อยปละละเลยมากเท่าไรเด็กยิ่งจะเกิดความไม่มั่นใจและมีความก้าวร้าวมากยิ่งขึ้น ยิ่งกว่านั้น เนื่องจากเด็กกระหายความรักอยู่ตลอดเวลา แกจึงมีแนวโน้มที่จะเรียกร้องความสนใจจากผู้ใหญ่เสมอ (จากวารสารชื่อ "Gendal no Esprit " วิทยุญาณสมัยใหม่ เล่มที่43) การเลี้ยงดูอย่างปล่อยปละละเลยในที่นี้หมายถึงการให้นมลูกอย่างไม่มีการเบี่ยงกฎเกณฑ์ คือให้เฉพาะเวลาที่เด็กต้องการเท่านั้น หรือให้ของเล่นลูกโดยไม่สนใจที่จะเลือก หรือชี้แจงเปลี่ยนผ้าอ้อมให้ลูก เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม การเลี้ยงดูลูกแบบปกป้องมากเกินไปจะมีปัญหาทำให้เด็กซึ่ขลาดขัวญอ่อน แต่พูดโดยส่วนรวมแล้ว เด็กที่พ่อแม่รักมากเกินไปนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่พ่อแม่ไม่ใส่ใจ จะมีโอกาสเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เข้าสังคมได้งายกว่าและมีอารมณ์ที่มั่นคงกว่า

ปัจจุบันนี้ เราถือว่าแม่บ้านเป็นปัจเจกบุคคลและเป็นสมาชิกของสังคมและมีสตรีจำนวนมากที่ต้องการออกไปทำงานนอกบ้าน ไม่ยอมจำกัคบทบาทของตนอยู่เฉพาะในเรื่องการดูแลบ้านและเลี้ยงดูลูกเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เราจึงเห็นเด็กที่ต้องเฝ้าบ้านอยู่ตามลำพังเพิ่มมากขึ้น และมีพ่อบ้านที่ต้องเข้าไปหาอาหารในครัวเองมากขึ้น

ผมเองไม่ได้คัดค้านในเรื่องของสามีภรรยาออกไปทำงานนอกบ้านทั้งคู่หรอกครับ แต่ผมอยากให้พ่อแม่ทุกคนตระหนักว่าการเลี้ยงดูลูกอย่างปล่อยปละละเลยนั้นไม่เพียงมีผลกระทบต่อระดับสติปัญญาเท่านั้น แต่ยังมีผลร้ายอย่างมากต่อพัฒนาการทางด้านอุปนิสัยของเด็กด้วย

33. ความกลัวของเด็กเกิดจากประสบการณ์

ที่ผู้ใหญ่ไม่คาดคิด

เรามักคิดกันว่าวัยเด็กเล็ก เป็นวัยที่เด็กยังไม่เข้าใจถึงความทุกข์ หรือความกลัวอันเรื่องสลับซับซ้อน และเป็นวัยที่มีความสุขที่สุดในชีวิต แต่ทว่าในความเป็นจริงแล้ว เราก็ไม่รู้สึกรู้ว่ามีความสุขเปี่ยมล้นอยู่ตลอดเวลาในวัยเด็กคนในวัยชราอายุ 60 ปี มีความไม่สบายใจของคนอายุ 60 เด็กอายุ 2 ขวบก็มีความหวาดวิตกในวัยเด็กของแกเช่นกัน

ความรู้สึกไม่มั่นใจหรือความหวาดวิตกที่เกิดขึ้นในวัยเด็กไร้เดียงสา นี้ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากสิ่งเล็กๆน้อยๆที่พ่อแม่ไม่ถึง คุณโซดะโร มียาโมโตะ ซึ่งเป็นหัวหน้าของหอดูดาวคะซัง (Kazan Astronomical Observatory) แห่งมหาวิทยาลัยโตเกียว ได้เขียนเล่าประสบการณ์ในวัยเด็กลงในวารสารสมาคมเพื่อการพัฒนาเด็กเล็กว่า.....

“ คุณพ่อของผมสมัยหนุ่มๆสนใจเพลงละคร ”โน” (ละครโบราณญี่ปุ่นผู้แปล) มาก บางทีเพื่อนมาซ้อมร้องเพลงกันที่บ้าน คุณแม่ก็ต้องวนวายอยู่กับการจัดเตรียมน้ำชาและขนมเลี้ยงแขก ผมถูกปล่อยให้หอนอยู่ในห้องคนเดียว ได้ยินเสียงเพลงที่เด่นออกมาจากคอแล้วผมรู้สึกกลัวจนร้องไห้ออกมาบ่อยๆคุณแม่ผมก็รีบกล่อมให้ผมนอนเพราะกลัวว่าเสียงผมจะรบกวนแขก แม้แต่ทุกวันนี้ผมได้ยินเสียงพระสวดมนต์ แทนที่ผมจะเกิดความสบายใจกลับเกิดความกลัว ” (วารสาร”พัฒนาเด็กเล็ก”ปี ค.ศ.1961 เล่มที่4)

คุณพ่อคุณแม่ของคุณมียาโมโตะ คงไม่คิดไม่ฝันว่างานอดิเรกของคุณพ่อกลับก่อให้เกิดความกลัวขนาดฝังจิตฝังใจลูกไปจนกระทั่งโต ในขณะที่เดียวกันคุณมียาโมโตะก็จดจำเรื่องของหลวงพ่อก็คือ และนิทานก่อนนอนที่คุณย่าเล่าให้ฟังได้ดี รวมทั้งเพลงคาร์เมน (Carmen) และ มูนไลท์ โซนาตา (The Moonlight Sonata) ซึ่งคุณพ่อชอบเปิดเปียโนอัตโนมัติให้ฟัง เขาก็จำไว้ได้อย่างมีความสุข

เพลงโนและเพลงจากเปียโนเป็นประสบการณ์ในวัยเด็กเหมือนกัน แต่เพลงโนกับก่อให้เกิดความกลัวอย่างฝังจิตฝังใจคุณมียาโมโตะ เรื่องนี้ให้บทเรียนแก่เราข้อหนึ่งซึ่งเกี่ยวกับการเรียนรู้ในวัยเด็ก ผมคิดว่าความกลัวคงไม่ได้เกิดเพราะเสียงเพลงที่เด่นความรู้สึกเท่านั้น ซึ่งคงจะมีดีและอ้างว้าง จนกระทั่งเกิดความกลัวขึ้นมา

แน่นอน ผมไม่ได้คิดจะสรุปว่าเราควรทำอย่างไรจากตัวอย่างข้างต้นนี้หรอกครับ ผมเพียงแต่อยากบอกว่า สิ่งที่คุณผู้ใหญ่เห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย อาจฝากแฝงไว้ในหัวใจเด็กก็ได้ นะครับ

34. เด็กแรกเกิด ก็รู้ว่าพ่อแม่ทะเลาะกัน

เด็กทารกซึ่งถูกเลี้ยงดูโดยพ่อแม่ที่มีความสัมพันธ์ไม่ค่อยราบรื่นนั้น เราเห็นหน้าเด็กก็รู้ทันที เพราะหน้าตาแกมีแววเศร้าและหมอง ท่านอาจคิดว่าเด็กทารกแรกเกิดนั้นไม่มีทางเข้าใจเรื่องละเอียดอ่อนของสามีภรรยาได้หรอก แต่อันที่จริงเด็กทารกมีสมองอันแหลมคม ซึ่งสามารถจับปฏิกิริยารอบกายได้อย่างว่องไว และถ้าหากพ่อแม่ทะเลาะกันอย่างรุนแรงอยู่ใกล้ๆเด็กทารกเกือบทุกวัน อะไรจะเกิดขึ้น

แน่นอน เด็กทารกคงไม่เข้าใจความหมายของการทะเลาะวิวาท มีแต่ความขุ่นเคืองในอารมณ์เครียดแค้นเท่านั้นที่เด็กรับรู้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือสมองของเด็กถูกสร้างขึ้นมาสภาพนั้น และไม่น่าแปลกใจเลยว่าทำไมเด็กถึงมีหน้าตาหม่นหมอง การที่ทารกมีตาโตหรือจมูกโด่งคงเป็นเรื่องกรรมพันธุ์ แต่สีหน้าของเด็กนั้นเป็นกระจกที่ส่องให้เห็นสภาพชีวิตของพ่อแม่ มีนักสังคมสงเคราะห์เล่าว่า เธอต้องตกใจมากเมื่อเห็นใบหน้าคุณแม่ยังสาวซึ่งมาปรึกษาเรื่องหย่าร้างกับใบหน้าเด็กทารกในอ้อมกอดของแม่เหมือนกันไม่ผิด

เด็กทารกซึ่งเติบโตขึ้นมากับอารมณ์ขุ่นเคืองเครียดแค้น เมื่อเข้าโรงเรียนอนุบาลหรือโรงเรียนประถมกลายเป็นเด็กอย่างไร ท่านผู้อ่านคงวาดภาพออกนะครับ

เมื่อตรวจสอบประวัติของเยาวชนผู้ประพฤติผิด ก็พบว่าส่วนใหญ่เด็กเหล่านี้มีชีวิตในวัยทารกซึ่งเป็นช่วงสำคัญที่สุดในชีวิตที่อยู่ในครอบครัวไม่ปกติสุข

รากฐานของพฤติกรรมและสภาวะจิตใจในวัยเด็กรู้ความแล้วคือประสบการณ์ที่เด็กรับรู้โดยไม่รู้ตัวในวัยทารกนั่นเอง

อาจารย์อิซอ ชูซูกิ เคยพูดในปาฐกถาครั้งหนึ่งว่า “วันนี้ กลับบ้านไปแล้ว ลองเรียกลูกๆ มาเข้าแถวดูซิครับ พวกคุณคงอ่านประวัติความเป็นมาสัมภาษณ์ของคุณสองคนได้จากหน้าๆ ของลูกละครับ” ข้อความที่ท่านพูดนี้ยังติดฝังแน่นอยู่ที่มุมสมองของผมตลอดเวลา

เมื่อพูดถึงการศึกษาในวัยเด็กเล็กนี้ ไม่ได้หมายความว่า จะต้องทำกิจกรรมพิเศษอะไรขึ้นมา ถ้าพ่อแม่รักกันดี ครอบครัวมีความสุขแจ่มใส ก็ไม่มีอะไรดีสำหรับการเรียนรู้ในวัยเยาว์ยิ่งไปกว่านี้อีกแล้ว

35. “โรคชักงวอล” ของแม่ แพร่ไปติดลูกได้

คุณแม่ชอบพูดว่า “ลูกคนนี้ขริมเหมือนพ่อเค้” หรือ “ซี้หลงซี้ลิมเหมือนพ่อเค้คะ” คือส่วนไม่ดีของลูกก็ชอบเหมาเอาว่าเหมือนพ่อ ส่วนไหนดีก็เหมือนแม่ แต่คุณแม่ที่ชอบอ่านหนังสือของผมมาถึงตรงนี้เข้าใจดีแล้วว่า ส่วนดีส่วนเสียของลูก เป็นผลจากการอบรมเลี้ยงดูของคุณแม่ ตั้งแต่ลูกเกิดจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

เมื่อพูดถึงการศึกษาระดับประถมวัย ก็มักเข้าใจผิดกันว่าเป็นเรื่องการพัฒนาความสามารถที่ตรวจวัดได้ด้วยดัชนีของไอคิว(IQ) ได้โปรดอย่าลืมว่าการพัฒนาความสามารถที่ตรวจวัดไม่ได้ เช่น ความกล้าตัดสินใจ การรู้จักวินัย ความรู้สึกเร็ว ฯลฯ มีความสำคัญมากกว่านั้นเสียอีก เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ “การศึกษา” ชนิดที่ต้องตั้งท่าเรียนและสอนแต่เป็นการเรียนรู้จากพฤติกรรมและอารมณ์ของแม่ในแต่ละวัน จึงมีอิทธิพลมากต่อเด็ก

ผมได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ว่า เด็กที่ถูกเลี้ยงโดยแม่ซึ่งร้องเพลงเสียงหลงจะกลายเป็นคนร้องเพลงเสียงหลงไปด้วย ในทำนองเดียวกัน เด็กที่ถูกเลี้ยงโดยแม่ที่เศร้าซึม ก็จะกลายเป็นคนเศร้าซึมไปด้วย ถ้าถูกเลี้ยงโดยแม่ที่ซี้หลงซี้ลิม เด็กก็จะเป็นเช่นนั้นด้วย แม่ที่รู้ตัวเองว่าร้องเพลงเสียงหลงๆ อาจแก้ไขให้ลูกได้ โดยพยายามไม่ร้องเพลงให้ลูกฟัง หรือหาเพลงดีๆ ให้ลูกฟังบ่อยๆ

แต่เรื่องเกี่ยวกับอุปนิสัย, อารมณ์, ความรู้สึก, มักเป็นเรื่องที่เจ้าตัวไม่ค่อยรู้ตัว หรือถึงจะรู้ตัวก็แก้ไขไม่ได้ เพราะฉะนั้นผู้ที่เป็แม่ควรระวังตัวให้มากสักหน่อย

เวลาแม่เป็นหวัด ลูกจะติดหวัดได้ง่าย ดังนั้นแม่จึงพยายามป้องกันทุกทางเพื่อไม่ให้ลูกติด เช่น พยายามบ้วนปากฆ่าเชื้อ สวมผ้าปิดปากแบบหม้อและพยายาม แต่กลับมีแม่จำนวนน้อยที่

พยายามระวังไม่ให้ชอบกพร่องของตนเองแพร่ไปติดถึงลูก เราน่าจะระวังไม่ให้ข้อเสียของเรา ซึ่งตรวจวัดไม่ได้นี้แพร่ไปติดลูกของเรา

เชื้อโรคกังวล ซึ่งอยู่ในตัวของคุณแม่ชี้กังวลนั้น แพร่เชื้อไปติดลูกได้รวดเร็วและรุนแรงกว่า เชื้อหวัดเสียอีก

36. พ่อควรสัมพันธ์กับลูกให้มากขึ้น

อาจเป็นเพราะพ่อส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับลูกน้อย เด็กจึงจดจำช่วงเวลาสนุกกับพ่อได้ดีไปจนโต ลูกชายคนโตของผมยังจำเหตุการณ์เมื่อหลายสิบปีก่อนได้ดี ทั้งๆที่เป็นเรื่องธรรมดาสามัญที่สุดซึ่งผมก็ลืมไปหมดแล้ว เขายังจำได้ว่าเคยไปเที่ยวเรือ สนุกกับผม หรือขนมที่แวกินกับผมตอนกลับจากเดินเล่นนั้นอร่อยมาก

บทบาทของพ่อในครอบครัวมักจะถูกกำหนดให้ทำหน้าที่ดูแล ถ้าพ่อซึ่งปกติลูกไม่ค่อยได้เห็นหน้าอยู่แล้วก็ต้องตีหน้ายักษ์ดูลูกทุกครั้งที่เจอกัน เด็กก็คงเห็นพ่อเป็นศัตรูและมีท่าทีต่อต้าน เด็กที่มีอารมณ์ไม่ปกติส่วนใหญ่ไม่มีภาพพจน์ที่ดีของพ่อ ในทางตรงกันข้ามเด็กที่มีพ่อเคร่งครัดเกินไป แก้วชายิ่งกว่าคุณแม่อาจเติบโตเป็นอัจฉริยะบุคคล หรือวีรบุรุษในอนาคต แต่เมื่ออ่านประวัติของมหาบุรุษทั้งหลายแล้ว รู้สึกว่าจะมีเรื่องบกพร่องทางด้านอุปนิสัยอยู่มาก

อีกด้านหนึ่ง มีพ่ोजำนวนไม่น้อยที่ชี้แจงหลังยาว ชี้นา กลัวเมีย และไม่สนใจอบรมสั่งสอนลูกเลย เด็กที่มีพ่อแบบนี้มักกลายเป็นคนดื้อรั้นและประพฤติผิดเมื่อโตขึ้น

ผมคิดว่าผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการอบรมสั่งสอนลูกคือแม่ แต่ไม่ได้หมายความว่า พ่อควรปล่อยให้แม่รับผิดชอบในเรื่องนี้แต่ผู้เดียว พ่อต้องเป็นผู้ช่วยที่ดีของแม่ บทบาทของพ่อในการให้การศึกษารองครวเป็นเช่นนี้มิใช่หรือ บรรยากาศของครอบครัวที่ราบรื่นเป็นสุขนั้น แม่สร้างคนเดียวไม่ได้แน่

วันก่อนผมนั่งอยู่ในรถไฟ เจอพ่อแม่ลูก 3 คน ดูเหมือนกำลังเดินทางไปไหนสักแห่ง เด็กผู้หญิงอายุประมาณ 8 ขวบ กำลังโต้ปัญหาเขวากับพ่อของแกอย่างน่าสนใจ ผมนั่งฟังสองพ่อลูกโต้กันอย่างไรสาระเรื่อย ๆ ลูกสาวถามว่า “ปาปา หมายความว่าสิบอันคืออะไรเอ่ย” พ่อตอบว่า “อ้อ หมายความว่าสิบอันก็ “เกะกวม” นะซี อยากไปจัง” (คำว่า “เกะกวม” ในภาษาญี่ปุ่นออกเสียงว่า “กัมโท” ซึ่งจะให้แปลว่าหมายความว่าสิบอันก็ได้ กัม = หมายความว่า โท = สิบ ...ผู้แปล) ผู้เป็นแม่นั่งอ่านนิตยสารอยู่ข้างๆทำท่าไม่สนใจ ผมเข้าใจว่าแม่คงไม่อยากเข้าไปยุ่งยืมขัดขวางความสัมพันธ์อันดีของสองพ่อลูกในตอนนี จึงปล่อยให้สองคนคุยกันตามสบาย ผมคิดว่าเด็กผู้หญิงคนนี้โตขึ้นจะต้องเป็นสตรีที่ดีเลิศ

เรื่องที่ถูกผู้ใหญ่คิดว่าเป็นเรื่องไรสาระ กลับกลายเป็นเรื่องสนุกอย่างยิ่งสำหรับเด็ก ๆ จะเติบโตเป็นคนดีภายใต้ครอบครัวที่มีแม่เป็นผู้นำและพ่อเป็นผู้ช่วยที่ดีในการเลี้ยงลูกเท่านั้น แทนที่จะพูดว่า “งานยุ่ง เหนื่อยเหลือเกิน ” คุณพ่อน่าจะสร้างความสัมพันธ์กับลูกให้มากขึ้น

37. ยังมีพี่น้องมากยิ่งดี

คู่สมรสหนุ่มสาวในญี่ปุ่นในปัจจุบัน มีแนวโน้มที่จะแยกตัวออกมาอยู่อิสระและมีลูกน้อย เหตุผลทางเศรษฐกิจและสภาพที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ บีบบังคับให้ครอบครัวต้องเป็นไปในรูปนี้ แต่ถ้ามองในแง่ของการศึกษาในระยะปฐมวัยแล้ว แนวโน้มเช่นนี้ไม่ดีเลย

ผมเป็นลูกโทนซึ่งเป็นเรื่องแปลกในสมัยก่อน ตอนนั้นผมรู้สึกอิจฉาเพื่อนๆที่มีพี่น้องตั้งวงกินข้าวอย่างครึกครื้น เล่นด้วยกัน ทะเลาะกัน ทำให้ผมอยากไปร่วมวงกับพวกเขาอยู่เสมอ และที่น่าสนใจก็คือ ไม่ว่าบ้านไหน ลูกคนโตมักจะเป็น “ผู้สืบทอดที่โง่เขลา” (ตามประเพณีดั้งเดิมของญี่ปุ่นกำหนดให้ลูกชายคนโตจะเป็นผู้สืบทอดธุรกิจครอบครัวทั้งหมด-ผู้แปล) เป็นคนสงบเสียงเรียบร้อย แต่ถ้าจะว่าไปแล้วก็เป็นคนที่ไม่มีชีวิตชีวา เพื่อนผมคนหนึ่งเป็นลูกชายคนกลาง เป็นคนใจเด็ดมาก โดนพี่ชายแกล้งก็ไม่ยอมร้องไห้ง่ายๆและถึงแม้จะโดนทั้งพี่ทั้งน้องรุมเอา ก็ไม่มีวันเอ่ยปากว่ายอมแพ้อย่างเด็ดขาด เรื่องนี้คงไม่ใช่ประสบการณ์ของผมเพียงคนเดียว เรื่องทำนองนี้เราได้ยินได้ฟังกันบ่อยๆนะครับ

ลูกพ่อแม่เดียวกัน เติบโตมาในบ้านเดียวกัน เพราะเหตุใดจึงมีความแตกต่างทางด้านอุปนิสัยและความสามารถได้เล่า ที่แล้วมากล่าวกันว่าเป็นเพราะลูกคนที่ 2 ที่ 3 นั้นพ่อแม่ไม่ค่อยเอาใจใส่เหมือนลูกคนแรก แต่ทฤษฎีสมัยใหม่ทางการศึกษาในระยะปรัญสมัย ตั้งข้อสงสัยไว้ว่าคงมิใช่สาเหตุเพียงเท่านั้น

สำหรับลูกคนแรก ถึงพ่อแม่จะพยายามสร้างสภาพแวดล้อมในบ้านให้ดีสักแค่ไหน อิทธิพลที่มีต่อเด็กก็มาจากพ่อแม่เท่านั้น ส่วนลูกคนที่ 2 พอเกิดมาก็มีพี่คอยบิบบมูกเล่นบ้าง ทบหัวเล่นบ้าง จึงมีสิ่งกระตุ้นอยู่มาก เพราะฉะนั้นลูกคนที่สองจึงเข้มแข็งและร่าเริงกว่าลูกคนแรก ยิ่งมาถึงคนที่ 3 ที่ 4 แนวโน้มยิ่งชัดเจนขึ้น ทำให้ลูกคนรองๆลงมาเป็นเด็กที่เข้มแข็งทั้งทางด้านร่างกายและด้านบุคลิกภาพ แม้แต่ในชั้นเรียนไวโอลิน เด็กที่มีพี่ชายหรือพี่สาวเรียนอยู่แล้วจะเรียนก้าวหน้าไปได้เร็วมาก คงเป็นเพราะผู้เป็นน้องได้ฟังเสียงเพลงของพี่หรือแผ่นเสียงประกอบการเรียนมาตั้งแต่แรกเกิดแล้ว

เรามักได้ยินคนพูดเสมอว่า “ยิ่งจนยิ่งลูกเยอะ” เรื่องนี้กับเรื่องที่มีผู้มีชื่อเสียงจำนวนมากมาจากครอบครัวยากจน คงจะเกี่ยวพันกันอย่างลึกซึ้ง เพราะเหตุว่าเด็กยังมีพี่น้องมากเท่าไรก็ยังมีสิ่งกระตุ้นมาก จึงมีโอกาที่จะเติบโตขึ้นมาเป็นคนที่มีความสามารถและบุคลิกภาพที่เหนือผู้อื่น

38. ป่วยตายายเป็นเครื่องกระตุ้นที่ดีของเด็ก

ในปัจจุบัน ครอบครัวหนุ่มสาวสมัยใหม่มักจะแยกออกมาอยู่อย่างอิสระ คนแก่คนเฒ่าจึงถูกลดบทบาทไม่ให้เข้าไปยุ่งยামทั้งในเรื่องชีวิตครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูหลาน พ่อแม่รุ่นใหม่กลัวว่าหากป่วยตายตามใจหลานมากเกินไปจนทำให้เสียเด็ก โดยเฉพาะในกลุ่มที่พ่อแม่อยู่ในพวกทันสมัยหัวก้าวหน้ามีแนวโน้มที่จะคิดเช่นนั้นมาก มีพ่อแม่บางคู่ถึงกับพาลูกแยกตัวออกไปนอนอยู่ในห้องเช่าแคบๆห้องเดียว ด้วยเหตุผลเพียงว่า ถ้าอยู่กับคนแก่ตนจะอบรมเลี้ยงดูลูกไม่ได้ตั้งใจมากนัก

ผมสงสัยว่าเราจำเป็นต้องแยกครอบครัวกันถึงขนาดนั้นเชียวหรือ เหตุผลในเรื่องอื่นอาจจะมี แต่สำหรับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การแยกเป็นครอบครัวเล็กไม่แน่ว่าจะดี จริงๆอยู่ในปัจจุบันนี้เรายังมีปัญหาเรื่องแม่ผัวลูกสะใภ้พี่สะใภ้ น้องสะใภ้ ปัญหาการยกย่องลูกชายคนโตเป็นสมบัติล้ำค่าของตระกูล ในขณะที่ลูกคนรองๆลงไปไร้ความหมาย ซึ่งเป็นทัศนคติแบบศักดินาและยังคงหลงเหลืออยู่ในประเทศญี่ปุ่น แต่ในอีกด้านหนึ่ง ผมคิดว่า เราไม่ควรมองข้ามข้อดีที่สำคัญของการที่มีคนหลายวัยหลายรุ่นอยู่ในครอบครัวเดียวกัน มีคนแก่จำนวนมากที่มีการศึกษาดี รสนิยมดี และได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องมารยาทสังคมที่ถูกต้อง สิ่งเหล่านี้ผมก็ไม่ทราบว่าจะใช้ได้ดีสักแค่ไหนในสมัยนี้ แต่การที่หนังสือเกี่ยวกับพิธีการในงานแต่งงาน และงานศพยังขายดีอยู่เสมอ ย่อมแสดงว่าไม่ว่าสมัยไหน ความคิดอ่านในรูปด้านความสัมพันธ์ของมนุษย์เป็นสิ่งจำเป็นเสมอ

ผมรู้สึกว่าน่าเสียดายมาก ถ้าหากเราพาดูเด็กจากคนแก่เพียงเหตุผลว่าคนแก่ตามใจเด็กเกินไป ทั้งๆที่คนแก่มีประสบการณ์อันล้ำค่า ถ้าไม่อย่าให้ลูกเอาใจตนเอง พ่อแม่ก็ควรเป็นผู้กำหนดระเบียบเสียเอง พ่อแม่น่าจะตระหนักว่าการพูดคุยและพฤติกรรมแต่ละอย่างของคนแก่

นั่นเป็นสิ่งที่กระตุ้นเด็กชนิดที่พ่อแม่ไม่อาจให้ลูกได้

ผมได้ยินจากอาจารย์เซจิ คายะ (DR.Seiji Kaya) ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ชาวญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียงว่า ใน สมัยเยาว์วัยท่านได้อิทธิพลจากคุณปู่คุณย่ามากที่สุด สมัยนั้นคุณปู่ของอาจารย์คายเป็นผู้ใหญ่มากของหมู่บ้านแห่งหนึ่งแถวๆอำเภอ ไอคาวะ(Aikawa)ในจังหวัดคานางาวะ (Kanagawa) และเป็นคนเข้มงวดมาก ขนาดที่เด็กจะหยุดร้องไห้ทันทีที่ได้ยินเสียงกระแอมของท่านในระหว่างที่ท่านเดินไปตามถนน ท่านไม่ได้ดุด่าคนตามอารมณ์ แต่เข้มงวดด้วยระเบียบกฎเกณฑ์ ดังนั้น ถึงแม้อาจารย์คายะเคยเผลออยู่พักหนึ่ง ท่านก็ไม่ถึงกับประพฤติดื้อและเดิบบโตขึ้นมาเป็นเด็กที่แข็งแรงและปรับตัวเก่ง ในทางตรงกันข้ามกับคุณปู่ คุณย่าของท่านเป็นคนอ่อนโยนและนึ่งทอผ้าได้ทั้งปีโดยไม่เบื่ออาจเป็นเพราะอิทธิพลของคุณย่าก็ได้ อาจารย์คายะจึงเป็นคนที่มีความอดทนและความพยายามสูงอย่างน่าทึ่ง เวลาถอนหญ้าในสนาม ถ้ายังมีหญ้าเหลืออยู่ แม้แต่ต้นเดียวท่านก็ไม่ยอมหยุด

อาจารย์ทางด้านจิตวิทยาชื่อ อาจารย์อาคิระ ทาโงะ (Akira Tago) กล่าวว่าความตั้งใจพยายามและพลังสมาธิของท่านนี้แหละ ที่ทำให้อาจารย์คายะกลายเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงระดับโลก และมีบุคลิกภาพที่น่าทึ่งยิ่ง

39. ควรส่งเสริมให้เด็กได้เล่นด้วยกัน

ผมได้ยกตัวอย่างต่างๆ และเล่าให้ทราบแล้วว่าสิ่งที่แม่สัมผัสอยู่ใกล้ชิดกับลูกตั้งแต่เขารวดเย็นเป็นสิ่งที่กระตุ้นที่สำคัญและมีผลต่อเด็ก ไม่แต่ในด้านการพัฒนาทางสติปัญญาเท่านั้น ยังรวมถึงด้านจิตอารมณ์ด้วย

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนระหว่างเด็กกับพี่น้องและเด็กอื่นๆ จะให้ผลกระตุ้นที่ดีกว่าความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับเด็กสองต่อสองเสียอีก ผมเห็นพ่อแม่ที่ชอบกักให้เด็กทารกอยู่แต่ในบ้านบ่อยๆ อันที่จริงภาพที่เด็กไปเที่ยวนอกบ้านให้มีโอกาสสัมผัสกับเด็กอื่นๆ เป็นสิ่งสำคัญมาก การทำเช่นนี้ไม่แต่ช่วยพัฒนาเด็กทางด้านสติปัญญาเท่านั้น ยังช่วยให้เด็กรู้จักเข้าสังคม รู้จักอะลุ่มอล่วย และสร้างความเป็นผู้นำด้วย

หนังสือพิมพ์ อาซาฮีชิมบุน เคยลงข่าวเรื่อง ดร.แฮร์รี ฮาร์โลว์ หัวหน้าศูนย์วิจัยเกี่ยวกับมนุษย์และลิง (Primates Research Centre) แห่งมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ซึ่งได้ทำการทดลองว่า ถ้าหากว่าแยกลูกลิงไปอยู่กรงอื่นเพียงตัวเดียวทันทีที่ลิงออกจากแม่จะเกิดผลกระทบอย่างไรบ้างต่อชีวิตของลิงตัวนั้นในภายหลัง รายงานการทดลองนี้ชี้ให้เห็นถึงผลที่มีต่อการพัฒนาการทางด้านสติปัญญาและการเข้าสังคมในหมู่ลิง ซึ่งน่าสนใจมาก

ดร.แฮร์รี ฮาร์โลว์ สร้างกรงซึ่งรอบๆปิดด้วยแผ่นไม้ และข้างในมีห้วนมยางไว้สำหรับดูดนมวางไว้เท่านั้น เขาต้องการทดลองว่า ถ้าหากเอาลูกลิงแรกเกิดมาเลี้ยงไว้ในกรงนี้ 3 เดือน แล้วนำออกไปอยู่กับลูกลิงธรรมดาตัวอื่น ลูกลิงตัวนี้จะมีพฤติกรรมอย่างไร ปรากฏว่าในระยะแรก ลูกลิงตัวนี้มีทางงวยท่าอะไรไม่ถูก แต่ไม่ถึงสัปดาห์ มันก็เล่นกับลิงตัวอื่นๆอย่างสนุกสนานต่อมาเขาเอาลูกลิงที่ถูกขังเดี่ยวไว้ถึง 6 เดือนมาเข้าฝูงลิงธรรมดา ลูกลิงนี้ไม่ยอมเล่นกับตัวอื่นเลย มันได้แต่นอนห่อตัวด้วยความกลัวอยู่มุมกรงและไม่ยอมออกจากที่นั่น ครึ่งสุดท้ายเขาเอาลูกลิงซึ่งถูกขังเดี่ยวไว้ 1 ปี มาทดลอง ปรากฏว่ามันไม่ยอมเล่นกับลูกลิงซึ่งเคยถูกขังมาก่อนเหมือนกัน และเมื่อนำลูกลิงธรรมดาไปอยู่ร่วมกับลูกลิงตัวนี้ ลูกลิงธรรมดาก็กับมีอาการโรคประสาทเพราะลูกลิงที่เคยถูกขังเดี่ยวไม่ยอมเล่นด้วยเลย ผลการวัดระดับสติปัญญา ปรากฏว่าลูกลิงที่เคยถูกขังเดี่ยวเกิน 6 เดือนขึ้นไป ไม่สามารถเทียบเท่ากับลูกลิงธรรมดาได้เลย

เมื่อผมอ่านข่าวนี้ ผมรู้สึกว่าการทดลองนี้น่าจะใช้กับลูกคนได้ด้วย การทดสอบบ่งให้เห็นว่าถ้าหากว่าเด็กทารกถูกเลี้ยงในสภาพแวดล้อมที่มีการติดต่อกับคนอื่นๆ น้อยจะมีผลร้ายต่อทาง

ด้านการพัฒนาด้านอุปนิสัยและสติปัญญา คนสมัยนี้สังคมกับเพื่อนบ้านน้อยกว่าสมัยก่อนมาก แต่อย่างน้อยที่สุด คุณแม่ที่มีลูกเล็กด้วยกันน่าจะพบปะติดต่อกันให้มาก

40. การทะเลาะกันช่วยให้เด็กรู้จักเข้าสังคม

และรู้จักคิดในทางสร้างสรรค์

กล่าวกันว่ามนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม และมีสัญชาตญาณในการอยู่รวมหมู่ ไม่สามารถแยกออกไปอยู่โดดเดี่ยวคนเดียวได้ แต่ในอีกด้านหนึ่ง สมองส่วนหน้าของคนเราก็เน้นในเรื่อง “ตน” เพราะฉะนั้น คนเราจึงต้องคอยปรับความสมดุลระหว่างส่วนรวมกับส่วนตนอยู่เสมอ

คนเราจะปรับความสมดุลนี้ได้เก่งหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ในระยะปฐมวัย ผมคิดว่าคนเราจะรู้ว่าตอนไหนเราควรยืนย่นความคิดของเราตอนไหนเราควรยอมขอม ก็ต่อเมื่อเรามีรูปแบบการตัดสินใจซึ่งติดตัวมาจากประสบการณ์ในวัยเด็ก ที่ผมเห็นว่าเด็กควรเล่นด้วยกันก็เพราะเหตุผลนี้แหละครับ

เมื่อเด็กอายุได้ 2 ขวบ แกก็เลิกเล่นคนเดียวและอยากเล่นกับเพื่อนเด็กที่เคยอยู่ใต้ความดูแลของพ่อแม่และเน้นความต้องการของตนเองตลอดมาจะเริ่มเข้าสังคมรวมหมู่และเรียนรู้ถึงการรู้จักยอมขอม

แน่นอน บางครั้งเด็กอาจเดินร้องไห้กลับบ้านเพราะทำตามความต้องการของตนเองไม่ได้ หรือบางครั้งเกิดปะทะกับเพื่อนร้องไห้กลับบ้านไปก็มี เด็กเรียนรู้การใช้ชีวิตรวมหมู่จากการเล่นกับเพื่อนบ้าง ทะเลาะกับเพื่อนบ้าง โดยเฉพาะการทะเลาะกับเพื่อนนั้นช่วยให้เด็กรู้จักการเข้าสังคม และ ส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิดในทางสร้างสรรค์ด้วย

กล่าวกันว่า การทะเลาะวิวาทของเด็กมี 3 รูปแบบคือ หนึ่งเจ้าตัวหาเรื่องเขาก่อน สองถูกหาเรื่องก่อนและรับคำท้า และสามการแค้น ซึ่งรูปแบบเหล่านี้มีแนวโน้มแตกต่างกันไปตามอายุขัย เช่น การทะเลาะกับเพื่อนของเด็กอายุ 2 ขวบ มักอยู่ในรูปแบบถูกกระทำก่อน พออายุ 3 ขวบก็มักจะไปหาเรื่องเขาก่อน ทั้งนี้เพราะเด็กมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น

สาเหตุของการทะเลาะวิวาทกันก็มีหลายอย่าง เช่น แย่งของเล่นกันบ้าง แย่งกันเล่นไม้สไลด์ หรือชิงเข้าในสนามเด็กเล่นบ้าง ตอปากต่อคำกันบ้าง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จะไม่มีการทะเลาะวิวาทกันโดยไม่มีสาเหตุโดยเด็ดขาด หากเราไม่ตรวจสอบดูสาเหตุให้ชัด เอาแต่ปรามไม่ให้เด็กทะเลาะกัน ย่อมไม่เป็นการส่งเสริมให้เด็กรู้จักการยอมขอมแต่อย่างใด

ยิ่งการที่พ่อแม่เข้าไปยุ่งเวลาเด็กทะเลาะกันนั้น เปรียบเสมือนการเด็ดดอกไม้ที่กำลังจะผลิบาน หยดยังมีให้สัญชาตญาณของการรวมหมู่พัฒนาขึ้นมา

เด็กย่อมทะเลาะกันบ้าง รอมขอมกันบ้าง และคิดหาทางแก้ปัญหาของเขาเอง ผู้ใหญ่ไม่ควรเข้าไปยุ่งย้อม ถ้าผู้ใหญ่ใช้เหตุผลของผู้ใหญ่ตัดสินปัญหาการทะเลาะกันของเด็ก และดูว่าเด็กที่ทะเลาะกันว่าไม่สมควร กลับจะกลายเป็นการสร้างนิสัยดื้อรั้นขึ้นในตัวเด็ก เราควรคิดว่าการทะเลาะกันเป็นการทดสอบเด็กซึ่งเริ่มเรียนรู้การใช้ชีวิตรวมหมู่

41. เด็กทารกจำหน้าคนได้ เมื่อมีความสามารถจำแนกรูปแบบต่างๆ

ผมกล่าวไว้ในบทก่อนๆแล้วว่า เด็กทารกมีความสามารถสูงในการจำแนกรูปแบบต่างๆผม

อยากอธิบายคำว่า “รูปแบบ” ในที่นี้สั้นหน่อย

คำว่า “รูปแบบ” นี้ มาจากภาษาอังกฤษว่า “pattern” ตามธรรมดาเราหมายถึง “แบบฉบับ” หรือ “แบบอย่าง” เท่านั้น แต่หมายรวมเอาว่า “ความคิด” เข้าไปด้วย กล่าวคือ เวลาผู้ใหญ่ได้ยิน ได้ฟัง หรือได้เห็นอะไร ผู้ใหญ่จะรับรู้ด้วยเหตุผลแต่เด็กนั้นรับรู้สิ่งต่างๆ ด้วยความรู้สึก ดังนั้นเหตุผลของผู้ใหญ่จึงใช้กับเด็กไม่ได้ง่ายๆ นะ

ในบรรดาความสามารถจำแนกรูปแบบของเด็กทารกนี้ ผมรู้สึกทึ่งในเรื่องความสามารถจดจำหน้าคนของเด็กเป็นที่สุด ผมมีเพื่อนซึ่งทำงานบริหารสถาบันแห่งหนึ่ง ที่สถาบันแห่งนี้มีเด็กอายุ ขวบเศษคนหนึ่งซึ่งสามารถจดจำหน้าคนที่ทำงาน 50 คนได้ทั้งหมด

ไม่เฉพาะแต่หน้าตาเท่านั้น แยกยังตั้งชื่อเล่นให้แต่ละคนว่า “มูมูจัง” บ้าง “วาวาวัง” บ้าง (เปรียบเทียบภาษาไทยว่า คุณหนูอู๊ด คุณงอแง-ผู้แปล) และเรียกได้ถูกต้อง วิธีจดจำหน้าและตั้งชื่อเล่นของเด็กคนนี้นี่ยอดเยี่ยมมากจริงๆ ครับ

เมื่อบอกจำนวนว่า 50 คน อาจฟังดูง่าย แต่การจดจำหน้าตาของคน 50 คนนั้น ผู้ใหญ่เรายังแย ความแตกต่างอันสลับซับซ้อนของคน 50 คน ถ้าเราจำด้วยเหตุผลคงเป็นไปได้ ท่านผู้อ่านลองเขียนประโยคอธิบายลักษณะหน้าตาของเพื่อนท่านแต่ละคนดูก็ได้ ท่านคงทราบว่าจะไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่ายๆ

ความสามารถในการจำแนกรูปแบบของเด็กทารก แสดงออกให้เห็นเมื่ออายุ 6 เดือนขึ้นไป เด็กเริ่มแปลกหน้าคนสามารถแยกได้ว่าหน้าตาไหนไม่ใช่หน้าตาของพ่อแม่ซึ่งแกล้งหนีอยู่บ่อยๆ ความสามารถอันนี้ของเด็กทารกเป็นความสามารถชั้นยอดเยี่ยมชนิดที่ผู้ใหญ่เราจะหาพบได้

42. ไม่เรียนนั้นต้องใช้ในวัยที่เด็กยังไม่เข้าใจไม่เรียน

จึงจะได้ผล

“พระราชผู้โง่เขลาและลุ่มรอบไปด้วยเสนาบดีที่ซื่อสัตย์แต่ตาบอด” นี้อาจเป็นคำพังเพยเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูกน้อย โดยเฉพาะเด็กทารกที่วัยยังไม่ถึงขวบได้ดีที่สุด ทั้งนี้เพราะพระราชผู้โง่เขลาคือทารกนั้นพูดอะไรก็ไม่เข้าใจ ดังนั้นเสนาบดีที่ซื่อสัตย์แต่ตาบอดคือพ่อแม่ จึงทำทุกอย่างตามความต้องการของเด็ก

ถึงแม้ว่าพระราชจะโง่เขลา ตอนที่ยังนอนอยู่เฉยๆ คงไม่มีปัญหาเท่าไรนัก แต่เมื่ออายุได้ 2-3 ขวบ ก็ชักจะเอาแต่ใจตนเองจนพ่อแม่ทนไม่ไหวจึงเริ่มคิดตดนิสัยกันในตอนนั้น ไม่ว่าเด็กจะทำอะไร พ่อแม่ก็คิดว่า ลงโทษ เปลี่ยนบทบาทจากเสนาบดีที่ซื่อสัตย์มาเป็น “คุณครูหน้ายักษ์” อย่างกระตือรือร้น แต่การอบรมสั่งสอนของ “คุณครูหน้ายักษ์” มักไม่ได้ผล

ตัวอย่างเช่นในการกินอาหารและการขับถ่ายซึ่งเป็นเรื่องของสัญชาตญาณนั้น ควรกำหนดเวลาให้เป็นระเบียบเสียตั้งแต่แรกเกิดเด็กจะไม่ได้กินอยู่ตลอดเวลาจนอ้วนเกินไป และไมกลายเป็นเด็กที่ฉีรดึนนอนเป็นประจำจนถึงขั้นประอม

ถ้าหากว่าพ่อแม่คิดว่า “อย่างน้อยก็อยากให้ลูกอิสระสบายในวัยทารก” จะกลับกลายเป็นผลร้ายต่อเด็ก เด็กทารกยังไม่เข้าใจเรื่องเขมงวด ยังไม่รู้จักไม่เรียน แต่เด็กอายุเกิน 2-3 ขวบ รู้ซึ่งถึงความเจ็บของไม่เรียนแล้ว ดังนั้นการปล่อยตามใจในตอนแรกแล้วมาเขมงวดในภายหลัง แทนที่จะได้ผลกลับทำให้เด็กต่อต้าน ด้วยเหตุนี้ไม่เรียนจึงควรใช้ในวัยเด็กที่ยังไม่รู้จักไม่เรียน

43. ความโกรธและความอิจฉาริษยา เป็นการแสดงความไม่พอใจของเด็ก

เด็กเล็กๆ ไม่สามารถแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด ดังนั้นแม่จะต้องคอยอ่านสีหน้าของลูกและสนองตอบความต้องการของแก แต่ถ้าเราอยู่ฝ่ายเด็กคงจะพูดว่าพ่อแม่ไม่เข้าใจลูกเท่าที่ลูกต้องการเลย แม่มีวแต่ซักผ้า ทำงานบ้าน จนกระทั่งไม่มีเวลาสืบหาสาเหตุที่ลูกโกรธหรืออ้อนแม่ได้แต่จัดการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปตามเพลง

ศาสตราจารย์ทางจิตวิทยาเด็กชื่อ โทชิโอะ ยามาชิตะ (Prof. Toshio Yamashita) แห่งมหาวิทยาลัยโตเกียวเคเซิ(Tokyo Kasei University) กล่าวว่า สาเหตุที่ทำให้เด็กทารกโกรธมี 6 ประการดังต่อไปนี้

1. สุขภาพไม่ดี มีอาการป่วย
2. สภาพร่างกายไม่ปกติ เช่น เหนื่อย หิว ฯลฯ
3. หลังจากมีสิ่งกระตุ้นรุนแรง เช่น สิ่งน่าเกลียด สิ่งน่ากลัว ฯลฯ
4. ออกกำลังกายไม่เพียงพอ และมีพลังงานเหลืออยู่มาก
5. อยากได้ของที่ต้องการจึงแสดงความโกรธอย่างจงใจ
6. พ่อแม่โมโห แสดงอาการซีโมโหให้เห็นเป็นตัวอย่าง

เมื่อนำสาเหตุมาเรียงกันดูเช่นนี้ เราจะเห็นได้ว่าสาเหตุที่เด็กโกรธส่วนใหญ่เกิดจากสภาพแวดล้อมและการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ถ้าเราไม่ได้ขจัดต้นเหตุเอาแต่ตะปัดตะป้อ หรือตามใจเพราะเด็กร้องไห้ทุกที ก็จะทำให้เด็กกลายเป็นคนดื้อรั้น หรือไม่ก็กลายเป็นเด็กที่เอาแต่ใจตนเอง

พ่อแม่อาจคิดว่าตนรู้และเข้าใจความคิดของลูกดี แต่ทางลูกกลับโมโหว่าพ่อแม่ไม่เข้าใจเลย พ่อแม่ต้องยึดมั่นในหลักการที่ว่า จะยอมรับเฉพาะข้อเรียกร้องที่ถูกต้อง และเมินเฉยกับความต้องการที่ไม่สมควร มิฉะนั้นลูกจะมีนิสัยไม่อยู่กับร่องกับรอย

กล่าวกันว่า ความอิจฉาริษยาเกิดขึ้นได้ตั้งแต่เด็กอายุขวบครึ่ง เด็กที่เคยเป็นเด็กลูกคนเดียว ถูกตามใจจนเคยตัว จะแสดงความอิจฉาริษยาเมื่อมีน้องบางครั้งเด็กก็เกิดความอิจฉาเมื่อเห็นพ่อแม่คุยกัน บางทีเราไม่เข้าใจว่าทำไมเด็กจึงมีพฤติกรรมเช่นนี้ และเมื่อพยายามหาสาเหตุก็พบว่าเด็กทำไปเพราะความอิจฉา

กล่าวได้ว่าความโกรธและความอิจฉาริษยาของเด็กต้องมีเหตุผลเสมอและส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพราะความต้องการของแกไม่ได้รับการตอบสนอง ถ้าเราไม่สนใจความรู้สึกของเด็ก เอาแต่ดุด่าหรือชมเชย เด็กคงไม่พอใจ พ่อแม่ไม่ควรกดดันลูก ต้องพยายามขจัดต้นเหตุที่ทำให้เด็กไม่พอใจให้ได้

44. อย่าเอ่ยถึงข้อบกพร่องของเด็ก

ต่อหน้าคนอื่น

ผมต้องขอโทษที่ต้องเล่าเรื่องต่อไปนี้ อาจไม่ใช่ตัวอย่างที่ดีนัก คือผมรู้จักกับบรรณาธิการของสำนักพิมพ์แห่งหนึ่งซึ่งเป็นชายหนุ่มที่ติดนิสัยประหลาด เวลาเขาพูดอยู่ต่อหน้าคนอื่นเขา

จะต้องดึงจมูกของตัวเองตลอดเวลา ถ้าเรื่องที่คุยกันเกิดมีความยุ่งยากหรือเขาดกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ทำให้เขารู้สึกตึงเครียด เขาจะยิ่งดึงจมูกบ่อยครั้ง เจ้าตัวเองก็รู้ตัวและพยายามระมัดระวังอยู่เสมอ แต่พอหลงลืมตัวเมื่อไร มือก็จะไปดึงจมูกอยู่เสมอ

เขาเล่าให้ผมฟังเองว่า ตอนที่เขายังเด็กดูเหมือนว่าจมูกของเขาใหญ่โตผิดปกติไม่สมคูลกับรูปหน้า ตอนอายุ 2-3 ขวบเขาชอบเอานิ้วแคะขี้มูกในขณะที่กำลังเล่นอะไรเพลินอยู่ พ่อแม่เขามักร้องห้ามว่า “อย่านะ อย่านะ เดี่ยวจมูกก็ยิ่งใหญ่” แม้ในขณะที่กำลังอยู่ต่อหน้าคนก็ทำเช่นนั้น เมื่อเขาถูกดบอยๆเข้า ด้วยความที่ไม่อยากถูกว่า เขาจึงรีบเอามือบีบจมูกเพื่อให้จมูกเล็กลง นิสัยนี้ติดจนกระทั่งเข้าโรงเรียนแล้วยังแก้ไม่ได้ ถูกเพื่อนล้อเป็นประจำ ดังนั้นเขาจึงรู้สึกว่ามีปมด้อยอยู่ตลอดเวลาและกลายเป็นคนขี้อายชอบเก็บเนื้อเก็บตัว

ผมฟังเรื่องของเขา ผมก็ลองดูหน้าของเขา ทั่วๆที่รู้ว่าไม่สมควร ผมเห็นว่าจมูกของเขาอาจจะใหญ่บ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับเด่นชัดให้เป็นที่น่าสังเกตอะไรเลยและถึงแม้ว่าจมูกของเขาจะใหญ่โตจนผิดปกติ ผมก็ไม่เข้าใจว่าพ่อแม่ของเขาทำไมจึงไม่ค่อยระวังตัว คอยประกาศจุดบกพร่องของลูกต่อหน้าคนอื่นอยู่เสมอ โชคดีที่เขาไม่คิดว่าเขาจะอะไรดีคอยปกป้องแทนเขาอยู่เสมอ และเล่าให้ฟังถึงสาเหตุที่เขาติดนิสัยนั้น เขาพูดอย่างขบขันว่า คงเป็นคุณย่าละมังที่ช่วยให้เขาเติบโตขึ้นมาเป็นคนที่เข้าสังคมหรือทำงานร่วมกับคนอื่นได้ ถึงแม้ว่านิสัยนั้นยังคงแก้ไม่ได้ก็ตาม แต่เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องตลกแน่นอน ถ้ามีอะไรผิดพลาดนิดเดียวเรื่องเล็กๆแค่นี้อาจทำให้เขาไม่เข้าใจตนเองและกลายเป็นคนจิตพิการไปก็ได้

ไม่เฉพาะแต่ตัวอย่างเท่านั้น มีพ่อแม่หลายคนที่ชอบพูดถึงจุดบกพร่องของลูกของตนต่อหน้าคนอื่น เพราะคิดว่าเด็กคงไม่เข้าใจ ถึงจุดบกพร่องนั้นจะเป็นเรื่องเล็กน้อยเหลือเกิน แต่สำหรับเด็กเล็กๆ ซึ่งอยู่ในวัยที่ถูกกระทบกระเทือนได้ง่าย เราไม่สามารถรู้ได้ว่า การพูดเช่นนั้นจะก่อให้เกิดผลในใจเด็กรูปแบบใด

ตัวอย่างเช่น เด็กที่เคยถูกล้อเรียนเรื่องผมหยิกในสมัยเป็นเด็กเล็กๆ เมื่อโตขึ้นมักจะชอบลืมหวมกไว้ที่โน่นที่นี้ อันที่จริงแล้วถ้าไม่มีหวมกคนก็ยิ่งเห็นผมของเขาอย่างชัดเจน ท่านผู้อ่านอาจรู้สึกขัดแย้ง แต่ความที่เขาต้องคอยระวังอยู่เสมอว่าเขาจะต้องสวมหวมกซึ่งเป็นปมด้อยที่ฟังมาตั้งแต่สมัยเด็ก กลับทำให้เขาลืมหวมกบ่อยๆ ซิกมันด์ ฟรอยด์ นักจิตวิทยาชาวออสเตรียเคยยกตัวอย่างทำนองนี้ไว้มากมาย

45. ขมเด็กดีกว่าเด็ก

ระหว่างการชมเชยและการว่ากล่าวตักเตือนนั้น ดูเหมือนว่าการตักเตือนจะให้ผลมากกว่าแต่ขอท่านอย่าด่วนคิดเช่นนั้น เพราะเมื่อเด็กถูกดู แจะพัฒนาความสามารถในด้านการต่อต้านขึ้นมา การพูดเช่นนั้นเหมือนกับพูดอะไรในทางตรงกันข้าม อย่างไรก็ตาม “การชม” หรือ “การตัก” จำเป็นต้องทำอย่างรอบครอบที่สุด

ตัวอย่างเช่น เวลาคุณแม่รินน้ำผลไม้ใส่แก้วมา เมื่อคุณแม่เห็นก็กลัวว่าลูกจะทำหกจึงร้องห้ามว่า “อย่านะลูก” การทำเช่นนี้ว่าเป็นการกระทำที่ผิด พ่อแม่ประเภทนี้แหละเมื่อลูกโตขึ้นชอบบ่นกับลูกว่า “รู้จักช่วยพ่อแม่ชะมังชี” ถึงแม้ว่างานนั้นจะเกินความสามารถของลูก ก่อนอื่นคุณแม่ควรชมแกบ้างว่า “เก่งจังเลย” แล้วรินน้ำผลไม้ให้แกน้อยลงหน่อยแล้วให้แกถือไป

อาจารย์ซูซูกิ ซึ่งสอนไวโอลินก็เล่าเรื่องที่ที่น่าสนใจให้ฟังว่า ที่โรงเรียนสอนไวโอลินแห่งหนึ่งมีเด็กสีไวโอลินไม่ได้ความ จนกระทั่งทุกคนอิดหนาระอาใจเมื่อครูของเด็กบอกว่า “ไหนหนูลองสีไวโอลินให้ครูฟังหน่อยซิ” เด็กคนนั้นก็สีแต่ใช้ไม่ได้เลย ถึงกระนั้นก็ตามคุณครูยังชมว่า “เก่งมาก” “เก่งมาก” และพูดต่อไปอีกว่า “ตรงนี้ครูสีได้แบบนี้ หนูละทำได้ไหม” เด็กคนนั้นตอบว่า “ได้ครับ” และยอมเรียนแต่โดยดี เพราะฉะนั้นเราคิดเสมอว่าสำหรับเด็กเล็ก “การชม” ให้ผลดี

เกินกว่า “การดู”

อย่างไรก็ตาม มีบางครั้งที่เราจำต้องดูเด็ก ถ้าเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ แทนที่เราจะปฏิเสธการกระทำหรือความคิดของเด็ก เราต้องแนะแนวทางอื่นที่ดีกว่าและอธิบายให้เด็กเข้าใจเหตุผลด้วย เช่น ในกรณีที่เด็กฉีกหนังสือพิมพ์ที่เรากำลังอ่านค้างอยู่ แทนที่จะตีมือเด็กแล้วแย่งหนังสือพิมพ์มา เราควรหากระดาษหนังสือพิมพ์อื่นมาให้แทน มิฉะนั้นจะกลายเป็นการปิดกั้นความคิดริเริ่มและความอยากรทดลองทำอะไรของเด็ก และถึงแม้เราจะไม่ให้อะไรทดแทน เราก็ต้องอธิบายเหตุผลทั้งหมด แต่เด็กก็สามารถเข้าใจจากท่าทีของพ่อแม่ได้

ตอนที่ 4

หลักในการฝึกเด็ก

46. ความสนใจคืออยากกระตุ้นที่ดีที่สุด

เกือบทุกวันจะมีแม่จูงมือลูกสาวอายุ 2-3 ขวบไปที่โรงเรียนสอนไวโอลินของอาจารย์ชูชุกี เพื่อมาขอเรียนไวโอลิน เด็กหลายคนถูกพามาอย่างไม่ได้เต็มใจ เมื่อมาถึงโรงเรียนก็ไปดูโน้ตโน้ตบ้าง กระโดดเล่นตามระเบียบบ้าง ไม่ได้สนใจไวโอลินเลย ถ้าหากใครบังคับเด็กอายุ 3 ขวบให้เรียนไวโอลิน เด็กวัยนี้คงร้องไห้ไม่ยอมและพานเกลียดไวโอลินไปเลย เพราะเด็กวัยนี้เริ่มมีความคิดเป็นตัวของตัวเองแล้ว

ดังนั้นในระยะแรกๆอาจารย์ชูชุกีจึงปล่อยให้เด็กๆทำอะไรตามใจชอบและไม่ยอมให้ไวโอลินแก่เด็ก แต่กลับสอนแม่ของเด็กให้รู้จักใช้ไวโอลิน ต่อมาเมื่อเด็กเห็นเพื่อนอายุรุ่นราวคราวเดียวกันสามารถสีไวโอลินได้เก่ง แก่ก็เริ่มสนใจนิดๆ เวลาผ่านไปประมาณ 2-3 เดือน แก่ก็จำทำนองเพลงที่เพื่อนเล่นได้และอยากลองสีเองบ้าง แต่อาจารย์ก็ยังไมยอมส่งไวโอลินให้เด็ก จะรอจนกระทั่งเด็กอยากเล่นจนทนไม่ไหวจึงเริ่มฝึกให้ ซึ่งกว่าจะมาถึงขั้นนี้เด็กบางคนต้องใช้เวลาราว 6 เดือน

“ความสนใจคืออยากกระตุ้นที่ดีที่สุด” นี่คือการพื้นฐานของโรงเรียนสอนไวโอลินของอาจารย์ชูชุกี อาจารย์มีความเห็นว่าการบังคับเด็กที่ไม่อยากเรียนโดยบอกว่า “ต้องเรียน ต้องฝึกซ้อม” เป็นวิธีการสอนที่แย่มาก ถ้าเกิดความสนใจไวโอลินขึ้นมาเมื่อไร แก่จะเรียนรู้ได้เร็วมาก จนกระทั่งอาจารย์ชูชุกีเองยังแปลกใจ

มีคำกล่าวที่ว่า “หากชอบสิ่งใด จะทำได้ดี” คงไม่มีวิธีการสอนใดที่ได้ผลกว่าการสร้าง ความสนใจขึ้นในตัวเด็กเสียก่อน เราไม่ต้องสอนเลขแต่เราให้เด็กสนใจในตัวเลข ไม่ต้องสอนวาดภาพหรือเขียนหนังสือ แต่ชวนให้เด็กสนใจในการขีดเขียน

กล่าวได้ว่าพ่อแม่เป็นตัวกระตุ้นความสนใจ และเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนเข้าโรงเรียน

แน่นอน การสร้างสิ่งดึงดูดความสนใจนั้นจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือต่างๆถ้าเราไม่ให้กระดาษวาดเขียนและสีเทียนแก่เด็กแล้วชวนให้แกวาดรูปย่อมเป็นไปได้ไม่ได้ หากเด็กมีสีเทียนและกระดาษวาดเขียนอยู่ใกล้ตัวตลอดเวลา เด็กย่อมเกิดความสนใจอยากวาดภาพ การไม่ให้เครื่องมืออะไรแก่เด็กแล้วสั่งให้แกสนใจไฉนนั้น ไฉนนั้น เปรียบเสมือนการหัดให้สุนัขรู้จักนั่งไหว่โดยไม่ มีขนมล่อเลย

เมื่อสอบถามบรรดาผู้ใหญ่ถึงสาเหตุที่ไม่ชอบดนตรีหรือไม่ชอบภาพเขียน คนส่วนใหญ่บอกว่า เพราะเมื่อสมัยเด็กถูกบังคับให้เรียนบ้าง หรือเพราะไม่มีโอกาสได้สัมผัสสิ่งเหล่านั้นเลย

47. เด็กมักสนใจสิ่งที่เป็นจังหวะ

แผ่นเสียงชื่อ “Fox in Sox” เป็นแผ่นเสียงสำหรับเด็ก ซึ่งเคยได้รับความนิยมมากในสหรัฐอเมริกา แผ่นเสียงนี้ใช้คู่กับหนังสือฝึกภาษา ท่านผู้อ่านคงเห็นจากไตเติ้ลแล้วว่า คำทั้งสองมีเสียงคล้องจองกัน ในบทกวีภาษาอังกฤษมีการใช้สัมผัสคล้องจองกันเพื่อให้เกิดจังหวะ นอกจากนั้น แผ่นเสียงแผ่นนี้ยังมีเพลงประกอบเป็นเพลงสองจังหวะ ซึ่งมีชีวิตชีวาและสนุกสนานมาก

เมื่อฟังเพลงนี้ยาวว่าแต่เด็กเลย แม้แต่ผู้ใหญ่อย่างผมฟังเพลินไปด้วย แผ่นเสียงนี้มีจุดมุ่งหมายให้เด็กจดจำคำต่างๆ โดยไม่รู้ตัว ในขณะที่เพลินไปกับเสียงเพลง ไม่มีการบังคับให้เด็กจำอย่างยัดเยียด จึงได้รับความนิยมมากในสหรัฐอเมริกา

สิ่งที่ผมสนใจก็คือการเรียนรู้ในขณะที่ฟังเพลงโดยไม่มีกลืนอายของการบังคับให้จดจำหรือการฝึกปะปนอยู่เลย เป็นที่น่าเสียดายที่ในญี่ปุ่นยังไม่มีแผ่นเสียงเล่านิทานประกอบดนตรีที่ดีเลิศเช่นนี้ สาเหตุที่การศึกษาระดับปฐมวัยในสหรัฐอเมริกาประสบความสำเร็จอย่างสูง คงเป็นเพราะเขาคอยคิดอยู่เสมอว่าจะทำอะไรเด็กถึงจะสนใจสิ่งนั้นสิ่งนี้ แทนที่จะบังคับเด็ก ในประเทศญี่ปุ่นเราก็น่าจะใช้จังหวะดนตรีกระตุ้นความสนใจของเด็กบ้าง

เมื่อพูดถึงเรื่องเรียน พวกเราส่วนใหญ่มีปฏิกริยาในทางลบ เป็นเพราะเราถูกบังคับยัดเยียดให้เรียนมาตั้งแต่เด็ก อันที่จริงการเรียนควรเป็นสิ่งที่เราสนใจและเรียนอย่างสนุก

เรื่องที่จะเล่าต่อไปนี้ไม่ใช่เรื่องที่เป็นคำพังเพยญี่ปุ่นว่า “เด็กหน้าวัดไม่ต้องเรียนก็สวดมนต์ได้” หรือกะนะคริบ คือผมรู้จักเด็กวัดอยู่คนหนึ่ง อายุ 3 ขวบเท่านั้น แต่แกจำบทสวดมนต์ที่พ่อสวดเข้าได้หมด เวลาสวดมนต์พระญี่ปุ่นจะเคาะไม้เป็นจังหวะ เด็กจึงสนใจจำได้ ถ้าหากเราบังคับให้แกจำบทสวดนั้นคงกลายเป็นการสร้างความทุกข์ทรมานโดยไม่ได้อะไรขึ้นมา

48. เด็กจะมองสิ่งที่เขาสนใจเป็นสิ่งดี

และสิ่งที่ไม่ชอบก็ว่าไม่ดี

เวลาลูกของคุณฉีกกระดาษปิดบานประตูเลื่อน คุณดูลูกว่าอย่างไร(ประตูเลื่อนแบบญี่ปุ่นเป็นประตูรอบไม้ปิดด้วยกระดาษวาวสีขาว-ผู้แปล) คุณคงใช้ประสบการณ์ที่มีมานานปีกับหลักความประพฤติทางสังคมเป็นเครื่องวัดความถูกผิด แต่สำหรับเด็กที่เกิดมาในโลกเพียงปีสองปี แกไม่รู้หรอกว่าการฉีกกระดาษหรือการปิดประตูนั้นถูกหรือผิด เมื่อพ่อแม่ เด็กไม่อยากพบเหตุการณ์เช่นนี้อีก จึงไม่ฉีกกระดาษนั้นอีก อย่างไรก็ตามก็ดี การดูลูกเช่นนี้อาจเป็นการทำลายความคิดสร้างสรรค์ของแกก็ได้

นายเซชิโร อาโอคิ (Seishiro Aoki) นักจิตวิทยาเด็กได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องเด็กคิดว่าอะไรดีอะไรไม่ดีอย่างไร ผลปรากฏว่า สิ่งที่เด็กคิดว่าดีคือสิ่งคิดว่าดีคือสิ่งที่ “น่าสนใจ” “น่าสนใจ” ตัวอย่างเช่น กรณีเด็กถูกลอกพาตัวไปซึ่งปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ต่างๆ เมื่อเด็กกลับมาแล้วเราถามว่าทำไมถึงตามเขาไป เด็กส่วนใหญ่ตอบว่า “คุณลุงเค้าเป็นคนสนุก ไม่ใช่คนไม่ดีหรอกนะ” ทางฝ่ายผู้ร้ายมักจะรู้ถึงจิตวิทยาของเด็กได้ดี จึงใช้ของเล่นหรือเล่าเรื่องสนุกให้เด็กสนใจ เด็กเห็นว่าเป็นคนสนุกน่าสนใจจึงคิดว่าเป็นคนดีจึงติดตามไป

ในวัยเริ่มต้น เด็กคิดว่าสิ่งสนุกเป็นสิ่งดี แต่เมื่อเด็กมีประสบการณ์มากขึ้น เด็กจะคิดว่าสิ่งดีจะทำให้แกได้รับความสุข เช่น ไปซื้อของให้แม่แล้วได้รับความชม แกก็คิดว่าการไปซื้อของเป็น

สิ่งที่ดี ในทางตรงกันข้าม สิ่งไม่ดีคือสิ่งที่ทำให้เด็กรู้สึก “เสียใจ” “ไม่สนุก” “เจ็บใจ” คือสิ่งที่ไม่สบายอารมณ์ทั้งหลายเพราะฉะนั้นเวลาเด็กถูกแม่ดุ ดี เด็กไม่สบายอารมณ์จึงรู้ว่าทำสิ่งไม่ดีลงไป

สมมุติว่าคุณดูลูกอย่างรุนแรง เมื่อเด็กเล่นไวโอลินไม่เก่งหรือจำตัวหนังสือไม่ได้ เด็กจะจำไว้ว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้ตนลำบากไม่ชอบ เพราะฉะนั้นสิ่งไม่ดีในความคิดเด็ก การสื้ไวโอลินจึงกลายเป็นสิ่งไม่ดีเหมือนกับการฉีกกระดาษปิดประตูเลื่อน การที่พวกเราเป็นผู้ใหญ่แล้วยังไม่ชอบไวโอลินไม่ชอบภาษาอังกฤษ คงเป็นเพราะในวัยเด็กเรามีประสบการณ์ที่ไม่สบายอารมณ์กับสิ่งเหล่านั้นนั่นเอง

เพราะฉะนั้น หลักการพื้นฐานในการอบรมเด็ก คือไม่ยึดเยียดความคิดว่าอะไรทำผิดอะไรถูกแบบผู้ใหญ่ให้เด็ก สิ่งใดที่ไม่อยากให้เด็กทำก็ต้องทำให้เด็กไม่สบายอารมณ์ สิ่งใดที่อยากให้เด็กทำก็ต้องทำให้เด็กสนุกและชื่นใจกับสิ่งเหล่านั้น วิธีการดุหรือชมของพ่อแม่ส่งผลให้เด็กพัฒนาความสามารถของตนที่มีอยู่ต่อไป

49. ความสนใจของเด็กต้องต่อเนื่องจึงจะมีผล

ผมได้กล่าวมาแล้วว่า ความสนใจเป็นยากระตุ้นที่ดีที่สุดสำหรับเด็ก แต่มีปัญหายุ่งยากประการหนึ่ง เด็กนั้นมีความอยากรู้อยากเห็นมากเสียจนกระทั่งเป็นการยากที่จะทำให้แกลสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างต่อเนื่อง ถ้าเราปล่อยให้ไปตามธรรมชาติ เด็กจะเปลี่ยนเรื่องสนใจอย่างมากมาจนน่าแปลกใจ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ช่วยไม่ได้ หากเราพยายามบังคับให้เด็กสนใจอยู่สิ่งเดียวกลับจะทำให้เด็กไม่พอใจ การที่เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นอย่างเอกอุเช่นนี้ ช่วยให้เด็กได้รับสิ่งกระตุ้นและประสบการณ์มากมายจากภายนอก ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาทั้งทางด้านสมองและทางด้านร่างกายของเด็ก

อย่างไรก็ตาม ทุกสิ่งทุกอย่างไม่จำเป็นต้องดีเสมอในสภาพของมัน ถ้าหากเด็กหมกมุ่นสนใจสิ่งหนึ่ง

สิ่งใดเพียงอย่างเดียวเหมือนกับเด็กที่เป็นโรคออติสซึม (Autism) ย่อมไม่ดีแน่ แต่เด็กที่ไม่สนใจอะไรนานสักอย่างเดียวกั้เสี่ยงกับการเติบโตขึ้นเป็นคนใจคอโลเลไม่หนักแน่นเช่นกัน

ตามปกติเด็กที่พบกับสิ่งที่ตนสนใจท่ามกลางของที่มีอยู่มากมาย และสานความสนใจของตนต่อไปอย่างต่อเนื่องด้วยตนเอง แต่ก็มีไม่น้อยที่พ่อแม่มีส่วนช่วยสานความสนใจของเด็กให้ต่อเนื่อง กล่าวคือ พ่อแม่มีบทบาทสำคัญในการสังเกตว่าลูกสนใจอะไรเป็นพิเศษและตอบสนองทันที ซึ่งจะมีผลให้ความสนใจของเด็กเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ผมเคยกล่าวแล้วว่าต้นหน่อของความสนใจนั้นสามารถแตกหน่อหรือเหี่ยวเฉาได้ในพริบตา หน้าที่ของพ่อแม่คือ ต้องสังเกตรยะแตกหน่อให้ได้และช่วยให้หน่อที่เติบโตขึ้นมา แต่กระนั้นก็ดีเราไม่สามารถช่วยให้ความสนใจทุกอย่างของเด็กเติบโตขึ้นมาอย่างเท่าเทียมกันและไม่รู้ว่าความสนใจอันไหนของเด็กจะเติบโต แต่สิ่งที่เราทำได้ก็คือช่วยให้เด็กมีโอกาสลองดูความสนใจอันไหนของแจะเติบโต อันไหนไม่โต

ผมได้รับจดหมายจากคุณพ่อคนหนึ่งซึ่งทำงานอยู่ที่เมืองมัทสยา มะ รายงานมาอย่างละเอียดถึงเรื่องที่เขาสามารถสังเกตเห็นหน่อของความสนใจของลูกและช่วยส่งเสริมให้เติบโตอย่างต่อเนื่อง

เขาเล่าว่าลูกชายคนโตของเขาตอนอายุ 1 ขวบ 2 เดือนเกิดสนใจในอักษร "โนะ" ในภาษาญี่ปุ่น เวลาที่มีตัว "โนะ" นี้โผล่ให้เห็น เช่น บนขวดอายิโนะโมะโตะ คุณพ่อชี้ไปที่ตัวนั้นแล้วบอกลูกว่า "โนะ" พอลูกอายุครบ 1 ขวบ 4 เดือน แกจำอักษร ABC ได้ เขาจึงสอนอักษรตัวอื่นๆ เช่น X Y Z W I F H M N ลูกก็จำได้หมด เมื่ออายุ 1 ขวบ 6 เดือน เด็กเริ่มสนใจเครื่องหมายรถยนต์

และเครื่องไฟฟ้า คุณพ่อใช้วิธีเอ่ยชื่อบริษัทและให้ลูกชี้เครื่องหมายให้ดูหรือชี้ให้ดูเครื่องหมายการค้า แล้วให้ทายชื่อบริษัท ความพยายามเช่นนี้อาจดูเหมือนเป็นตัวอย่งของพ่อที่เห่ลูกอย่างไร้สาระ แต่น่าจะกล่าวได้ว่า ความพยายามนี้ช่วยสานความสนใจของเด็กให้ต่อเนื่องและลึกซึ้งขึ้น

50. “การทำซ้ำซาก” คือวิธีกระตุ้น

ความสนใจของเด็กที่ดีที่สุด

พวกเราผู้ใหญ่หากได้ฟังเรื่องอะไรซ้ำถึง 3-4 หนในวันเดียวคงเบื่อหน่ายสินดี ยิ่งคนใจร้อนอย่างผมได้ยินเรื่องเดียวกันแค่สองหน ผมก็รำคาญจนสุดจะระงับแล้วละครับ แม้แต่คนอย่างผมตอนเป็นเด็ก ผมยังขอให้พ่อหรือแม่เล่านิทานเรื่องเดียวกันซ้ำแล้วซ้ำเล่าซึ่งน่าแปลกใจอยู่เหมือนกัน

อะไรที่ซ้ำซากสำหรับเด็กเล็กจะมีผลมากต่อการสร้างเส้นสายสมองส่วนที่เป็นฮาร์ดแวร์อย่างถูกต้อง ดังที่ผมเคยพูดมาแล้วซ้ำอีก การที่เด็กเล็กไม่รู้จักเบื่อไม่ได้หมายความว่าเราจะทำอะไรก็ได้ที่ซ้ำๆซากๆแก่เด็ก แต่เราควรอาศัยความไม่รู้จักเบื่อของเด็กนี้แหละเพื่อสร้างเส้นสายสมองที่ถูกต้องโดยผ่านการกระทำอย่างซ้ำซาก เด็กอายุ 3 เดือนสามารถจำเพลงต่างๆได้ หากได้ฟังซ้ำแล้วซ้ำเล่าทุกวัน ความสามารถของเด็กอ่อนนี้น่าทึ่งมากทีเดียว

อนึ่ง การทำอะไรซ้ำซากสำหรับเด็กวัยนี้ นอกจากช่วยสร้างเส้นสายในสมองแล้ว ยังมีบทบาทในการสร้างความสนใจขึ้นในตัวเด็กอีกด้วย เด็กซึ่งได้รับการฟังเพลงหรือนิทานต่างๆอย่างซ้ำซากจะจดจำเอาไว้ และในที่สุดก็จะเรียกร้องขอฟังเพลงหรือนิทานที่แสนใจ หรือเฝ้าถามแล้วถามอีกว่า ทำไมเป็นอย่างโน้นทำไมเป็นอย่างนี้ การเล่านิทานซ้ำซาก ด้านหนึ่งช่วยให้เด็กจำนิทาน ในขณะที่เดียวกันอีกด้านหนึ่ง ทำให้เด็กเกิดความสนใจในนิทานเรื่องนั้นขึ้นมาเอง

ผมได้ยินเรื่องเศร้าของสามีภรรยาคนหนึ่งซึ่งต้องทำงานนอกบ้านทั้งคู่และนำลูกวัย 1 ขวบ 2 เดือนไปฝากสถานเลี้ยงเด็กไว้ เมื่อพาลูกกลับบ้านเด็กเกือบจะอยู่ในสภาพเด็กปัญญาอ่อน ต่อมาเมื่อเด็กอายุ 4-5 ขวบแกเริ่มสนใจดนตรีมากขึ้น อยากเรียนไวโอลิน อยากเรียนเปียโนมากจนพ่อแม่ถึงกับแปลกใจ จึงตรวจสอบดูว่าเป็นเพราะเหตุใด ปรากฏว่าสมัยที่อยู่สถานเลี้ยงเด็กลูกอยู่ในสภาพที่ไม่มีอะไรมากระตุ้นเลย มีเพียงอย่างเดียวคือก่อนนอนและตอนออกกำลังกาย ทางสถานเลี้ยงเด็กจะเปิดเพลงของชูเบิร์ตและโมสาร์ทกับเพลง The Skaters'Waltz สภาพไร้สิ่งกระตุ้นกับการฟังเพลงซ้ำซาก ทำให้เด็กคนหนึ่งกลายเป็นเด็กปัญญาอ่อน แต่มีความเข้าใจในดนตรีสูง เมื่อผมเห็นเด็กคนนี้ ทำให้ผมรู้ถึงบทเรียนที่มีค่ามหาศาลเกี่ยวกับการศึกษาในวัยเด็ก

51. จินตนาการของเด็ก

คือจุดเริ่มต้นของความคิดสร้างสรรค์

หมูนี่เราได้ยินพ่อแม่พูดกันบ่อยๆว่า “อยากเลี้ยงลูกให้เป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์” หนังสือเล่มนี้ก็พูดถึงความคิดสร้างสรรค์ของเด็กมาบ้างแล้ว

แต่ว่าระบบการศึกษาของทุกวันนี้ยังอยู่ในลักษณะยึดเยียดความรู้ให้เด็ก ดังนั้นเด็กจำนวนมากจึงถูกผลิตขึ้นมาให้เป็น “เด็กรู้ดี” แต่พอโตเป็นผู้ใหญ่กลับไม่รู้ว่าทำอะไร ด้วยเหตุนี้เราจึงต้องบ่มเพาะความคิดสร้างสรรค์ขึ้นมาตั้งแต่วัยเด็ก

ความคิดสร้างสรรค์คืออะไร การให้คำจำกัดความในเรื่องนี้ยากมากแต่ตามความเข้าใจของผมคือ ในเบื้องต้นคงหมายถึงการแสดงจินตนาการหรือความรู้สึกอิสระในเรื่องที่เด็กมีความสนใจอย่างจริงจัง ในระดับสูงมีการค้นพบสิ่งใหม่ๆขึ้นมา ความคิดสร้างสรรค์ในระดับสูงคงมีสิ่งที่เป็นภาวะวิสัย(objective) เช่น ทฤษฎีความคิด สิ่งประดิษฐ์แต่สิ่งเหล่านี้มาพัฒนามาจากความประทับใจและการรับรู้แบบอัตวิสัย (subjective) ในวัยเด็กเล็ก เพราะฉะนั้นสิ่งที่ผู้ใหญ่คิดว่าเป็นจินตนาการอันไร้สาระของเด็กนั้นแหละที่เป็นจุดเริ่มต้นของความคิดสร้างสรรค์

ตัวอย่าง เช่น เวลาเราให้ตุ๊กตาหุ่นสำหรับสวมมือเล่น หรือทำหน้ากากแก่เด็ก แกะจะเล่นเหมือนกับว่าแกเป็นลิงหรือเป็นหมีตัวนั้น โดยสร้างเรื่องจากประสบการณ์ที่แกเคยสนใจส่วนสัตว์จากนิทานที่เคยได้ยิน เวลาเด็กดูภาพใดภาพหนึ่งแกจะเกิดจินตนาการชนิดที่ผู้ใหญ่นึกไม่ถึงเลยทีเดียว

กล่าวกันว่า จิตรกรเอกและนักวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่สมัยเรอเนซองส์คือ เลโอนาร์โด ดา วินชี สมัยเด็กๆ เคยจินตนาการว่ารอยเปื้อนและรอยแยกบนผนังบ้าน เป็นแม่มดที่กระโจนเข้ามา หรือเป็นสัตว์ประหลาดกำลังอาละวาดกันอยู่ สมมุติว่าผู้ใหญ่กำลังอ้าปากกรองก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ผู้ใหญ่ไม่ควรทำหน้ารู้ดีและดูดีกว่า”ไม่ว่าจริงนี้มันไม่ใช่รูปปลาสักหนอย รูปกระถางต่างหากเล่า” เพราะเป็นการยับยั้งจินตนาการสร้างสรรค์ของเด็กซึ่งกำลังจะเบ่งบาน

ที่จะเล่าต่อไปนี้เป็นคำพูดของเด็กอายุ 5 ขวบ ซึ่งถูกนำมาลงในวารสาร”พัฒนาเด็กเล็ก” (Early Development) เป็นจินตนาการสร้างสรรค์ที่น่าสนใจและเป็นสิ่งที่พ่อแม่ควรยอมรับและส่งเสริมให้เติบโตต่อไป

“นายทองก่อนนะ แด่กำลังจะเอาตะกร้า แล้วเห็นก้อนทองอยู่ในนั้นก็เลยถือกลับบ้านไป แล้วทองมันกลับกลายเป็นใบไม้ไปซะหมดเลยแหละ ตานี้ นายก้อนทองก็เลยกินหมด แล้วแด่ก็ไปที่ทุ่ง ไปเก็บดอกไม้อะไรก็จบ”

52. สำหรับเด็กเล็กควรสอนให้มี “ปรีชาญาณ”

มากกว่าสอนเทคนิคและเหตุผล

คนเราโดยทั่วไปนั้นมีประสาททั้ง 5 คือ ตา-หู-จมูก-ลิ้น-และกายสัมผัส แต่นอกจากประสาททั้ง 5 นี้แล้ว เรายังมีประสาทที่ 6 ประสาทที่ 6 ของผู้ใหญ่นั้นมักหมายถึงความสามารถในการหยั่งรู้เมื่อสำนึกอกใจ ซึ่งเป็นความหมายที่ไม่ค่อยดีนัก

อันที่จริงประสาทที่ 6 นี้เป็นตัวประกอบสำคัญที่ทำให้คนเราทำอะไรได้สำเร็จ คนที่มีประสาทที่ 6 ดีเราเรียกว่าคนมี”ปรีชาญาณ”(ญาณหยั่งรู้)ผู้มีชื่อเสียงซึ่งคิดค้นหรือค้นพบสิ่งสำคัญนั้น นอกจากมีความรู้ ความเชี่ยวชาญที่สั่งสมมานานปีแล้ว ยังมีปรีชาญาณอันวิเศษ ซึ่งส่งผลให้ท่านเหล่านั้นสร้างผลงานยิ่งใหญ่ได้สำเร็จ

“ญาณ”ที่ว่านี้ เป็นสิ่งที่อยู่เหนือประสาททั้ง 5 ของมนุษย์ จึงเป็นเรื่องของความรู้สึกมากกว่าประสาทสัมผัสอื่นใด และเป็นสิ่งที่อยู่เหนือทฤษฎีหรือเหตุผล เช่นสิ่งเดียวที่เราเรียกว่า “สัญชาตญาณของสัตว์”

ก่อนหน้านี้ ผมเคยกล่าวไว้แล้วว่าเด็กแรกเกิดถึง 3 ขวบ มีความใกล้เคียงกับสัตว์อยู่มาก หมายความว่า เด็กวัยนี้ยังไม่สามารถทำอะไรด้วยเหตุผลแต่ทำไปตาม”สัญชาตญาณ”เพราะฉะนั้น การอบรมสั่งสอนเด็กวัยนี้จึงไม่ควรสอนด้วยทฤษฎี หรือเหตุผล หรือสอนเทคนิคต่างๆแต่ควรเน้นเรื่องการพัฒนา”ญาณ” ซึ่งมีอยู่ในตัวเด็กมิให้สูญหายไป

ตัวอย่างที่ผมจะเล่าต่อไปนี้อาจไม่ใช่เรื่องธรรมดาจนกระทั่ง ในหนังสือของอาจารย์ชูชุกี มีตัวอย่างซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนา"ญาณ"นั้นเป็นสิ่งจำเป็น

เรื่องมีอยู่ว่า อาจารย์ชูชุกีเคยสอนเด็กตาบอดคนหนึ่งชื่อ เทอิชิ ให้เล่นไวโอลิน ตอนแรกท่านคิดว่าการสอนให้เด็กตาซึ่งไม่รู้วไวโอลินมีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร ให้มีความสามารถในการเล่นไวโอลินซึ่งต้องใช้เทคนิคอันละเอียดอ่อนนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แต่ในเมื่อรับปากว่าจะสอนแล้วก็ต้องพยายามหาวิธีต่างๆสอนให้จงได้

ตอนแรกท่านก็ให้เด็กถือคันชัก และหัดสีไปทางซ้ายขวาและบนล่าง ต่อมาก็ให้เด็กเอาฝ่ามือซ้ายและขวาคลำคันชักเพื่อให้เด็กวาดภาพคันชักในใจ ตอนแรกเด็กก็แค่ผัด เพียง 2 สัปดาห์เด็กสามารถทำถูก 2-3 ครั้งใน 5 ครั้ง ในที่สุดเด็กก็สามารถใช้ปลายนิ้วโป้งซึ่งเล็กกว่ามือมากคลำคันชักได้อย่างถูกต้องทุกครั้ง

ผลของความพยายามเหล่านี้ทำให้ 1 ปีต่อมา เด็กชายเทอิชิสามารถโซวเพลงไวโอลินแซร์โต ของเซทซ์(Seitz Violin Concerto) ซึ่งไม่ใช่เพลงง่ายเลยบนเวทีฮิเบียยะ(Hibiya City Hall) นี่คือผลของการฝึก"ญาณ"ให้เด็กสามารถมองเห็นปลายคันชักไวโอลินได้ด้วยใจนั่นเอง

ในเมื่อ"ญาณ" เป็นศูนย์รวมซึ่งเหนือกว่าประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของคนเราการฝึก"ญาณ" จึงเป็นการช่วยฝึกประสาทสัมผัสไปด้วยโดยปริยาย

53. การสอนเด็กเล็กไม่ควรแบ่งเพศ

เมื่อมีลูก ผู้เป็นพ่อเป็นแม่มักฝันเฟื่องว่าจะให้ลูกคนนี้เป็นนักการเมืองดีหรือนักวิชาการดี หรือถ้าเป็นผู้หญิงก็ฝันว่าจะเลี้ยงให้เป็นหญิงที่งามพร้อมทั้งกายและใจ ความฝันของพ่อแม่เกิดจากใจบริสุทธิ์ มิใช่เกิดจากความโลภ ถ้าอยากฝันก็ฝันได้ แต่เวลาอบรมเลี้ยงดูไม่ควรคิดถึงเพศของเด็กเกินไปว่าจะต้องเลี้ยงลูกชายเต็มตัวหรือลูกหญิงที่งามพร้อม

ในความเป็นจริง เด็กแรกเกิดถึง 3 ขวบนั้นมีความแตกต่างทางเพศน้อยมากทั้งกายใจ บางที่เราเห็นเด็กเล็กก็ไม่ว่าจะชมว่า "พ่อหนูน่ารักจัง" หรือ"แม่หนูน่ารักจัง" ถึงจะถูกตอ คงเป็นเพราะเหตุนี้กระมังที่ในภาษาต่างประเทศใช้สรรพนามแทนว่า "มัน" (it) โดยไม่แบ่งเพศ ในทางวิชาการยอมรับว่า "ความเป็นหญิง"และ"ความเป็นชาย" จะปรากฏชัดเจนภายหลัง นักจิตวิทยาเด็กที่มีชื่อเสียงคือ แวน ออสไตน์ (Van Orstein) ได้สรุปผลการค้นคว้าของเขาว่า ความประพฤติของเด็กจะแสดงเพศให้ปรากฏชัดเจนหลังอายุ 3 ขวบ และเมื่อเด็ก 4-5 ขวบขึ้นไปเด็กจึงจะเล่นตามเพศ โดยเฉพาะกับของเล่นที่เลียนแบบของจริงหมายความว่าก่อนอายุ 3 ขวบ ความแตกต่างระหว่างเพศของเด็กมีเพียงความแตกต่างของอวัยวะเท่านั้น

แต่กระนั้นก็ตาม ทันทิที่เด็กเกิดมาพ่อแม่จะตัดสินใจเองทั้งในเรื่องเครื่องใช้สอยและวิธีการเลี้ยงดูว่าต้องให้เหมาะสมกับที่เป็นลูกผู้ชายหรือลูกผู้หญิงตัวเด็กเองยังไม่รู้เรื่องราวตัวเองชอบอะไร พ่อแม่ก็คิดให้เสร็จว่า "เด็กคนนี้เป็นผู้ชายใส่ชุดสีชมพูไม่ได้"

ถ้าจะพูดอย่างจริงจังที่สุด ผมก็อยากจะบอกว่าให้เด็กผู้ชายใส่ชุดสีชมพูก็ได้ และให้เด็กผู้หญิงเล่นฟุตบอลเล่นปืนก็ได้นี้ครับ อย่างน้อยที่สุด เวลาลูกชายเกิดความสนใจอยากเล่นตุ๊กตาก็ไม่ควรห้ามว่า "ลูกผู้ชายอะไรเล่นตุ๊กตา" หรือลูกสาวชอบเล่นมวยปล้ำก็ไม่จำเป็นต้องห้าม กวีชาวเยอรมันชื่อ ริลเก้(Rilke) ยังเคยถูกเลี้ยงมาโดยให้ใส่เสื้อผ้าผู้หญิง แต่ก็ไม่ทำให้เขากลายเป็นกะเทยสักหน่อย แทนที่เราจะระวังเรื่องเพศหญิง เพศชายตามความคิดของผู้ใหญ่ เราควรหวั่นเกรงการกระทำของเรามากกว่าว่าจะกลายเป็นการปิดกั้นศักยภาพอันมหาศาลของเด็กเล็กไปด้วย

54. อย่าโกหกเด็กเล็กเกี่ยวกับเรื่องเพศ

หมูนี้นิตยสารและโทรทัศน์มักเอ่ยถึงเรื่อง “เพศศึกษา” บ่อยๆ ถกเถียงกันว่าควรเริ่มต้นสอนเรื่องเพศในชั้นประถมดีหรือว่าชั้นมัธยมดี ปัญหานี้ผมว่าไม่ได้เรื่องได้ราวเลย มันเรื่องอะไรถึงคิดว่าเรื่องเพศซึ่งเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์นั้น ะยะหนึ่งควรปกปิดเอาไว้ แล้วพอเข้าโรงเรียนค่อยสอน เด็กอายุ 2-3 ขวบ เราปิดไม่ให้รู้หรือโกหกไว้ก่อน แล้วจู่ๆ ก็เปิดสอนเรื่องเพศศึกษาในโรงเรียนแบบนี้ทั้งครูผู้สอนและนักเรียนก็แย้ทั้งคู่

ถึงแม้เด็กเล็กเกือบจะไม่ต่างกันในเรื่องเพศ แต่พออายุ 2-3 ขวบเด็กเริ่มสนใจมากต่อความแตกต่างระหว่างเพศ แกะไขเข้าใจว่าพ่อกับแม่มีความแตกต่างกันทางร่างกาย เวลาอาบน้ำกับพ่อแม่แกอาจถามอย่างปกติธรรมดาว่า “คุณพ่อมึ๋ จู ทำไมคุณแม่ไม่มีมึ๋?” “เมื่อมีน้องแกก็ถามง่ายๆ ว่า “น้องมาจากไหนล่ะ?”

เวลาเช่นนี้ ผมอยากให้คุณแม่ตอบคำถามอย่างชัดเจนด้วยท่าทีปกติไม่ควรหัวเราะกลบเกลื่อนหรือโกหกเด็ก เพราะเด็กคงไม่พอใจหากคุณแม่หน้าแดงและอึดเอื้อนที่จะตอบ จะทำให้เด็กฝังใจว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ไม่ควรรู้และกลับยิ่งอยากรู้อยากเห็นมากขึ้นอีก

โดยเฉพาะเด็กอายุ 2-3 ขวบ คำตอบที่ไม่มีเหตุผลนั้นแสร้งได้ด้วยปรีชาญาณ ถึงแกจะทำท่าพอใจคำตอบ แต่แกก็รู้ว่าแม่มีท่าทีผิดปกติจึงเกิดความสนใจมากขึ้นเป็นทวีคูณ

ปัญหาเรื่องเพศก็เช่นเดียวกัน ไม่มีคำว่าเด็กเกินไปที่จะเข้าใจ เราควรสอนแถมด้วยคำพูดที่ไพเราะให้เข้าใจเรื่องเพศอย่างเป็นธรรมชาติ ถ้าเราไม่อยากให้เรื่องเพศเป็นเรื่องลึกลับเป็นเรื่องโกหก การที่ผู้ใหญ่เราไม่สามารถสลัดทิ้งความคิดที่ว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องสกปรกต้องปิดบัง คงเป็นเพราะในวัยเด็กเราไม่ได้รับการศึกษาในเรื่องเพศอย่างถูกต้องนั่นเอง

55. เด็กเลือกกินเพราะไม่ชินกับรสชาติ

ในการเลี้ยงดูเด็ก ปัญหาหนึ่งที่จะต้องเผชิญคือปัญหาเด็กเลือกอาหารในนิตยสารสตรีหรือตำราเลี้ยงเด็ก มักมีเรื่อง “วิธีแก้นิสัยเลือกกิน” หรือ “วิธีทำให้เด็กกินของไม่ชอบ” ฯลฯ แต่สำหรับพวกผมซึ่งคิดในเรื่องการศึกษาสำหรับวัยเด็กเล็กนั้น ปัญหาไม่ได้เริ่มต้นที่ “จะแก้นิสัยเลือกกินอย่างไร” แต่ควรเริ่มต้นที่ “ทำอย่างไรไม่ให้เด็กเล็กเลือกกิน” มากกว่า

หากเด็กมีนิสัยเลือกกินเสียแล้วการแก้นั้นยากมาก ดร.มาซาอากิ ฮอนดะ (Dr.Masaaki Honda) ซึ่งเป็นกุมารแพทย์ประจำสมาคมพัฒนาเด็กเล็ก เล่าให้ฟังว่า มีชายคนหนึ่งถูกเพื่อนเลี้ยงอาหารด้วยหอยนางรมติดต่อกันทุกวัน จนเบื่อแทบจะทนไม่ได้อยู่แล้ว ปรากฏว่ามีต่อไปอีกหอยนางรมอีก เขาจะปฏิเสธก็ไม่ได้เพราะคนที่เลี้ยงทำไปด้วยความตั้งใจดี เขาจึงทนคลื่นไส้พยายามกลืนหอยนางรมมือนั้นจนหมด แต่ผลสุดท้ายเขาแทบตาย ทั้งอาเจียน ทั้งผื่นออกทั้งท้องเสีย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เพียงแค่เห็นหอยนางรมเท่านั้น ชายคนนี้จะเกิดอาการแพ้มีลมพิษขึ้นทั้งตัวทันที

ตัวอย่างนี้เป็นเรื่องของผู้ใหญ่ แต่สำหรับเด็กก็เช่นกัน หากเด็กเกิดเกลียดอาหารชนิดใดแล้วเราบังคับให้แกกิน อาจทำให้แกเกิดอาการแพ้ไม่สามารถกินอาหารชนิดนั้นไปตลอดชีวิต เพราะฉะนั้นเราควรป้องกันไม่ให้เด็กเกิดนิสัยเลือกกินอาหารเสียก่อนที่จะแกจะเป็นเช่นนั้น

หากเด็กเป็นโรคภูมิแพ้ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่นิสัยเลือกกินอาหารของเด็กทั่วไปนั้น ผมคิดว่าสาเหตุอยู่ที่ความไม่เคยชินกับรสชาติที่หลากหลาย ถ้าเราเอาแต่คิดว่าเด็กเล็กไม่ควรกินนั่นกิน

นี้ ให้กินแต่อาหารที่มีรสชาติซ้ำซาก ประสาทรับรสชาติของเด็กจะถูกจำกัดและจะปฏิเสธอาหารที่มีรสชาติต่างออกไป

ประสาทรับรสของเด็กนั้น ถูกกำหนดในการฝึกด้วยระยะ 0-3 ขวบ เช่นเดียวกับประสาทสัมผัสอื่นๆ ถ้าหากคุณแม่ทำอาหารให้ลูกกินโดยคิดถึงแต่ประโยชน์ทางโภชนาการ เหมือนกับการเลี้ยงหมา เลี้ยงม้า นั่นละก็ ไม่ต้องพูดกันแล้วนะครับ แนนอนเด็กๆ คงไม่พูดเหมือนผู้ใหญ่ว่า “ไอ้เนื้ออร่อยจัง” หรือว่า “ซักรสมีอู๊ดดีขึ้นแล้วนา” แต่ผมคิดว่า คุณแม่ควรเน้นเรื่องรสชาติเวลาทำอาหารให้ลูก เพื่อเป็นการฝึกให้ลูกรับรส ส่วนอาหารของพ่อนั้นคงต้องยอมให้ขาดความอร่อยไปบ้าง

เรื่องสำคัญของการฝึกให้เด็กรับรสชาติก่อนวัย 3 ขวบมีตัวอย่างของลูกคุณ ฮิโรชิ มานาเบะ (Hiroshi Manabe) ซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่า เขาเล่าว่าเขาฝึกลูกให้รู้ความแตกต่างของรสชาติด้วย “ราเม็ง” ร้านไหนอร่อยโดยไม่สนใจโฆษณาอวดอ้างสรรพคุณหรือราคาขายเลย

56. เด็กรู้จักเวลา ถ้ามีชีวิตความเป็นอยู่

อย่างมีระเบียบ

ยุคสมัยนี้เป็นสมัยของโทรทัศน์ ซึ่งต่างกับสมัยที่ผมยังเด็ก ไม่ว่าโทรทัศน์จะดีหรือเลว แต่เด็กๆ ก็ขาดโทรทัศน์ไม่ได้เสียแล้ว ถ้าพ่อแม่ไม่รู้จักชื่อของพระเอกนางเอกของหนังทีวีที่ลูกติดล่ะก็ อาจจะคุยกับลูกไม่ค่อยราบรื่นก็ได้

โทรทัศน์มีบทบาทเป็นนาฬิกาให้กับเด็กเล็กๆ ซึ่งยังไม่รู้เรื่องเวลา เด็กพอรู้ว่ารายการนี้มาพ่อจะไปทำงาน หรือพอรายการนี้จบพ่อก็จะกลับจากทำงาน หรือพอโฆษณาคอนได้ออกมาก็จะถึงเวลานอน เป็นต้น รายการโทรทัศน์จึงกลายเป็นพื้นฐานของความคิดเรื่องเวลาของเด็กเล็ก

สำหรับเด็กเล็กโดยทั่วไปจะรู้แต่ปัจจุบัน อดีตหรืออนาคตก็ยังไม่รู้ชัด กว่าเด็กจะรู้จักความหมายของคำว่า “ก่อน”, “หลัง” หรือ “พรุ่งนี้”, “เมื่อวานนี้” ก็ในราว 2 ขวบครึ่ง ซึ่งเป็นช่วงที่แก่จะพูดได้บ้างพอสมควรอย่างไรก็ตาม รายการโทรทัศน์ซึ่งหมุนเวียนมาซ้ำกันในช่วง 1 สัปดาห์ช่วยให้เด็กเข้าใจเรื่องอดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้มากทีเดียว

ความเที่ยงตรงของเวลารายการโทรทัศน์(ญี่ปุ่น) นั้นแน่นอนกว่าระเบียบในชีวิตประจำวัน เช่น เวลาอาหารเข้าหลังตื่นนอนและเวลาอาหารเย็นหลังจากพอกลับจากงานเสียอีก ความเป็นระเบียบของรายการโทรทัศน์เป็นตัวประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในการปลูกฝังความคิดเรื่องเวลาของเด็กเล็ก

ความเป็นระเบียบนี้ ควรมีอยู่ในชีวิตประจำวันของเด็กด้วย ไม่ว่าจะเป็นการให้นมหรือให้อาหาร เราควรรู้จักฝึกให้เด็กรู้จักทั้งระเบียบเวลาและมารยาท

มีแม่บางคนที่ชอบให้ลูกรู้จักดูนาฬิกา ทั้งๆ ที่เด็กยังอ่านตัวเลขไม่ออกเด็กไม่คุ้นกับเข็มนาฬิกา เพราะไม่เกี่ยวข้องอะไรกับชีวิตประจำวันของแก ถึงเราจะชี้ไปที่เข็มนาฬิกาแล้วบอกว่า 2 ทุ่มแล้วเข้านอนได้ เด็กก็คงไม่ค่อยเข้าใจนักเด็กไม่ได้นอนเพราะ 2 ทุ่ม แต่นอนเพราะมันมืดแล้วและรู้สึกง่วงจึงหลับ ซึ่งบังเอิญตรงกับเวลา 2 ทุ่มพอดี เพราะฉะนั้นการใช้ชีวิตประจำวันอย่างมีระเบียบจะทำให้เด็กรู้จักเวลาโดยปริยาย สำหรับเด็กเล็กกิจวัตรประจำวันคือนาฬิกาของแก ถ้าแกมีชีวิตอย่างไม่เป็นระเบียบ นาฬิกาของแกก็ไม่ตรง

57. รายการข่าวมีประโยชน์

ในทางสอนภาษาที่ถูกต้อง

ผมเคยได้ยินว่ามีคุณแม่คนหนึ่งอยากให้ลูกชายพูดภาษาได้ถูกต้อง จึงให้ลูกอายุ 2 ขวบของเธอฟังข่าววิทยุและโทรทัศน์ทุกวัน

บางคนอาจพูดว่าการให้เด็กเล็กๆฟังภาษาธรรมชาติไม่ค่อยรู้เรื่องมานั่งฟังรายการข่าวที่มีแต่ภาษายากๆจะได้อะไรขึ้นมา อย่างไรก็ตาม ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ตรงเด็กเข้าใจความหมายหรือไม่ แต่เราต้องการให้เด็กฟังการออกเสียงภาษาที่ถูกต้องและชัดเจน เพื่อสร้างรูปแบบภาษาที่ถูกต้องขึ้นในสมองของเด็ก

เวลาเราเรียนภาษาต่างประเทศ เรามีความพยายามคิดค้นหาวิธีการที่ได้ผลต่างๆแต่ภาษาของเราเองกลับไม่ค่อยสนใจ บางคนโอ้อวดอย่างมั่นใจว่า”รับรองได้ ภาษาของเราเองถ้าใช้ไม่ถูกจะใช้ได้รี” แต่ปรากฏว่าผู้พูดนั้นแหละใช้ภาษาผิดๆอยู่มากมายโดยไม่รู้ตัว

การใช้ภาษาผิดๆและออกเสียงเพี้ยนนั้น ถูกสร้างจากสภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นเติบโตขึ้นมา ถ้าทั้งไวจนโตเป็นผู้ใหญ่ เจ้าตัวมักไม่รู้ว่าพูดผิดและยากที่จะแก้ด้วย พ่อแม่ที่พูดผิดมักจะถ่ายทอดภาษาผิดๆไปยังลูกหลานโหล่นสืบไป ภาษาของเราจึงเพี้ยนขึ้นทุกที

ถ้าหากเรามีรูปแบบของภาษาที่ถูกต้องฝังอยู่ในสมองเสียแล้ว ถึงแม้จะต้องเผชิญกับภาษาวิปลาสน ภาษาแสลงซึ่งไหลท่วมท้นเข้ามา เราก็จะไม่จมน้ำตายแต่สามารถใช้ภาษานั้นได้อย่างสนุกสนาน

เพราะฉะนั้น การให้เด็กฟังภาษาที่ถูกต้องของโฆษกผู้อ่านข่าวซึ่งถูกฝึกมาอย่างเชี่ยวชาญจึงเป็นวิธีการที่ได้ผลอย่างหนึ่ง

58. โฆษณาทางโทรทัศน์ควรให้เด็กดู

โทรทัศน์ถูกโจมตีว่าเป็นตัวการทำให้ประชาชนปัญญาอ่อนบ้าง เต็มไปด้วย “โฆษณาเป็นพิษ”บ้าง แต่ในขณะเดียวกันสาธารณชนยอมรับว่าโทรทัศน์มีบทบาทในด้านบันเทิงซึ่งช่วยผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานอย่างไรก็ตาม หากเรามองจากแง่ของการศึกษา นอกจากรายการเพื่อการศึกษารายการข่าวและรายการสารคดีแล้ว รายการโทรทัศน์อื่นๆมักถูกประณาม โดยเฉพาะรายการทะเล่ล่ทะเล่เล่น และโฆษณาสินค้าค้่นรายการ เป็นรายการที่สมาคมครูผู้ปกครองกับบรรดา “คุณแม่แก็วซ่า” ทั้งหลายเกลียดที่สุด

แต่ทว่าผมอยากจะให้ประเมินคุณค่าของรายการโฆษณาสินค้าเสียใหม่โดยเฉพาะเมื่อมองจากแง่ของการศึกษา แน่อนผมไม่ได้หมายความว่าอยากจะให้ใครมาศึกษาสถานการณ์ปัจจุบัน หรือดูความเข้มข้นของการแข่งขันในระบบทุนนิยม หรือศึกษาเทคนิคการโฆษณาจากรายการโฆษณาเหล่านั้นหรือท่คร้บบ้านไหนที่มีเด็กเล็กๆคงรู้ดีว่าเด็กเล็กๆสนใจดูโฆษณาอย่างใจจดใจจ่อ เพราะฉะนั้นเราควรทบทวนความคิดของเราเสียใหม่ด้วย

ผมคิดว่ามีเหตุผลอยู่ 2 ประการ ที่ทำให้รายการโฆษณาเป็นสิ่งที่น่าสนใจของเด็กๆมาก ประการหนึ่งเป็นเพราะรายการโฆษณานั้นถูกฉายซ้ำแล้วซ้ำเล่า อีกประการหนึ่งเป็นเพราะรายการโฆษณาใช้ภาษาง่ายตรงไปตรงมา ไม่มีคำหยาบหรือคำกำกวม ลักษณะเฉพาะ 2 ประการนี้ มิได้มีเฉพาะโฆษณาทางโทรทัศน์เท่านั้นโฆษณาทางวิทยุและหนังสือพิมพ์ก็มีคุณสมบัติเช่นนี้ แต่โฆษณาทางโทรทัศน์ได้รับความสนใจเป็นพิเศษ เพราะเป็นสื่อรวมที่แสดงทั้งภาพและเสียงออกมาได้พร้อมกัน

ลักษณะเฉพาะของโฆษณาทางโทรทัศน์คือความซ้ำซากและความสามารถในการแสดงภาพกับเสียงที่เข้าใจอย่างแจ่มชัดออกมาพร้อมกันนี้ ดึงดูดความสนใจในการรับรู้ของเด็กโดยตรง และช่วยพัฒนาศักยภาพด้านนี้ของเด็กด้วย ผมเคยเอ่ยถึงรายการยอดนิยมในอเมริกาคือรายการ “เซซามิสตรีท” ผู้ผลิตรายการนี้ประจักษ์ถึงผลของการโฆษณาทางโทรทัศน์ จึงผลิตรายการโดยการเลียนแบบวิธีการโฆษณา โฆษณาทางโทรทัศน์นั้นใช้เวลาเพียง 5 วินาทีหรือขนาดยาวก็ 5 นาทีเพื่อบ่งชี้ความหมายอย่างได้ผลที่สุด เพราะฉะนั้นไม่น่าสงสัยเลยว่าทำไมรายการโฆษณาจึงดึงดูดความสนใจของเด็กได้อย่างน่าประหลาด

ที่ผมบอกว่ายากให้ประเมินคุณค่าของรายการโทรทัศน์เสียใหม่นั้น ผมหมายถึงในแง่ที่กล่าวมาเท่านั้น ถึงแม้ว่าเนื้อหาของโฆษณาเป็นสิ่งที่แม้แต่ผู้ใหญ่ดูแล้วยังหน้าแดงด้วยความขัดเขิน เด็กๆก็จดจำด้วยความไม่เข้าใจเท่านั้นเอง

59. เวลาสอนดนตรีควรสอน

เสียงประสานควบไปด้วย

เวลาดูหนังฝรั่งเรามักเห็นภาพคนในครอบครัว เพื่อนร่วมงานร่วมกันร้องเพลงอย่างสนุกสนาน ขาวนาธรรมชาติหรือความอยุ่ซึ่งไม่เคยได้รับการศึกษาทางดนตรีชั้นสูง สามารถร้องเพลงประสานเสียงกันอย่างธรรมชาติที่สุด พวกเราชาวญี่ปุ่นซึ่งอย่างน้อยทุกคนต้องเคยเรียนดนตรี และอ่านโน้ตเพลงออก กลับร้องเพลงประสานเสียงอย่างพวกฝรั่งไม่ค่อยได้

ผมไม่ได้คิดจะวิจารณ์ปมเด่นปมด้อยของดนตรีตะวันตกกับดนตรีญี่ปุ่นหรอกนะครับ แต่ในแวดวงชีวิตของชาวญี่ปุ่นนั้น สภาพแวดล้อมทางดนตรีญี่ปุ่นดั้งเดิมของเราไม่มีดนตรีประสานเสียงซึ่งประกอบด้วยโน้ตเพลงหลายตัวเปล่งเสียงออกมาพร้อมๆกัน ถ้าท่านผู้อ่านนึกถึงเพลงพื้นเมืองญี่ปุ่นก็จะเข้าใจได้ทันที นอกจากนั้น วิธีการสอนดนตรีในโรงเรียนญี่ปุ่นยังใช้วิธีสอนให้เด็กจำตัวโน้ตทีละตัว เพราะกลัวว่าการฟังเสียงประสานจะยากเกินไปสำหรับเด็กเล็ก ซึ่งความคิดเห็นนี้เป็นความเข้าใจของพวกผู้ใหญ่เองแท้ๆ

อันที่จริงเด็กเล็กๆนั้นเราสอนให้แยกแยะเสียงประสาน เช่น เสียง โด มี ซอล กับเสียง โด ฟา ลา ได้ตั้งแต่เริ่มต้น ดีกว่าสอนให้รู้จักโน้ตทีละตัว ผมพูดย่ำแล้วย่ำอีกว่า เด็กเข้าใจสิ่งที่มีความหมายและมีรูปแบบได้ง่ายกว่า แม้แต่ในเรื่องของภาพ ถ้ามีเพียงจุดหรือเส้นอย่างเดียวของภาพก็ไม่ได้ ควรจะเป็นภาพที่มีตัวประกอบหลายอย่างปะปนกัน และมีลักษณะพิเศษอย่างแจ่มชัดด้วย

เรื่องของดนตรีก็เช่นเดียวกัน เมื่อเสียงโน้ตเดี่ยวประกอบเข้ากับเสียงโน้ตเดี่ยว จะทำให้เรารู้ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 เสียงนั้นอย่างง่ายดาย และเมื่อเราเข้าใจความสัมพันธ์ของทั้ง 2 เสียง จะช่วยให้เราเข้าใจคุณสมบัติของโน้ตเดี่ยวแต่ละตัวอย่างแจ่มชัด เด็กเล็กสามารถเรียนรู้ได้ ถ้าหากได้รับการศึกษาทางด้านดนตรีที่ถูกต้อง

60. การเรียนไวโอลินช่วยพัฒนาสมาธิ

ในวันสหประชาชาติระหว่างงานเอ็กซ์โป 70 ซึ่งจัดขึ้นที่เมือง โอซาก้าประเทศญี่ปุ่นนั้น มีเด็ก 1,000 คนมาแสดงไวโอลิน ตอนนั้นผมจำได้ว่างานจะเริ่มแสดงเวลา 11.00 นาฬิกา แต่เด็กเล็กอายุ 3-4 ขวบ มาถึงเวทีแสดงตั้งแต่ 8 โมงเช้า และอดทนอย่างมีระเบียบท่ามกลางอากาศที่หนาวเย็นยิ่งกว่า ซึ่งแม้แต่ผู้ใหญ่ยังทนอยู่นิ่งๆเกินครึ่งชั่วโมงแทบไม่ไหว ทำให้ผมชื่นชมเด็กเล็กเหลือเกิน

อย่างไรก็ตาม ผมไม่ได้หมายความว่าเด็กเล็กควรมีความเยือกเย็นและอดทนตั้งแต่เล็ก เด็กควรเป็นเด็ก ร่าเริงแจ่มใสและคล่องแคล่วว่องไว แต่ผมอยากเน้นสักนิดว่า ความร่าเริงแจ่มใสและคล่องแคล่วว่องไวนี้เป็นคนละเรื่องกับอยู่ไม่เป็นสุขและจับจด คนเราถ้ามีนิสัยจับจดละก็แย่ที่สุด เพราะไม่มีสมาธิในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดจนถึงที่สุด และในที่สุดก็กลายเป็นคนแคบ

ตรงกับข้าม เด็กที่มีสมาธิจะกลายเป็นคนที่มีสมรรถภาพสูง ดังเช่น ตัวอย่างที่ผมเอ่ยในตอนต้นและเราก็ได้ยินบ่อยๆว่า “เด็กที่เรียนดนตรีนั้นมีมารยาทดีมาก” พอพูดถึง “เด็กมารยาทดี” โดยทั่วไปมักเข้าใจว่าเป็นเด็กที่ถูกพ่อแม่เลี้ยงดูอย่างเข้มงวด จึงเรียบร้อยสงบเสงี่ยมชนิดที่โดนเพื่อนคอนแอะเอวว่า “ไม่เอาไหน” เด็กที่เรียนดนตรีนั้นไม่ใช่เป็นเด็กที่มีมารยาทดีเพื่อเอาใจพ่อแม่ แต่แะเป็นเช่นนั้นเพราะเขามีสมาธิในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ดี ดังนั้นเวลาเรียนหนังสือแะจึงเรียนได้ผลดีกว่าเด็กอื่นในระยะเวลาเท่ากัน ทำให้แะมีเวลาเล่นมาก กลายเป็นจำฝูง นักกีฬาบ้าง

61. การเรียนไวโอลินช่วยพัฒนาความเป็นผู้นำ

การเรียนไวโอลินซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งของการศึกษาในวัยเด็กเล็กนั้นนอกจากช่วยพัฒนาสมาธิขึ้นในตัวเด็กดังกล่าวไว้ในบทก่อนแล้ว ยังมีผลดีอีกประการหนึ่งคือ ช่วยสร้างให้เด็กมีความเป็นผู้นำ

เมื่อเราพูดถึงความเป็นผู้นำ เรามักคิดว่าเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ และต้องโตเสียก่อนจึงจะสร้างขึ้นมาได้ แต่อันที่จริงความเป็นผู้นำถูกสร้างขึ้นเร็วมากกล่าวกันว่า ถ้าเราเอาเด็กอ่อน 2 คนมาอยู่ด้วยกัน คนหนึ่งจะต้องกลายเป็นผู้นำ หนังสือ “จิตวิทยาเด็ก” ของ ดร.โทชิโร ยามาซิตะ (Dr.Toshiro Yamashita) เขียนไว้ว่าเด็กที่มีความเป็นผู้นำนั้นมีคุณสมบัติประการหนึ่งคือ ถึงจะมีเด็กอื่นอยู่ข้างๆก็สามารถทำอะไรตามความคิดของตนเองและทำตามที่ต้องการได้ และอีกประการหนึ่งไม่ว่าจะเป็นการเล่นหรือทำกิจกรรม เด็กเข่นนี้สามารถเป็นผู้นำในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆขึ้นมาด้วยตนเอง

เช่นเดียวกับสมาธิและการสร้างสรรค์ การเรียนไวโอลินช่วยพัฒนาความเป็นผู้นำอย่างเห็นได้ชัด เด็กๆซึ่งเรียนไวโอลินที่โรงเรียนของอาจารย์ชูซูกิ ส่วนใหญ่เป็นเด็กประเภทจำฝูง ไม่ใช่เด็กประเภทนอนหนังสือตัวซิดเซียว ซึ่งก็เป็นเรื่องยืนยันอันหนึ่ง และเด็กพวกนี้แะเมื่อเติบโตขึ้นจะกลายเป็นผู้นำที่สังคมต้องการ

ตัวอย่างที่ดีคือ เรื่องของคุณจิ โทโยดะ (Mr.Koji Toyoda) ศิษย์รักของอาจารย์ชูซูกิ คุณโทโยดะขณะนี้ทำงานเป็นนักไวโอลินนำ (Concert Master) ของวง Berlin Philharmonic Orchestra ซึ่งเป็นวงออร์เคสตราที่มีชื่อเสียงที่สุดวงหนึ่งของโลก ตำแหน่ง Concert Master นี้เปรียบเสมือนตัวแทนของนักดนตรีทั้งวงและผู้นำจะเป็นได้ต้องมีความเป็นผู้นำ นอกจากคุณ โทโยดะแล้ว ยังมีนักเรียนของอาจารย์ชูซูกิอีกหลายคนในฐานะผู้นำของวงออร์เคสตราชั้นนำของโลก ทุกคนอายุน้อยอยู่ในวัย 30 เศษ แต่สามารถนำนักดนตรีชาวเยอรมันหรือชาวอเมริกันซึ่งมีภาษา ประเพณี และความรู้สึกนึกคิดต่างจากชาวญี่ปุ่นได้ด้วย

62. การเรียนดนตรีของเด็ก

ส่งผลให้หน้าตาเปลี่ยนไปด้วย

ผมมีเรื่องอันน่าสนใจเกี่ยวกับผลอันประหลาดใจของการเรียนดนตรี ซึ่งเป็นการศึกษาในวัยเด็กเล็กอย่างหนึ่ง เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า ดนตรีสามารถเปลี่ยนรูปหน้าของเด็กได้ทีเดียว

รูปหน้าของคนเรานั้น โดยทั่วไปเข้าใจกันว่าถูกกำหนดโดยกรรมพันธุ์เช่นเดียวกับกลุ่มเลือดและสีตา แนนอนเรื่องนี้ได้รับการพิสูจน์แล้วทางด้านวิทยาศาสตร์ จึงเป็นความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้

แต่ทว่าท่านผู้อ่านคงเคยประสบด้วยตนเองเหมือนกันว่าหน้าตาของคนเราเปลี่ยนไปตามประวัติชีวิตของเรา เรื่องตาโต หรือ จมูกโด่งขึ้นนั้น ถ้าไม่ผ่าตัดตกแต่งก็เป็นไปไม่ได้

โดยเฉพาะสำหรับคนที่เคยฟังดนตรีหรือเรียนดนตรีมาตั้งแต่เด็ก ความเปลี่ยนแปลงนี้จะเห็นได้ชัด วันก่อนที่ประชุมแม่ของสมาคมเพื่อการพัฒนาเด็กเล็ก เรื่องนี้กลายเป็นหัวข้อใหญ่ของการประชุม ในการประชุมระยะแรก เด็กอ่อนที่แม่อุ้มมาร่วมประชุมด้วยนั้น หน้าตาเหมือนกันหมด แต่หลังจากนั้น 4 เดือน เด็กที่แม่ทดลองให้ฟังเพลงเชเรเนดของโมสาร์ททุกวัน มีหน้าตาที่แจ่มใสร่าเริง ประกายตาสดใสกว่าเด็กอื่น

เกี่ยวกับเรื่องนี้ คุณมารุโอะ (Shoken Maruo) นักวิจารณ์ดนตรีและเสนหัตถา (Chamology) ผู้ยิ่งใหญ่ได้เขียนจดหมายถึงผมว่า

“ผมก็มีประสบการณ์เรื่องประสิทธิผลของเสียงอยู่มาครั้งคุณแม่ที่ค่อนข้างละเอียดดั่งสังเกตเห็นว่าใบหน้าเด็กเปลี่ยนไปมากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สาเหตุคือ 1.แม่มีวัฒนธรรมสูงขึ้น 2.โภชนาการดีขึ้นและ 3. มี”เสียง”คอยกระตุ้นอยู่มากรมาย เด็กทารกอายุ 1 เดือน ยังไม่เข้าใจภาษาพูดจึงไม่สามารถพัฒนาตนเองด้วยภาษา เด็กถูกกระตุ้นด้วยดนตรีจากวิทยุ โทรทัศน์ และสเตอริโอ ฯลฯ แสดงว่าทารกนั้นฟังเพลงเป็น”

นอกจากนั้น คุณมารุโอะ ยังขอให้ฟังว่า เขาได้มีโอกาสเป็นกรรมการในรายการดนตรีหลายครั้ง และสังเกตเห็นว่าใบหน้าของคนดูแตกต่างกันไปตามประเภทของดนตรีที่แสดงในวันนั้น เราไม่รู้ว่าเป็นเพราะดนตรีสามารถเปลี่ยนหน้าตาของคน หรือเป็นเพราะคนหน้าตาคัลยาณ์กันมักชอบดนตรีประเภทเดียวกันแต่ผมคิดว่าเรื่องนี้น่าสนใจมาก

ยิ่งไปกว่านั้น คุณมารุโอะยังคิดว่าดนตรีมีส่วนสร้างคนงามขึ้นมาได้ จึงใช้วิธี “อาบดนตรี” คือให้ร่างคนอยู่ท่ามกลางดนตรีเพื่อสร้างความงาม โดยถือเป็นวิธีการหนึ่งของเสนหัตถา

เรื่องนี้น่าจะเกี่ยวโยงกับสิ่งที่ผมเองเคยพูดว่าเราควร “ประสานกับดนตรีนะครับ

63. การท่องกลอนช่วยฝึกความจำของเด็ก

“เกล็ดหิมะละลาย ต้นไม้ปรากฏกายให้เห็น นกพิราบเล่นเพลง”

“ลูกแมวน้อยน่ารัก พลั๊กไสเหยียบย่ำเล่นเพลินอยู่ ดูเหมือนใบไม้เนะ”

“คลานเล่นและยิ้มหัว เจ้าตัวน้อยจะสองขวบแล้ว เข้าวันนี้แหละนะ”

กลอนไฮชู(กลอนสั้นของญี่ปุ่น หนึ่งบท 3 บรรทัด กำหนดคำในวรรคเป็น 5- 7 -5)ข้างต้นนี้เป็นกลอนของกวีสมัยเอโดะตอนปลายชื่อ อิสะ โคบายาชิในห้องทดลองของโรงเรียนเด็กเล็กเพื่อพัฒนาสติปัญญา เราใช้กลอนไฮชูเหล่านี้เพื่อฝึกความจำของเด็ก

เราเลือกกลอนไฮชู ด้วยเหตุผลประการแรกคือ เป็นกลอนสั้นที่มีจังหวะและจำได้ง่าย นอกจากนั้นเรายังคิดว่า”สิ่งที่จะให้เด็กจดจำ ต้องเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาจิตใจเด็ก เป็นของสูงและมีความงามมีคุณค่าที่จะจดจำไปตลอดชีวิตและต้องเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของเด็กด้วย”

อันดับแรกเราให้เด็กจำกลอนไฮชูดังตัวอย่างข้างต้นวันละบท โดยคุยถึงเรื่องราวเบื้องหลัง

บทกลอนนั้นๆ เพื่อเราให้เด็กสนใจเสียก่อน วันต่อมาเราก็มาทำซ้ำอีกครั้งพร้อมกับเสนอกลอนบทใหม่ให้จำ เราทำเช่นนี้ทุกวันจนกระทั่งเด็กจำกลอนໄໝໄດ້หมดและเป็นการฝึกความจำอย่างสนุกสนาน ในตอนแรกเด็กบางคนต้องท่องซ้ำถึง 10 ครั้งก็ยังจำไม่ค่อยได้ แต่พอเข้าเทอม 2 เราซ้ำเพียง 3-4 ครั้ง และเมื่อเข้าเทอม 3 เด็กก็จำได้ภายในครั้งเดียว ภายในระยะเวลา 1 ปี เด็กสามารถจำกลอนໄໝໄດ້ประมาณ 170บท

สิ่งสำคัญคือการท่องซ้ำ ถึงเด็กจะลืมไปก็ไม่เป็นไร เราให้ท่องใหม่ก็ได้เด็กที่ผ่านการฝึกเช่นนี้ สามารถจดจำเรื่องยาวๆขนาด 2 หน้ากระดาษได้ หากได้ฟังประมาณ 4-5 ครั้ง

เมื่อผมพูดเช่นนี้ อาจมีหลายท่านสงสัยว่าเราจะให้เด็กเล็กๆจดจำกลอนໄໝໄດ້ไปทำไมกัน ตอนแรกผมเองก็ไม่ชอบวิธีการสอน โดยเน้นในเรื่องทักษะของการจดจำเช่นเดียวกัน แต่การฝึกให้เด็กในโรงเรียนเด็กเล็กท่องกลอนໄໝໄດ້นั้น มิใช่เพื่อบ่มเพาะให้เด็กจำกลอนໄດ້ แต่การฝึกเช่นนี้มุ่งที่จะพัฒนาสติปัญญาความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถคิดเป็นให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก การใช้กลอนໄໝเป็นเพียงวิธีการทดลองอย่างหนึ่งเท่านั้น ถ้าเด็กสนใจล่ะก็ เราจะใช้กลอนหรือโคลงอะไรก็ได้

ผมอยากชี้ให้เห็นว่าสมองของเด็กเล็กสามารถจดจำกลอนໄດ້เป็นร้อยบทถ้าเด็กไม่ใช่อุปกรณ์ในการจดจำนี้มันจะขึ้นสนิมหมด แต่ถ้าเรายังใช้บ่อยเท่าไรก็จะใช้ได้คล่องและขยายสมรรถภาพเพิ่มขึ้นด้วย

ความสามารถในการจดจำนี้ เราควรเพาะบ่มในวัยที่เด็กยินดีทำอะไรซ้ำๆ แต่ในวัยถัดมาเราน่าหลีกเลี่ยงวิธีการสอนแบบให้ท่องจำทั้งดุ้น

64. วันเด็กเล็กนี้แหละที่ควรให้เด็กได้ดูของแท้

ร้านค้าของเก่าในสมัยก่อน ใช้วิธีฝึกลูกจ้างโดยตอนแรกให้ทำธุระเกี่ยวกับของแท้ที่มีราคาสูงเท่านั้น ประมาณครึ่งปี ลูกจ้างเห็นแต่ของแท้ตั้งแต่เข้าจรดเย็น ความสามารถในการแยกของแท้กับของปลอมจึงซึมซาบเข้าไปโดยธรรมชาติ ผมคิดว่าสมองของลูกจ้างคงมีรูปแบบในการจำแนกของแท้ฝังอยู่แล้ว จึงสามารถรู้ได้ทันทีว่าชิ้นไหนของแท้ชิ้นไหนของปลอม ทั้งๆที่เกือบจะไม่ต่างกันเลย

วิธีสอนลูกจ้างของร้านขายของเก่านี้ นำมาใช้ในการสอนเด็กเล็กถ้าเราใส่”ของแท้”ก็ถูกสร้างขึ้นในสมองและไม่ยอมรับ”ของปลอม” เมื่อโตขึ้นแต่ถ้าเราใส่”ของปลอม”เข้าไปรูปแบบในสมองก็จะเป็น”ของปลอม” และไม่ยอมรับของที่ถูกต้องในอนาคต ผมเคยยกตัวอย่างเด็กพูดภาษาอีสาน ซึ่งเป็นตัวอย่างยืนยันในเรื่องนี้ได้ด้วย

แน่นอน การเลือกว่าสิ่งไหนเป็น”ของแท้”สิ่งไหนเป็น”ของปลอม”นั้นทำไม่ได้ง่ายๆ การประเมินคุณค่าเหล่านี้ต้องเป็นหน้าที่ของคุณพ่อคุณแม่ สิ่งที่คุณส่วนใหญ่ยอมรับมาแต่โบราณแล้วว่าเป็นดนตรีชั้นเยี่ยม หรือเป็นภาพเขียนชั้นยอดนั้น เราก็น่าจะคิดว่าเป็น”ของแท้”ได้นะครับ สิ่งที่ผมอยากเน้นก็คืออย่าคิดว่าเด็กยังเล็กเกินไปจึงให้ดูแต่หนังสือภาพที่มีสีสันเปรอะเปื้อนไปด้วยรสนิยมต่ำ ภาพเขียนที่คุณพ่อคุณแม่คิดว่าดี ไม่ว่าจะเป็นภาพของมาทิส หรือปีกัสโซ ควรให้เด็กดูดนตรีที่คิดว่าดีไม่ว่าจะเป็นของบีโทเฟน หรือโมสาร์ท ควรให้เด็กฟังมากๆ

เมื่อเด็กมีรูปแบบพื้นฐานที่ดี เด็กจะค่อยๆรู้จักประเมินค่าของภาพเขียนและดนตรีได้ด้วยตนเอง เด็กบางคนอาจชอบดนตรีแจ๊ส บางคนอาจชอบเพลงสากลก็ได้

มีคุณแม่หลายคนคิดว่าลูกเมื่อลูกชอบร้องเพลงยอดนิยม(ฮิต)และบอกว่าเพลงยอดนิยมเป็นเพลงไม่ดีไม่ควรฟังไม่ควรร้อง แต่เด็กได้ฟังเพลงพวกนี้มาตั้งแต่เกิด ย่อมสนใจเพลงเหล่านี้

เป็นธรรมดา ในเมื่อสมองของเด็กมีแต่รูปแบบของเพลงยอดนิยม ไม่มีความสามารถในการเลือกเพลงดี ผลย่อมเป็นเช่นนี้เอง

และเมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ถึงเราจะหันมาชวนให้เด็กฟังดนตรีดีๆ มันก็หายไปเสียแล้ว ดนตรีและภาพศิลปะเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น แต่ไม่ว่าอะไรหากเราสร้างพื้นฐานดีไว้ตั้งแต่วัยเด็กเล็ก โตขึ้นเด็กก็สบาย ดังนั้นเราจึงควรช่วยเหลือเด็กตั้งแต่ในระยะแรกเริ่ม

65. การเลียนแบบของเด็กเล็ก

คือการสร้างสรรค์อันยิ่งใหญ่

ตอนผมยังเด็ก ข้างบ้านผมมีผู้ชายพูดติดอ่าง ผมชอบพูดล้อเลียนเขาบ่อยๆ และถูกคุณแม่ดะเอาว่า “อย่านะ พูดติดอ่างมันติดกันได้นะ”

ตอนนั้นผมอายุ 3 ขวบ และเป็นช่วงที่ชอบการเลียนแบบที่สุด

เอ็ม.ซี.โจนส์ ซึ่งเขียนหนังสือไว้หลายเล่ม เกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กเล็กกล่าวว่า ถ้าอยากแก้นิสัยเด็กที่กลัวสุนัขละก็ ให้เอาเด็กนั้นไปเข้ากลุ่มเด็กที่ไม่กลัวสุนัข เด็กจะเลียนแบบกันเอง และหายกลัวสุนัขได้

ผมเคยได้ยินพวกคุณแม่เล่าประสบการณ์ให้ฟังว่า เมื่อนำลูกซึ่งมีนิสัยเลือกกินไปกินข้าวร่วมกับเด็กวัยเดียวกันซึ่งไม่เลือกกิน เด็กเห็นเพื่อนเป็นตัวอย่งในที่สุดก็แก้นิสัยเลือกกินได้สำเร็จ ยิ่งกว่านั้นเด็กซึ่งไม่ค่อยยอมกินข้าวเวลาไปกินข้าวบ้านเพื่อนจะกินเก่งอย่างไม่น่าเชื่อ เรื่องแบบนี้เราคงได้ยินบ่อยๆทางฝ่ายคุณแม่มักบ่นว่า “อาหารที่ดีฉันอุตส่าห์ทำลูกกลับไม่ยอมกิน มันน่าโมโหหนัก” เรื่องนี้ก็เป็นกรเลียนแบบอย่างหนึ่ง ไม่ใช่เพราะอาหารอร่อยหรือไม่อร่อยแต่เมื่อเด็กเห็นเพื่อนกินเก่งก็พยายามกินบ้างเท่านั้นเอง

การเลียนแบบในวัยเด็กนี้ เริ่มตั้งแต่อายุขวบเศษ และเมื่ออายุเกิน 2 ขวบ เด็กจะตั้งใจเลียนแบบคนรอบๆด้วยตนเอง ไม่เฉพาะแต่เลียนแบบเด็กด้วยกันเท่านั้น เด็กชอบเลียนแบบผู้ใหญ่หรือคนโตกว่าด้วย มีคำพูดที่ว่า “เด็กคือกระจกของผู้ใหญ่” โดยเฉพาะในวัยนี้ พ่อแม่หรือคนเลี้ยงเด็กต้องระมัดระวังไม่ควรทำอะไรผิด

เด็กวัย 3 ขวบนั้น ชอบเลียนแบบท่าทาง การพูดจาและทุกสิ่งทุกอย่าง ของคนอื่น เรื่องที่ผมถูกดุษฎียังเด็กเมื่อพูดเลียนแบบคนติดอ่างนั้น ไม่ใช่เพราะโรคติดอ่างนั้นติดต่อกันได้ แต่เพราะคุณแม่กลัวว่าผมจะเลียนแบบจนติดเป็นนิสัยนั่นเอง เราควรตระหนักว่าการเลียนแบบของเด็กมีอิทธิพลมากดังมีคำกล่าวว่า “เล่นกับเพื่อนประสาธ เด็กก็ประสาธไปด้วย เล่นกับเพื่อนซี้ซลาด เด็กก็ซี้ซลาดไปด้วย”

การเลียนแบบของเด็กนั้นไม่ใช่การทำตามเฉยๆแต่มีความคิดสร้างสรรค์อยู่ด้วยเสมอ ถ้าเรา罵แต่กลัวว่าเด็กจะเลียนแบบแต่สิ่งไม่ดี กลับกลายเป็นการเด็ดต้นหน่อของความคิดสร้างสรรค์ของเด็กทิ้งเสีย

66. ถ้าเด็กเก่งเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

เด็กจะเกิดความมั่นใจในทุกเรื่อง

ผมได้กล่าวไว้ในตอนแรกแล้วว่า การให้เด็กเรียนไวโอลิน เรียนภาษาจีน ภาษาอังกฤษนั้น ไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อสร้างอัจฉริยะบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญในแนวนั้นๆ เพียงแต่หวังว่าสิ่งเหล่านี้ จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางสมองของเด็กโดยรวม

อย่างไรก็ตาม การมุ่งทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถึงที่สุดจะมีผลดีในแง่อื่นเพราะ”หากเก่งเรื่องหนึ่ง จึงมั่นใจทุกเรื่อง”

ตัวอย่างที่จะยืนยันเรื่องนี้มากมายจนเล่าไม่หวาดไม่ไหว ตัวอย่างหนึ่งคือ เด็กชายคนหนึ่ง ที่โรงเรียนของอาจารย์ชูชุก อายุเพียง 3 ขวบ แต่ไม่ทราบว่าเป็นเพราะอะไรจึงเป็นเด็กซิมและซี้แยะ ในตอนแรกแกพูดไม่ค่อยชัดเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กอื่นในวัยเดียวกัน และเอาแต่เกาะติดหลังแม่ แอ้งกับกระตองเต่า พอให้ถือไวโอลินแกก็ไม่ยอมสีให้มีเสียงออกมาเลย ส่งเสียงร้องไห้ออกมาแทนตลอดเวลา เด็กแสบบ้านแกก็มีแต่เด็กแก่นแก้วและคอยล้อเลียนว่าแกพูดไม่ชัด จนแกร้องไห้และไม่มีใครให้เข้าพวกด้วย เวลาผ่านไป 1 เดือน...2 เดือน...ด้วยความสามารถในการสอนของอาจารย์ชูชุก เด็กคนนั้นเริ่มสีไวโอลินและเพียงชั่ว 6 เดือน แกก็สามารถเล่นได้ไม่แพ้เด็กอื่นเลย

โดยเฉพาะการเล่นแบบพิซซิกาโต(Pizzicato) คือใช้นิ้วตีสายไวโอลินเด็กคนนี้เล่นเก่งเป็นพิเศษ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาแกก็มีความมั่นใจตนเองมากและเป็นที่น่าแปลกใจมากที่แกขยันฝึกซ้อมด้วยตนเอง ในขณะเดียวกันแกก็ดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสดชื่นรื่นเริงและซุกจะเริ่มซี้เล่นมากขึ้น แสดงทำเป็นผู้ควบคุมวงต่อหน้าเด็กโตกว่าบ้าง และเมื่อกลับบ้านก็ยังเป็นผู้นำในการเล่นกับเด็กเพื่อนบ้าน ภาษาพูดของแกก็ไม่เพี้ยนอีกต่อไป

ตัวอย่างท่านองนี้ไม่จำกัดเฉพาะในวัยเด็กเท่านั้น สมัยที่ผมเป็นนักเรียน มีเพื่อนนักเรียนชายคนหนึ่งไม่ชอบวิชาอื่นเลยนอกจากภาษาอังกฤษและแม้แต่วิชาอังกฤษที่ตนชอบตอนแรกเขาก็ไม่รู้เรื่องเลย หลังจากพยายามเรียนได้ไประยะหนึ่งเขาก็ค่อยๆ จำศัพท์ได้ และในไม่ช้าเขาก็ทำคะแนนวิชาภาษาอังกฤษได้ดีที่สุดในห้อง หลังจากนั้น เขาก็ติดอยากลองสู้กับวิชาอื่นดูบ้าง และสามารถทำคะแนนได้ดีเช่นกัน โดยเฉพาะวิชาสนทนาภาษาต่างประเทศนั้น เมื่อมีความมั่นใจก็เกิดความชอบและสนใจพูดคุย ทำให้ยิ่งพูดเก่งขึ้นไปอีก

แม้แต่ผู้ใหญ่ยังเป็นไปได้ เพราะฉะนั้นเด็กเล็กๆ ซึ่งยังไม่ค่อยมีความกังวลทางใจ หากมีความมั่นใจในตนเอง ก็เท่ากับมีพื้นฐานสำหรับก้าวไปข้างหน้าอย่างเต็มที่

67. การเล่นไฟจับคู่ช่วยฝึกให้เด็กคิดเป็น

ทุกคนคงรู้จักเกมเล่นไฟจับคู่ละครับ เป็นเกมง่ายๆ คือคว้าไฟทั้งหมดแล้วหยายที่ละใบพร้อมๆ กัน ถ้าเลขตรงกันก็กิน เกมนี้ดูเหมือนว่าง่าย แต่พอผู้ใหญ่เล่นกลับยาก บางครั้งเล่นแพ้เด็กอายุ 2-3 ขวบเสียด้วย

ท่านผู้อ่านลองเล่นเกมนี้กับลูกดูสักครั้งซิครับ เกมนี้ไม่ต้องอาศัยเทคนิคหรือมีใต้อะไรยุ่งยาก อาศัยแต่ความจำเท่านั้นจึงเริ่มเล่นได้สบายใจแต่พอเล่นไป.....เล่นไป ผู้ใหญ่คงเจ็บใจที่เล่นไม่ได้ดังใจละครับ ถึงจะพยายามจำเอาไว้ว่าไฟแถวที่ 4 ใบที่ 3 จากขวามือ กับแถวที่ 1 ใบที่ 2 จากซ้ายมือคือไฟเบอร์สอง แต่พอวนไปสัก 2-3 รอบเราก็ลืมเสียแล้วว่าไฟเบอร์ 2 อยู่ตรงไหนบ้าง ผลสุดท้ายเราเลยต้องยอมจำนนและใช้วิธีหยายไฟส่งเดช จึงโดนเด็กหัวเราะเยาะเอาเสียด้วย

ตรงกันข้าม ทางฝ่ายลูกของคุณกลับไม่รู้สึกรู้หายากอะไรเลย หยายไฟที่ละ 2 ใบ แล้วกินเอากินเอา เรื่องนี้มีไขเป็นเพราะความจำของท่านเสื่อมผิปกติ หรือความจำของลูกท่านดีกว่าเด็กอื่นเป็นพิเศษหรือครับ หากท่านพิจารณาดูให้ดีจึงจะรู้ว่า เด็กไม่ได้พยายามจดจำตำแหน่ง

ของไฟแต่ละใบ แต่แกจำตำแหน่งของไฟทั้งหมดเป็นรูปแบบหนึ่งประทับอยู่ในสมอง กล่าวคือ ทุกครั้งที่แกหงายไฟ แกจะจดจำไว้เป็นลายภาพ เรื่องนี้คือตัวอย่างหนึ่งของความสามารถในการจดจำด้วยรูปแบบของเด็กเล็กซึ่งผมเคยเอ่ยถึงหลายครั้งหลายหนแล้ว พวกเราผู้ใหญ่ใช้ชีวิตจดจำตำแหน่งของไฟแต่ละใบ โดยดูว่าเป็นไฟใบที่เท่าไรจากขวามือหรือใบที่เท่าไรจากข้างล่างจึงไม่สามารถสู้เด็กได้

ความสามารถจดจำด้วยรูปแบบนี้ เป็นความสามารถพิเศษอย่างหนึ่งของเด็กเล็ก ซึ่งผู้ใหญ่คงเลียนแบบไม่ได้ เด็กจดจำลักษณะเด่นของรูปแบบนั้นๆได้ในทันทีอย่างถูกต้อง จึงเป็นวิธีการจำที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

เป็นต้นว่าถ้าหากเด็กจดจำรูปแบบไว้ได้แล้ว เวลาที่แกเห็นรถวิ่งอยู่บนถนนเพียงแวบเดียว แกก็รู้ได้ทันทีว่ารถนั้นยี่ห้ออะไร ทำในประเทศไหน

ด้วยประการฉะนี้ เด็กเล็กจึงสามารถพัฒนาสติปัญญาจากการละเล่นหรือจากดนตรี พวกเราผู้ใหญ่พ่อแม่มีหน้าที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนเท่านั้น การเล่นกับลูก ฟังเพลงด้วยกัน วาดรูปด้วยกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่เราทำลงไปโดยไม่ตั้งใจนี้ กลับมีผลอย่างใหญ่หลวงต่ออนาคตเด็กๆ

68. ดินสอและสีเทียนควรให้เด็กเร็วที่สุด

เมื่ออายุได้ 8 เดือน เด็กสามารถเคลื่อนไหวนิ้วโป้ง แยกนิ้วอื่นๆได้แล้ว และจับของอย่างอิสระมากขึ้น “การจับของอย่างอิสระนี้” พวกเราผู้ใหญ่คิดว่าเป็นเรื่องง่ายนิดเดียว แต่สำหรับเด็กทารกนั้น สิ่งนี้เป็นเครื่องชี้บอกถึงการพัฒนาทางสติปัญญาที่สมบูรณ์ เด็กในวัยนี้เริ่มฉีกกระดาษเล่น รื้อของเล่นกระจายกระจายจนคุณแม่ปวดหัว เพราะเด็กกำลังย่างเข้าสู่วัยที่อยากแสดงความเป็นตัวของตัวเอง

ในระยะเวลาเช่นนี้ สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับคุณแม่คือ ช่วยสนับสนุนความอยากแสดงอะไรของเด็กให้พัฒนาขึ้น ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก

ถ้าเราให้เด็กได้เล่นดินสอและสีเทียน แกจะขีดเขียนเปรอะไปทั่ว ถ้าเราให้กระดาษ แกจะขีดเส้นตามอำเภอใจหรือฉีกเล่นเส้นเส้นหนึ่งที่เด็กเขียนอาจไม่มีความหมายอะไรสำหรับพวกเรา แต่เป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งของเด็ก

แต่ทว่าพ่อแม่มักกดดันความอยากแสดงออกของเด็กโดยไม่รู้ตัว ท่านผู้อ่านเคยบอกเด็กใช่หรือไม่ว่า “สีเทียนเขาต้องจับกันอย่างนี้” “แอปเปิ้ลต้องเป็นสีแดงซิจ๊ะ” หรือ “เวลาเขียนวงกลมต้องเขียนอย่างนี้” ซึ่งเป็นการบังคับให้เด็กทำตามความคิดของตน ท่านผู้อ่านเคยห้ามเด็กบออย่าใช่หรือไม่ว่า “อย่าฉีกกระดาษเกลื่อนกลาดซิจ๊ะ” อย่าใช้สีเทียนเขียนบนโต๊ะซิจ๊ะ” ฯลฯ

เวลาไปเยี่ยมบ้านใครที่มีเด็กเล็กๆและบ้านนั้นอยู่ในสภาพเรียบร้อยหาเศษกระดาษดกสักชิ้น ไม่มีเลย คนทั่วไปมักชมแม่บ้านว่า เก่งเหลือเกินที่มีลูกเล็กๆแล้วยังดูแลบ้านได้สะอาดเรียบร้อยจริงอยู่การดูแลบ้านให้สะอาดทุกซอกทุกมุม ในขณะที่ต้องเลี้ยงเด็กเล็กๆไปด้วยนั้น เป็นเรื่องที่ทำไม่ได้ง่ายๆ แต่ถ้าหากการกระทำเช่นนั้นเป็นอุปสรรคต่อความอยากมีความคิดสร้างสรรค์ของเด็กก็เป็นเรื่องน่าตกใจไม่น้อย

กล่าวกันว่า การขีดเขียนเล่น การลือกลองของเล่น การฉีกกระดาษเล่น ของเด็กเป็นการใช้นิ้วมือ ซึ่งเป็นการพัฒนาสติปัญญาของเด็ก และช่วยให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้นเราควรให้เด็กได้จับดินสอและสีเทียน โดยเร็วที่สุด

อย่างไรก็ตาม ถ้าเราให้ดินสอและสีเทียนแก่เด็ก แต่ในขณะที่เดียวกันเรากอยห้ามว่า ทำได้นั้น

ไม่ได้ ทำได้นี้ไม่ได้ จะกลายเป็นการตัดหนอของความอยากมีความคิดสร้างสรรค์ของเด็กทั้งเสีย

69. กระดาษวาดเขียนมาตรฐาน

ทำให้เกิดคนขนาดมาตรฐานเท่านั้น

คุณฮิโรชิ มานาเบะ (Mr.Hiroshi Manabe) นักเขียนภาพประกอบ ซึ่งเคยถูกสัมภาษณ์ลงวารสาร “พัฒนาเด็กเล็ก” ของสมาคมเพื่อการพัฒนาเด็กเล็ก มีความไม่พอใจในระบบการศึกษาของเด็กเล็กในปัจจุบันเช่นเดียวกับพวกผม เขาเคยพูดและชี้แนะความคิดเห็นที่สำคัญมากมายในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษาในระยะปฐมวัย ซึ่งผมเคยนำมาอ้างอิงเช่นกัน คำพูดของเขาตรงเป้าอย่างแท้จริงโดยเฉพาะคำกล่าวของเขาเกี่ยวกับบทบาทของพ่อแม่ตอนเด็กเริ่มรู้จักวาดรูปนั้น ในฐานะที่เขาเองก็เป็นนักวาดภาพประกอบ จึงมีค่าควรแก่การรับฟังอย่างยิ่ง

เขากล่าวว่า”การวาดภาพนั้น เริ่มต้นตรงที่จะวาดภาพขนาดไหนดี” แต่ปรากฏว่า ขนาดวาดเขียนที่พ่อแม่คุณครูโรงเรียนอนุบาลหรือสถานเลี้ยงเด็กสงให้เด็กวาดนั้นมีขนาดมาตรฐานเท่ากันหมด เด็กแต่ละคนไม่มีโอกาสเลือกกระดาษที่ตนต้องการ โดยเฉพาะในโรงเรียนอนุบาลนั้น กระดาษที่เด็กจะวาดถูกวางไว้บนโต๊ะเรียบร้อยแล้ว

ท่าทีของพ่อแม่และคุณครูในเรื่องนี้ เหมือนกับที่ผมเคยเอ่ยไม่ผิด คือทุกคนพากันคิดว่า “เด็กเล็กควรฟังเพลงสำหรับเด็กเล็ก” “เด็กเล็กควรฟังนิทานสำหรับเด็กเล็ก” เด็กๆซึ่งได้รับแต่กระดาษวาดเขียนขนาดมาตรฐานจะเติบโตขึ้นมาพร้อมกับความคิดที่ว่า ภาพเขียนควรเขียนด้วยกระดาษขนาดเท่านี้ และการเขียนรูปเล็กๆในโลกเล็กๆเช่นนี้ คุณพ่อคุณแม่ก็ดีใจ คุณครูก็ชมเชย

เมื่อเด็กเริ่มจับสีเทียนหรือดินสอ ซึ่งเป็นเวลาที่เด็กเริ่มเห็นรอยดินสอหรือสีเทียนปรากฏบนกระดาษแผ่นนั้น ในสมองของเด็กคือโลกอันกว้างใหญ่ขนาดพ่อแม่นึกไม่ถึงทีเดียว เพราะฉะนั้นโลกในความคิดของเด็กย่อมล้นออกมานอกกระดาษขนาดมาตรฐานอย่างแน่นอน หากเป็นไปได้ เราอาจจะให้เด็กแผ่นกระดาษขนาดใหญ่ที่แตกลานไปได้ทีเดียว คนขนาดมาตรฐานนั้น เราหวังให้มีความคิดสร้างสรรค์ หรือความเข้มแข็งขนาดเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ย่อมไม่ได้ กระดาษมาตรฐานย่อมทำให้เกิดคนขนาดมาตรฐานเท่านั้น

70. การให้เล่นของเล่นมากเกินไป

ทำให้เด็กกลายเป็นคนจับจด

เมื่อพูดถึงของเล่น ทุกวันนี้ผมมีความขงใจอย่างหนึ่ง คือหยุดอยู่หน้าร้าน ผมรู้สึกว่าคุณแม่ญี่ปุ่นออกจะให้ของเล่นลูกมากเกินไปเสียแล้วนะครับ ผมเห็นเด็กร้องไห้ไม่ยอมหยุดอยู่หน้าร้านขายของเล่น หรือหน้าแผนกขายของเล่นตามห้างสรรพสินค้าบ่อยๆในที่สุดพ่อแม่ก็ยอมแพ้จำต้องซื้อให้

เวลาเกิดเหตุเช่นนี้ ไม่ว่าเด็กจะร้องไห้สักแค่ไหน พ่อแม่ชาวต่างประเทศจะไม่ยอมซื้อของเล่นให้เด็ดขาดเท่าที่ผมเห็น ครอบครัว ชาวตะวันตกไม่ซื้อของเล่นให้ลูก นอกจากในโอกาสวันเกิดหรือวันคริสต์มาส ผมไม่ค่อยเห็นเขาพาลูกไปร้านขายของเล่นเลย

การให้อะไรทุกอย่างที่เด็กอยากได้ ไม่ใช่เป็นการแสดงความรักของพ่อแม่ แต่กลับจะให้ผล

รายต่อลูกเสียอีก

ผมเองก็ชอบซื้อของเล่นให้หลาน หลานจะได้ดีใจ แต่โดนแม่ของหลานดบ้อย ๆ ซื้อของเล่นให้กลับโดนต่อว่าเอาอย่างนี้ ฟังแล้วตลกสิ้นดี แต่เมื่อผมเห็นตัวอย่างของครอบครัวของชาวต่างประเทศแล้ว ผมก็รู้สึกว่าคุณเองทำไม่ถูก

จากการวิจัยของนักจิตวิทยาหลายท่านพบว่า การให้เด็กเล่นของเล่นแก่เด็กมากเกินไปจะทำให้เด็กมีนิสัยจับจด ไม่สามารถจดจ่ออยู่กับสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ เปลี่ยนความสนใจไปเรื่อยๆอย่างรวดเร็ว ถึงแม้ว่าเด็กจะมีของเล่นเพียงชิ้นเดียวแต่ก็สามารถหาวิธีการต่างๆมาเล่นได้ ไม่ว่าจะเป็นเป็นเศษไม้ชิ้นเดียวแท่ง หรือฝากาน้ำแก้วๆ สำหรับเด็กเล็กแล้วอาจเป็นของเล่นที่แสนสนุกสนานกว่าของเล่นราคาแพงตามห้างสรรพสินค้าเสียอีก

ผมคิดว่าการสนับสนุนให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์เช่นนี้แหละคือหน้าที่สำคัญของพ่อแม่ การมีของเล่นรอบตัว อยากได้อะไรเป็นได้หมด ไม่ได้หมายความว่าเด็กคนนั้นจะมีความสุข

มีคำกล่าวว่า คนกินเหล้ามักถูกเหล้ากิน ผมรู้สึกว่าเด็กที่มีของเล่นมากเกินไป คงจะถูกของเล่น มันเล่นเอาซะครับ

71 . การเก็บของในห้องหมดจนเกินไป

เพราะกลัวอันตรายนั้นไม่ดี

วันก่อนผมอ่านหนังสือที่เขียนโดยภรรยาของคุณ อังโงะ ซาคางุจิ (Mr. Ango Sakaguchi) นักประพันธ์ผู้ที่มีชื่อเสียงของญี่ปุ่น เธอเล่าว่า อังโงะนั้นชอบทำให้ห้องของเขารกรุงรัง จนกระทั่งไม่มีที่วางเท้าเดิน แต่พอเธอเข้าไปทำความสะอาดเก็บกวาดจะถูกเขาต่อว่าเอาจนเกือบมีรอยขีดที่เดียว

ไม่เฉพาะแต่อังโงะเท่านั้น ห้องของนักประพันธ์หรือศิลปินผู้ทำงานสร้างสรรค์ ส่วนใหญ่จะรกย้งกับร้านขายของชำ เรื่องนี้ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการทำงานสร้างสรรค์ของพวกเขาเอาเสียเลยคงไม่ได้หรอกครับ สิ่งที่มากระทบตาหรือสะท้อนเข้าไปในหูย่อมมีส่วนช่วยปลุกจินตนาการและเป็นตัวดลบันดาลใจที่สำคัญด้วย

เหตุผลที่ผมเอ่ยเรื่องนี้ขึ้นมา ก็เพราะว่าบรรดาแม่ที่เอาใจใส่เลี้ยงดูลูกมาก มักมีแนวโน้มที่จะเก็บของรอบตัวเด็กเสียหมด จริงอยู่เด็กวัยกำลังคลานจนถึงวัยเริ่มหัดเดินนั้น ไม่ว่าจะทำอะไรก็ดูน่าอันตรายเหลือเกิน ทำแฉกกันล้มบ้างกัดสายไฟบ้าง ตกระเบียงบ้านบ้าง ทางฝ่ายแม่ก็เป็นห่วงว่าถ้าลูกรักเป็นอะไรไปคงแย่ จึงพยายามป้องกันทุกวิถีทางให้ลูกพ้นจากอันตรายทั้งปวง แต่ลองนึกดูซิครับว่าถ้าเราเก็บของออกจากรอบตัวเด็กเสียหมดจนเกือบจะเหมือนบ้านร้าง ละของทุกอย่างที่เด็กจำเป็นต้องจะต้องทำให้กลมมนหมดทุกชิ้น ไม่แตกหักง่ายสภาพของบ้านจะเป็นอย่างไร

ก่อนหน้านี้ผมเคยพูดถึง มาดาม มอนเตสซอรี (Madamn Montessori) เธอกกล่าวว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เด็กเล็กจะต้องจะเป็นประสบการณ์ที่สำคัญสำหรับแก ฉะนั้นเราควรกระตุ้นเด็กด้วยการให้แกได้สัมผัสของหลายอย่าง ทั้งที่มีผิวหยาบ ของแหลม ของหนัก และของเบา การที่เด็กไม่ยอมอยู่นิ่งเฉย สนใจสิ่งต่างๆรอบตัว เล่นกับมันบ้าง ทำมันล้มบ้าง ฉีกให้ขาดบ้าง ทำแตกบ้าง เหล่านี้เป็นการแสดงถึงความอยากรู้อยากเห็นและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

ในทำนองเดียวกับที่ห้องรกรุงรังช่วยดลบันดาลใจศิลปินเกิดจินตนาการ ดูเหมือนว่าสิ่งที่ผู้ใหญ่คิดว่าไม่น่าสนใจหรืออาจเป็นอันตราย กลับช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์และ

พัฒนาสติปัญญาของเด็ก ถึงแม้ว่าห้องของเราจะเลอะเทอะไปบ้าง หรือแจกันอาจล้มโดนหัว เด็กจนร้องไห้ก็ตามที่ แต่ประสบการณ์เช่นนี้มีคุณค่ามากสำหรับเด็กเล็ก

72 . เด็กเล็กก็รู้จักระเบียบ

ในบทก่อนผมกล่าวว่า การเก็บห้องจนหมดจดเกินไปนั้นไม่ดี แน่แน่นอนผมไม่ได้หมายความว่า พ่อแม่จะทำตัวเหลวไหล หยิบอะไรแล้วทิ้งไว้ตรงนั้นก็ไม่ใช่ไร ผมเคยพูดหลายหนแล้วว่า เด็กมีความสามารถจดจำรูปแบบได้ดี เพราะฉะนั้น เด็กจึงรับรู้เรื่องราวหรือสถานที่ที่สันทัดดี ความสามารถในการจดจำรูปแบบของเด็กจะดีมากถ้าได้รับรู้สิ่งนั้นซ้ำๆกันหลายๆหน ในทำนองเดียวกันเด็กได้เห็นอะไรในที่เดียวกันเสมอ น่าจะมีผลเช่นเดียวกับการได้รับการกระตุ้นซ้ำๆกัน

เกี่ยวกับเรื่องนี้ มาดาม มอนเตสซอรี ได้รายงานตัวอย่างไว้มากมาย ตัวอย่างเช่น มีเด็กอายุ 5 เดือนคนหนึ่ง ซึ่งแม่พานั่งรถไปเที่ยว เมื่อผ่านแผ่นหินอ่อนที่ติดอยู่ท่ามกลางกำแพงสีเหลือง เด็กแสดงความชอบใจมาก ดังนั้นแม่แกจึงพาไปที่นั่นทุกวัน พอเด็กเห็นหินอ่อน ตาของแกก็จะส่องประกายสดใสทันที มีตัวอย่างของเด็กอีกคนหนึ่ง ซึ่งแสดงอาการไม่พอใจมากเมื่อแม่ของแกเอาร่มสีแดงมาวางบนโต๊ะตัวโปรดของแก เด็กอีกคนหนึ่งแสดงอาการเหมือนกับคลุ้มคลั่งเมื่อแม่ของแกเพียงแต่เปลี่ยนมืออุ้มแกจากมือขวาซึ่งทำอยู่ปกติ มาเป็นมือซ้าย เด็กบางคนเพียงแต่เปลี่ยนตำแหน่งที่วางหมอนอิงบนเก้าอี้เท่านั้นก็แผดเสียงร้องไห้ ตัวอย่างเหล่านี้แสดงว่าเด็กเล็กมีความละเอียดอ่อนมากต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

ลองคิดดูให้ดี เราเห็นว่าเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นรอบตัวเราบ่อยๆการที่เด็กร้องไห้จ้าออกมาโดยไม่มีเหตุผล หรือหมดความอยากอาหาร หรือเป็นไข้ตัวร้อน อาจเป็นเพราะเด็กอ่อนมีปฏิกิริยาต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมโดยที่ผู้ใหญ่ไม่รู้ตัวที่ว่า “โดยไม่มีเหตุผล” นั้นคงเป็นความคิดของผู้ใหญ่แต่เพียงฝ่ายเดียวกระมังครับ

การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่วุ่นวายนี้ กล่าวอีกทีก็คือความรู้สึกของเด็กที่ว่าระเบียบแบบแผนรอบกายของตนถูกทำลายเปลี่ยนจากแบบแผนที่ตนชอบ มาเป็นแบบแผนที่ตนไม่ชอบ เด็กจึงแสดงอาการโต้ตอบ

ดังนั้นกล่าวได้ว่าเด็กเล็กมีความรู้สึกอันละเอียดอ่อนต่อระเบียบแบบแผนยิ่งใหญ่มากกว่าผู้ใหญ่มากนัก เด็กไม่เพียงแต่รับรู้ในแต่ละสิ่งละอย่างเท่านั้นยังรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหล่านั้น และเรื่องนี้มีส่วนสัมพันธ์อย่างมากกับการพัฒนาความสามารถของเด็ก เราควรหลีกเลี่ยงการเหยียบย่ำความรู้สึกมีระเบียบแบบแผนของเด็กเล็กด้วยหัวใจอันไม่ละเอียดอ่อนของผู้ใหญ่เรามีใช่หรือ ?..

73 . จัดสถานที่ให้เด็กมองเห็นอะไรเอง

ดีกว่าจัดของมาให้เด็กดู

เมื่อผมเข้าไปใกล้เตียงของเด็กแรกเกิด และชะโงกหน้าดูเด็ก ผมเคยเกิดความรู้สึกอย่างหนึ่งเสมอมา กล่าวคือ ผมสงสัยว่าเด็กที่ยังหันหัวเองไม่ได้นั้นนอนมองอะไรอยู่บนเตียง เรื่องระยะสายตาของเด็กนั้นเราไม่พูดถึง แต่เด็กที่นอนหงายอยู่บนเตียงนั้นจะไม่เห็นอะไรเลยนอกจากเพดานแบนๆ หรือมุ้งที่ครอบอยู่ บางครั้งจึงมีใบหน้าของผู้ใหญ่โผล่เข้าดูทีหนึ่ง แล้วก็หายไป บรรดาพ่อแม่ก็คิดว่าแบบนี้ไม่ดี ต้องหาอะไรมาให้ดูสักหน่อย จึงเอาปลาตะเพียนบ้าง โมบายบ้าง มาแขวนให้ดู หรือเอาโปสเตอร์มาแขวนให้ดู แม้จะการทำเช่นนี้ย่อมช่วยกระตุ้นเด็กอยู่บ้าง แต่แค่นี้พอเพียงหรือยัง? ผมตั้งใจสงสัยอยู่เสมอ

ปรากฏว่าเมื่อผมอ่านหนังสือของมาตาม มอนเตสซอรี ชาวอิตาลี ผู้ริเริ่มเรื่องการศึกษาใน
ระยะปฐมวัย ผมว่ามีตอนที่เอ่ยถึงปัญหาที่ผมสงสัยอยู่ด้วยพอดี

เธอกล่าวว่า เด็กอ่อนนั้นกระหายหิวสิ่งที่กระตุ้นความรู้สึกอย่างมาก ถ้าถูกทิ้งให้อยู่แบบนั้น
เด็กจะไม่ได้รับการตอบสนองดังที่กล่าวเลย และการที่ผู้ใหญ่โผล่หน้ามาดูเพียงชั่วคราวเป็นครั้ง
คราว เมื่อให้เด็กรู้ว่าแกไม่ได้ถูกทอดทิ้งนั้น กลับเป็นการสร้างความลำบากให้แก่เด็ก เพราะ
ความอยากได้สิ่งกระตุ้นทำให้เด็กมองตามสิ่งที่แกเห็น เราไม่ควรเอาเปรียบเด็กในเรื่องนี้

วิธีแก้ปัญหานี้คือ ควรให้เด็กนอนในท่าเอนตัวขึ้นนิดหน่อย และแทนที่จะหาอะไรมาวางไว้
ตรงหน้าให้เด็กดู เราควรพาเด็กไปที่ซึ่งแกสามารถมองโลกภายนอกได้เห็น การกระทำเช่นนี้
สำคัญกว่าเป็นไหนๆ

74 . ของเล่นไม่ควรสวยแต่อย่างเดียว

ต้องจับเล่นสนุกด้วย

คุณฮิโรชิ มานาเบะ นักวาดภาพประกอบ ซึ่งมีชื่อเสียงทางด้านความละเอียดของปลายพู่กัน
และความเป็นเอกเทศของผลงาน และยังมีความคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับการศึกษาในวัยเด็กเล็ก
อีกด้วย เขากล่าวว่าศาสตร์ที่สำคัญที่สุดสำหรับอนาคตคือการอบรมสั่งสอนเด็ก เขาเองได้
ทดลองสอนลูกตามความคิดของเขาเอง วันก่อนผมพบเขา เขาก็พูดเรื่องเกี่ยวกับของเล่นว่า

“ผมไม่เคยซื้อของเล่นสำเร็จรูปให้ลูกเลย ซื้อให้แต่ของเล่นประกอบเองจึงจะเล่นได้ บาง
ครั้งเด็กถึงกับน้ำตาไหลพรากตอนนั่งประกอบ ของอะไรที่ทำไม่ได้ เขาก็รู้ว่าทำไม่ได้ แต่ไม่เคย
มาขอความช่วยเหลือจากผมหรอก เขารู้ดีว่าถ้าเขาประกอบไม่ได้เขาก็อดเล่น เด็กก็เลยสู้ตาย”

ผมคิดว่า นี่แหละคือทฤษฎีการให้การศึกษาแก่เด็กที่เย้ายมอม เป็นการให้เด็กได้รู้จัก “ความ
ดีใจที่ทำได้สำเร็จ” ซึ่งเป็นสิ่งที่การศึกษาในระบบปัจจุบันยังขาดอยู่มาก

ไม่ว่าจะไปร้านขายของเล่นร้านไหน เราจะเห็นของเล่นมากมายหลายหลากชนิด ตั้งแต่ของ
เล่นที่มีสีสันสะดุดตา นิทานภาพประกอบเสียง ของเล่นที่เหมือนพิมพ์ดีดจริงๆ ฯลฯ มีตั้งแต่ของ
ประดับจนถึงอุปกรณ์การเรียนพวกเราผู้ใหญ่เห็นแล้วยังคิดว่าน่าสนุก เต็มไปด้วยความฝัน
พลอยหลงเพลินไปด้วย อุตสาห์เทกระเป๋าสตางค์ให้เพราะคิดว่าคงเล่นได้นาน แต่เด็กกลับเล่น
เพียงพักเดียวแล้วเมินไม่มองอีกเลย

เรื่องเศร้า(?)แบบนี้ไม่ว่าพ่อแม่คนไหนก็เคยประสบมาแล้ว รู้สึกว่าสำหรับเด็กอ่อนและเด็ก
เล็กนั้น ของเล่นที่ดูได้อย่างเดียวหรือเพียงแต่เคลื่อนไหวได้นั้นไม่ค่อยน่าสนใจเท่าไรนัก เด็ก
ไม่ชอบของสำเร็จรูปที่ตัวเองไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ถึงเราจะซื้อชุดรถไฟเล่นด้วยไฟฟ้าราคา
แพงให้ เด็กกลับชอบถอดรางหรือต่อรางเล่นและประกอบเอาเองมากกว่า

การศึกษาแบบ “มอนเตสซอรี” ที่ผมเอ่ยถึงนั้น กำลังเป็นที่นิยมมากในยุโรป คือมีความคิดว่า
เด็กเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม เพราะฉะนั้นของเล่นเด็กจึงเป็นสิ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวัน มีทั้ง
เครื่องใช้ผิวหยาบและผิวมันเรียบ ที่ติดกระดุม ฝาปิดขวด ฯลฯ มีครอบครัวหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ใน
เมืองบอนน์ในประเทศเยอรมนี ถึงกับสร้างอุปกรณ์สำหรับเล่นติดกระดุมให้ลูก

พวกเราผู้ใหญ่มักคิดถึงของเล่นว่าต้องเป็นแบบนั้นแบบนี้ตามที่เคยมีมา แต่สำหรับเด็กแล้ว
ของใช้ในชีวิตประจำวัน หรือสิ่งที่ช่วยให้เขาดีใจเมื่อทำสำเร็จกลับเป็นสิ่งที่เขาพอใจและช่วย
สร้างความคิดสร้างสรรค์ด้วย

75. สำหรับเด็กเล็ก

หนังสืออาจไม่ใช่อ่าน แท่งไม้อาจไม่ใช่เรียง

พวกเราผู้ใหญ่ชอบกำหนดลงไปว่า หนังสือคือของสำหรับใช้อ่านหรือดู แท่งไม้มีไว้เรียงเล่นต่อเล่น แต่สำหรับเด็กเล็กนั้น หนังสือไม่จำเป็นต้องใช้สำหรับอ่าน และแท่งไม้ไม่จำเป็นต้องเอาไว้ใช้เรียงเล่น

ไม่เฉพาะแต่หนังสือหรือแท่งไม้เท่านั้น ของเล่นทุกชนิด ผู้ใหญ่มักคิดกำหนดวิธีการเล่นเอาไว้ พ่อเด็กไม่เล่นตามวิธีที่ผู้ใหญ่คิด พ่อแม่ก็ไม่พอใจคอยเตือนว่าต้องเล่นแบบนี้ซึ่ลูก อันที่จริงถ้าเด็กคิดวิธีเล่นของตัวเองและสนุกสนานพอใจกับการเล่นของตัวเอง ไม่ว่าจะป็นวิธีการเช่นใด ก็น่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ของการเล่นเหมือนกัน การที่ผู้ใหญ่ไปจำกัดให้เล่นตามความคิดของตัวเอง กลับกลายเป็นการเด็ทหน่อของความคิดสร้างสรรค์ และทำให้เด็กหมดความอยากเล่นด้วย

หนังสือนั้น บางครั้งก็ถูกเด็กใช้สำหรับสร้างอุโมงค์ บางครั้งก็เป็นกระดาดาวรูป และบางครั้งก็เป็นของสำหรับฝึกเล่น การที่ผู้ใหญ่กำหนดไว้ว่าหนังสือมีไว้อ่านแต่อย่างเดียวนั้น ให้ผลร้ายยิ่งกว่าการไม่让孩子จับหนังสือเลยเสียอีก เมื่อเด็กโตขึ้นแกรู้เองว่าหนังสือมีไว้อ่านจึงจะสนุกที่สุดโดยเราไม่ต้องสอน

สำหรับเด็กแล้ว ไม้มีของเล่นอะไรที่นาเบื่อหน่ายไปกว่าของเล่นสำเร็จรูปที่แก็ดแต่งเติม เคลื่อนย้ายอะไรไม่ได้เลย ถึงจะเป็นของเล่นราคาแพงสักแค่ไหน ถ้าไม่มีส่วนให้เด็กมีโอกาสคิดแต่งเติมละก็ไม่ใช่ของมีค่าสำหรับเด็กเลย

พ่อแม่ทั้งหลายคงมีประสบการณ์ที่ว่า ตอนมีลูกคนแรกมักจะซื้อของเล่นมากมายจนเกินความต้องการ พอถึงลูกคนที่สองกลับไม่ค่อยซื้อของเล่นเท่าไรนัก ทั้งนี้เพราะพ่อแม่รู้แล้วว่าถึงผู้ใหญ่จะซื้อของเล่นที่คิดว่าดีให้เด็กกลับไม่ชอบใจเท่าไรนัก สำหรับเด็กแล้วทุกสิ่งที่มีมองเห็นทุกสิ่งที่จับต้องได้คือของเล่น ของเล่นสำเร็จรูปที่มีไว้ให้เล่นแบบสำเร็จรูปจึงไม่มีความจำเป็นสำหรับเด็กเลย

76. การเล่นแบบง่ายๆ ประเภทเล่นดินเหนียว

พับกระดาษ ตัดกระดาษนั้น สร้างเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

ผมกล่าวในบทก่อนแล้วว่าเราควรหลีกเลี่ยงการให้ของเล่นสำเร็จรูปแก่เด็ก และของเล่นที่ไม่ควรเป็นของที่ดูสวยงามอย่างเดียว แต่ต้องจับต้องแล้วสนุกด้วย แล้วของเล่นอะไรเล่าที่มีคุณสมบัติเหมาะสมตามเงื่อนไขดังกล่าวแล้ว? ในประเทศญี่ปุ่นยังไม่ได้พัฒนาของเล่นประเภทผิวหยาบ ผิวมัน ตามทฤษฎีของมอนเตสซอรีอย่างพอเพียง

เพราะฉะนั้นเมื่อมองไปรอบตัวจึงเห็นได้ว่า ของเล่นง่ายๆ ที่มีมาแต่ดั้งเดิม มีคุณค่าของเล่นใหม่ๆ ที่วางขายเสียอีก ตัวอย่างเช่น ดินเหนียว ดินน้ำมัน การเล่นพับกระดาษ และการตัดกระดาษ

คุณสมบัติที่เหมือนกันประการหนึ่งของของเล่นเหล่านี้คือ ถ้าไม่ทำอะไรกับมันเลย มันก็ไม่มีรูปร่าง ไม่มีความหมาย เป็นเพียงวัสดุชิ้นหนึ่งเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกัน เราอยากทำให้มันเป็นรูปร่างอะไรมันก็เป็นได้ตามฝีมือ และความตั้งใจของเรา ข้อนี้ทำให้ของเล่นพวกนี้ดีเลิศสำหรับเด็กเล็ก ซึ่งอยู่ในวัยที่สมองกำลังพัฒนาอย่างรวดเร็ว

เป็นต้นว่า ลองเอาดินน้ำมัน หรือกระดาษสำหรับพับ วางไว้ให้เด็กอายุ 0-1 ขวบได้ก่อกำกับดินน้ำมันและกระดาษโดยไม่ตั้งใจว่าจะทำอะไรก็ตาม รูปร่างของดินน้ำมันและกระดาษก็เปลี่ยนไปต่อหน้าสายตาของเด็กประสบการณ์นี้เป็นสิ่งแปลกใหม่ที่น่าทึ่งและมีคุณค่ามากสำหรับเด็ก

ในระยะแรก การเปลี่ยนแปลงของรูปร่างวัสดุ และการได้สัมผัสดินน้ำมันหรือกระดาษทำให้เด็กเกิดความสนใจ และรู้สึกสนุกจึงทำซ้ำแล้วซ้ำอีกและเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างความเคลื่อนไหวของมือและการเปลี่ยนแปลงของรูปร่างของดินน้ำมันหรือกระดาษ

ต่อมาเด็กจะไม่พอใจเพียงแค่การบีบปั้นและดึงดินน้ำมันหรือเล่นกับการขยี้กระดาษและฉีกกระดาษเล่น แกะแผ่นดินน้ำมันออกเป็นวงกลมแบนๆ แล้วบอกว่า “นี่จานนะ” หรือพับมุมกระดาษ สองด้านแล้วบอกว่า “นี่เรือนะ” ของเล่นพวกนี้มีคุณลักษณะเปลี่ยนแปลงง่าย จึงสามารถตอบสนองความต้องการของเด็กได้ตั้งแต่เป็นของง่ายๆ ไปจนกระทั่งเป็นของสลับซับซ้อน ตามขั้นตอนการเจริญเติบโตของเด็ก

เด็กที่ได้เล่นดินน้ำมันเร็ว เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่ได้เล่นช้า จะมีทักษะต่างกันมาก ไม่ใช่เป็นเพราะว่าเด็กคุ้นเคยหรือไม่ หรือชอบ หรือไม่ แต่เป็นผลของความแตกต่างทางสมองและความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งความละเอียดของปลายนิ้วและความสามารถในการแสดงออกด้วย

77. “การเล่นละคร”

ช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

หลายบทที่ผ่านมา ผมได้พูดถึงของเล่นและการเล่นของเด็กเล็กตามความคิดของผม เช่นเดียวกับการเรียนไวโอลินหรือเรียนภาษาอังกฤษ จุดประสงค์ไม่ได้มีแต่ความต้องการให้เด็กสืบทอดหรือเรียนภาษาอังกฤษเก่งเท่านั้น แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพอันไม่มีขอบเขตของเด็กให้บานสะพรั่งโดยอาศัยสิ่งเหล่านี้ ในทำนองเดียวกัน การเล่นโดยไม่มีจุดมุ่งหมายก็ให้ผลเช่นเดียวกับการเรียนภาษาอังกฤษและไวโอลิน

สามีภรรยาชาวอังกฤษชื่อ อิลลิงเวิร์ธ (The Illingworths) ซึ่งเขียนหนังสือชื่อ “Some Aspects of the Early Life of Unusual Men and Women” ได้บรรยายไว้ในบทสรุปว่า “เด็กทุกคนไม่ว่าจะเกิดมาในชนชั้นไหน หรือผิวสีใด ไม่ว่าจะมีคนต้องการให้เป็นใหญ่ในอนาคตหรือไม่ก็ตามสมควรได้รับความเอ็นดูและส่งเสริม เพื่อพัฒนาการที่ดีที่สุด” พวกเราผู้ใหญ่มีหน้าที่ให้ความเอ็นดูและส่งเสริมเด็ก และในขณะเดียวกัน เราต้องรอดูผลลัพธ์ในระยะยาวอย่างอดทนด้วย

นักแต่งเรื่องเด็กชื่อ คุณโกโร มาคิ (Mr. Goro Maki) ยกย่อง “ การเล่นละคร ” ว่ามีส่วนช่วยทำให้กิจกรรมสร้างสรรค์ของเด็กคึกคักขึ้น และบอกว่า “ การเล่นละครนั้นจะค่อยๆ ซึมเข้าไปในตัวเด็กทีละน้อย ผู้เป็นแม่จึงมองไม่เห็นชัดว่าเด็กพัฒนาขึ้น โดยเฉพาะคุณแม่แก้ววิชาที่ชอบให้ลูกเรียนทำเตี๋ย คงทนรอดูผลงานอันล้ำค่านี้ไม่ไหวแน่นอน ” “ การเล่นละคร ” นั้น ไม่ส่งผลให้เห็นโดยทันทีเด็กเล็กที่เล่นละครเมื่อเข้าโรงเรียนประถมแล้ว ในระยะประถม 1-2 นั้นคะแนนการเรียนไม่ต่างกับเด็กอื่นหรืออาจจะต่ำกว่าเสียด้วย แต่พอขึ้นประถม 3 ปรากฏว่าเด็กเรียนดีขึ้นอย่างรวดเร็ว และคะแนนทิ้งห่างจากเด็กอื่น

แน่นอน การแสดงละครในสมัยเด็ก อาจส่งผลให้บุคคลนั้นเมื่อเติบโตขึ้นสามารถแสดงความคิดเห็นของตนต่อสาธารณชนได้อย่างไม่สะทกสะท้าน แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ “ การเล่นละคร ” ช่วย让孩子สามารถแสดงพลังสร้างสรรค์ได้อย่างตรงไปตรงมา และยังเป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันเป็นกลุ่มอีกด้วย โดยเฉพาะ “ การเล่น ” นั้น ควรเป็นการแสดงความรู้สึกนึกคิดอย่างเป็น

78. การออกกำลังกายเป็นการกระตุ้น

การพัฒนาทางสติปัญญา

เมื่อผมกลับจากต่างประเทศ สิ่งที่ผมประทับใจมากที่สุดก็คือ ท่าเดินอันอ่อนแอของชาวญี่ปุ่น อาจารย์คิโนโอะ อาคุทสุ (Kunio Akutsu) ซึ่งเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยเซนชู (Senshu University) และร่วมทำงานวิจัยที่สมาคมพัฒนาเด็กเล็กด้วยกล่าวว่า ท่าเดินแบบนี้ เป็นเพราะชาวญี่ปุ่นขาดการฝึกการเคลื่อนไหวร่างกายพื้นฐาน เช่น การยืน การเดิน ที่ถูกต้องในวัยเด็ก

เด็กที่เดินได้เร็ว จะเริ่มเดินตั้งแต่อายุ 8 เดือน ถ้าเราไม่ฝึกวิธีเคลื่อนไหวที่ถูกต้องล่ะก็ แรกจะทำได้ไปตลอดชีวิต ดังนั้น " การเดิน " ซึ่งดูเหมือนจะเป็นการเคลื่อนไหวธรรมดาๆ นี้ จึงมีความหมายเช่นเดียวกับการเรียนดนตรีและภาษาอังกฤษ

หลายบทถัดไปนี้ ผมจะพูดถึงเกี่ยวกับร่างกายของเด็กเล็ก เหตุผลบางประการหนึ่งคือ ผมอยากให้รู้ว่าถ้าเราไม่ฝึกการเคลื่อนไหวพื้นฐานตั้งแต่วัยนี้แล้ว จะเป็นการสายเกินไป อีกประการหนึ่งคือ ในภาษาญี่ปุ่นมีคำว่า " ปัญญาเลิศอยู่ในร่างเปรี๊ยะ " เพราะฉะนั้น การฝึกพื้นฐานการเคลื่อนไหวให้เด็ก จะช่วยกระตุ้นให้เด็กมีสติ ปัญญาดีด้วย

เด็กวัยทารกนั้น การพัฒนาทางสติปัญญามีได้แยกจากการพัฒนาทางร่างกาย การเคลื่อนไหวทุกอย่างของร่างกายผูกพันแน่นกับปัญญา ผมเคยกล่าวไว้ก่อนหน้านี้ว่า การว่ายน้ำในวัยก่อน 1 ขวบ นอกจากช่วยพัฒนากล้ามเนื้อแล้ว ยังช่วยฝึกประสาทตอบสนองให้ไวด้วย อาจารย์อาคุทสุก็กล่าวว่า " การออกกำลังกายของทารกช่วยให้อวัยวะและระบบต่างๆ ทั่วทั้งร่างกายทำงานอย่างคล่องแคล่วขึ้น และสามารถโต้ตอบความกดดันจากภายนอกได้อย่างเข้มแข็ง "

เด็กทารกนั้น ขอให้มันมกกับขอให้มันคนคอยคุ้มครองจากอันตรายก็เติบโตขึ้นมาได้โดยไม่ต้องทำอะไรให้เป็นพิเศษ แต่ถ้าทำเช่นนั้น หนอของศักยภาพทั้งหลายในกายเด็กย่อมไม่เติบโตขึ้นมา การบริหารร่างกายให้นอกจากจะช่วยพัฒนากล้ามเนื้อและโครงกระดูกแล้วยังพัฒนาสมองและอวัยวะภายในด้วย

มีคำกล่าวว่า เด็กที่เดินได้เร็วมักหัวดี ถ้าเรามองจากแง่ของการเคลื่อนไหวร่างกายก็อาจจะพูดได้เช่นนั้น เพราะเด็กเคลื่อนไหวมากสมองจึงพัฒนาได้

79. ฝึกเด็กให้รู้จักใช้

ทั้งมือซ้ายและมือขวา

รอบตัวท่านมีคนถนัดซ้ายสักกี่คนครับ ? อย่างมากก็เพียง 1 หรือ 2 คนใช้ใหม่ครับ และคนที่ถนัดทั้งสองมือนั้นหายากมาก ผมก็ไม่รู้ว่าเป็นเพราะต้นตระกูลของมนุษย์ คืออาดัมกับอีวานั้น ถนัดขวาหรืออย่างไร และไม่รู้ว่าตั้งแต่เมื่อไรที่สังคมถือว่าคนถนัดขวาคือจะธรรมดา ที่นั่งขับรถ เครื่องกีฬา ล้วนผลิตขึ้นมาสำหรับคนถนัดขวาเท่านั้น เพราะฉะนั้น พ่อแม่ย่อมสอนให้ลูกใช้มือขวาเป็นธรรมดา

เท่าที่ทราบ ชาวอเมริกาที่ถนัดซ้ายมีมากกว่าคนญี่ปุ่น แต่โดยทั่วไปแล้วมนุษย์เรามีคนถนัด

ขวามากกว่าซ้าย ผมไม่ทราบว่ามีข้อพิสูจน์อะไรที่ยืนยันได้ว่าคนเราควรถนัดขวา

มีทฤษฎีประหลาดอยู่เหมือนกันที่บอกว่า การใช้มือซ้ายจะทำให้หัวใจต้องทำงานมากกว่าปกติ แต่เท่าที่ผมทราบ ในบรรดาคนที่ถนัดซ้าย ไม่เคยได้ยินว่าใครหัวใจไม่ดีเป็นพิเศษเลยครับ กลับได้ยินแต่ว่าคนที่ถนัดมือซ้าย ตอนเด็กๆ ถูกหัดให้ใช้มือขวาด้วยจึงใช้ได้ทั้งสองมือ เวลาเขียนหนังสือนานๆ จนเมื่อยมือ ก็เปลี่ยนมือเขียนได้สะดวกดีออก มือขวาเมื่อยก็ใช้มือซ้าย แล้วค่อยไปใช้มือขวาอีก ผมได้ยินเรื่องนี้จึงอยากทดลองฝึกใช้มือซ้ายดูบ้าง ทั้งๆ ที่ผมก็แก่แล้ว ปรากฏว่าใช้ไม่ได้เลย เวลาใช้มือซ้ายเขียนหนังสือ ก็เขียนได้เหมือนตัวกิ้งกือ ลองปาลูกบอลดู ลูกบอลก็พลาดเป้าไปลิบลับเลยทีเดียว

ทั้งมือซ้ายมือขวามันก็อายุเท่ากัน และไม่มี ความแตกต่างทางโครงสร้างเลย แต่กลับใช้ได้แตกต่างกันเท่านี้ ย่อมขึ้นอยู่กับการฝึกตั้งแต่เด็กเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การที่มือขวาของคน ที่ถนัดซ้ายเหมือนกับมือซ้ายของพวกเรา คือใช้การไม่ได้ดี ก็แปลว่าถ้าเราไม่ฝึกเลยทั้งสองมือก็ คงใช้การไม่ได้ดีทั้ง 2 มืออย่างแน่นอน

อาจารย์ชูชุกิกกล่าวว่า พวกลิงนั้นถนัดทั้ง 2 มือ ลิงมีความสามารถด้อยกว่า มนุษย์ยังใช้มือทั้ง 2 ได้คล่องเวลาจับอาหารและโหนกิ่งไม้ เพราะนั้นมือซ้ายของมนุษย์จึงมีความสามารถด้อยกว่า ของลิงเสียอีก อย่างไรก็ตาม เด็กบางคนที่ไม่ใช้มือขวาทำงานไปด้วย ในขณะที่ใช้มือซ้ายอุ้ม ลูกให้นม มือขวาของเด็กจึงถูกกดอยู่ตลอดเวลา ทำให้เด็กชอบใช้มือซ้ายจับของ หรือเด็กบางคนเริ่มเขียนหนังสือด้วยมือซ้าย ในขณะที่แม่ไม่ได้ช่วยดูแลด้วย ในที่สุดก็เขียนด้วยมือซ้าย เก่งกว่ามือขวา

เพราะฉะนั้น คนเราย่อมมีโอกาสถนัดทั้ง 2 มือ หากเราฝึกมาตั้งแต่ยังเล็ก ผมเคยพูดแล้วว่า การฝึกนิ้วมือมีประโยชน์ต่อพัฒนาการทางสมองมาก เมื่อเป็นเช่นนี้ การที่เราปล่อยมือซ้ายให้ว่างอยู่จึงเป็นเรื่องน่าเสียดายนะครับ

80 . เด็กเล็กควรให้เดินมาก

หมู่นี้ผมไม่ค่อยเห็นเด็กเดินเตาะแตะไปตามถนน คงเป็นเพราะภาวะการจราจรแย่งมากก็ได้ และนานๆ ทีที่ผมเห็นก็มักจะเป็นภาพของแม่ที่ลากจูงลูกมากกว่าที่จะพูดได้ว่าเด็กกำลังเดิน ก่อนจะมีเสียงค้านขึ้นมาว่า สมัยนี้ถ้ามีแว่นตรอกให้เด็กเดินเตาะแตะก็ไม่ทันกาล ผมอยากให้ทุกท่านคิดให้ดีๆ “ การเดิน ” มีความสำคัญเพียงไรสำหรับเด็ก

การเดินเป็นการเคลื่อนไหวทั้งตัว และใช้กล้ามเนื้อถึง 400 มัด ในบรรดากล้ามเนื้อทั้งหมด 639 มัด และการเดินนี้แตกต่างจากการออกแรงธรรมดา เพราะไม่ได้เคลื่อนไหวตลอดเวลา แต่เป็นการใช้กล้ามเนื้ออย่างเป็นจังหวะคือ ใช้ – หยุด – ใช้ – หยุด อาจารย์อาคุทสูกิกล่าวว่า การเดินที่ถูกต่อนั้น ในขณะที่ใช้กล้ามเนื้อข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งจะต้องหยุด สลับกันไปอย่างต่อเนื่องจึงไม่เปลืองแรง

เราเคยได้ยินบ่อยๆ ว่า เวล่านักประพันธ์เกิดความเหนื่อยล้า เขาจะออกไปเดินเล่น และได้ ความคิดใหม่ขึ้นมา อาจเป็นเพราะการเดินช่วยกระตุ้นสมองของเขาก็ได้

อีกอย่างหนึ่ง พวกเรามักคิดว่าการเดินเป็นของธรรมดาที่ใครๆ ก็ทำได้ตามธรรมชาติ แต่ ตัวอย่างของ อมรา กมรา ลูกหมาป่ายืนยันได้ว่าการเดินไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ถ้าทุกคน ที่อยู่รอบตัวเดิน 4 ขา เด็กก็จะไม่ยอมเลิกคลาน เพราะฉะนั้นการฝึกให้เด็กเดินจึงเป็นสิ่งสำคัญ มาก

มีทฤษฎีประหลาดกล่าวว่า เหตุที่คนบางคนเดินขาาก็เพราะตอนเริ่มหัดเดิน แม่ให้ใส่

รองเท้าหลวมเกินไป จึงต้องเดินลากขาเพื่อไม่ให้รองเท้าหลุด เรื่องนี้จะจริงเท็จแค่ไหนผมไม่ทราบ แต่ท่าทางการเดินของคนเรา อาจบอกให้รู้ถึงระดับสติปัญญาได้ดีเหมือนกันนะครับ

81. ประสาทสั่งการเคลื่อนไหว

เคโกะ อิเคดะ (Keiko Ikeda) คือนักยิมนาสติกหญิง ซึ่งสร้างชื่อเสียงในกีฬาโอลิมปิก คุณอิเคดะเล่าไว้ในวารสาร “ พัฒนาเด็กเล็ก ” ว่า

คุณอิเคดะและสามีเป็นนักยิมนาสติกทั้งคู่ และเมื่อมีลูกคนแรก ทั้ง 2 คนตั้งใจมาก หัดกายบริหารและสอนลูกตีลังกาตั้งแต่ลูกยังอายุไม่ถึงขวบ พอลูกอยู่ประมณ 2 ก็สามารรถตีลังกาลงมาจากม้านั่งได้อย่างสบาย แสดงความเก่งกาจในเรื่องกีฬาให้เห็นอย่างน่าทึ่งที่สุด ดังนั้นคุณอิเคดะจึงคิดว่า “ ลูกไม่ยอมหล่นไม่ไกลด้น ลูกกบยอมเป็นกบ ” และเกิดความสนใจ พอถึงลูกคนที่สองเธอจึงไม่ฝึกอะไรให้เลย ปล่อยให้ไปตามสบาย ปรากฏว่าลูกคนที่สองนี้ทั้งๆ ที่เป็นลูกของนักยิมนาสติกที่มีชื่อกลับทำท่ากายกรรมไม่ได้เลยสักท่าเดียว ด้วยเหตุนี้ คุณอิเคดะถึงได้เข้าใจว่าความสามารถในทางกีฬานั้นไม่เกี่ยวกับพันธุกรรม

จริงอยู่ รูปร่างและขนาดของร่างกาย หรือความละเอียดของปลายนิ้วอาจจะได้รับอิทธิพลทางพันธุกรรมอยู่บ้าง แต่เราจะเอามาใช้อย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับกาฝึกภายหลังจากที่ลืมตาดูโลกแล้ว ตัวอย่างเช่น การว่ายน้ำ การวิ่ง การกระโดดข้ามเครื่องกีดขวางนั้น ถึงจะมีรูปร่างที่เหมาะสมอย่างไร หากไม่ฝึกซ้อมละก็ จะพัฒนาความสามารถขึ้นมาไม่ได้ เพราะฉะนั้นในทางตรงกันข้ามถึงแม้จะมีรูปร่างที่ดีอยู่บ้าง แต่ถ้าได้รับการฝึกในระยะปฐมวัย เด็กอาจมีความสามารถเท่าเทียมกับเด็กอื่น หรือเก่งกว่าเสียอีก

ผมเคยเอยถึงสองพี่น้องอัจฉริยะชายหญิง ซึ่งพูดได้ถึง 7 ภาษา ทั้ง 2 คนนี้ ตอนเกิดมารูปร่างไม่ดีเท่าไรนัก แต่เนื่องจากได้รับการฝึกตั้งแต่เล็กด้วยการวิ่ง และวิดพื้น จึงสามารถเล่นกีฬาได้เหมือนคนอื่น คนน้องสาวนั้นได้รับการฝึกจากพ่อตั้งแต่อายุ 11 เดือน ส่วนพี่ชายได้รับการฝึกช้ากว่า คือเริ่มเมื่ออายุ 2 ขวบครึ่ง ไม่ทราบว่าเป็นเพราะเหตุนี้หรือเปล่า เวลาวิ่งแข่ง พี่ชายถึงจะวิ่งเร็วแต่ไม่เคยชนะที่หนึ่งสักที ในขณะที่น้องสาววิ่งมาเป็นอันดับหนึ่งทุกครั้ง พี่น้องทองเดียวกันแต่ได้รับการฝึกเร็วช้ากว่ากัน ก็ทำให้มีความสามารถในทางการเคลื่อนไหวต่างกัน

ตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าทักษะทางกายของคนเราขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมในภายหลังมากกว่าพันธุกรรม ประสาทสั่งการเคลื่อนไหว (ทักษะการใช้ร่างกาย) จะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าผู้นั้นได้รับการฝึกให้ออกกำลังกายหรือไม่

82. การเล่นกีฬา ยิ่งเริ่มเร็วยิ่งดี

ผมเคยพูดไว้แล้วว่า เด็กอ่อนอายุไม่กี่เดือนก็สามารถว่ายน้ำได้ เด็กเพิ่งหัดเดินก็เล่นสเกตได้ แต่ถ้าผู้ใหญ่ที่ว่ายน้ำไม่เป็น หรือเล่นสเกตไม่เป็น ตั้งใจจะเริ่มเล่นละก็ กว่าจะเป็นนั้นยากนัก ส่วนใหญ่มักเลิกกลางคัน เพราะหัดเท่าไรไม่เก่งสักที

เรื่องนี้ผมเคยกล่าวถึงหลายหนแล้วว่า ประสาทสั่งการเคลื่อนไหว (ทักษะในการใช้ร่างกาย) นั้น ควรฝึกตั้งแต่สมองยังไม่ทันได้วางเส้นสาย อยู่ในสภาพของกระดาดขาว จึงจะเก่งเร็ว ตัวผมเองเริ่มหัดเล่นกอล์ฟเมื่ออายุใกล้ 40 และเล่นมากกว่า 20 ปีแล้ว แต่ไม่เก่งสักที จนหมดกำลังใจแล้วครับ ถ้าหากผมเริ่มเล่นกอล์ฟเร็วกว่านี้ ผมคงไม่ลำบากขนาดนี้ และคงเก่งกว่านี้มากด้วย

ผมมีเพื่อนชาวอเมริกันชื่อสไตเนอร์ เขาชอบกอล์ฟมากเหลือเกิน และให้ลูกของเขา 2 คน

หัดเล่นกอล์ฟตั้งแต่เด็ก คนโตเริ่มอายุ 9 ขวบ คนน้องเริ่ม 7 ขวบ 8 ปีให้หลัง คือขณะที่เขียนหนังสือนี้ ลูกชายคนโตของเขาเล่นกอล์ฟด้วยแถมต่อ 9 แต่ของน้องชายแค่ 7 และคนน้องยังเก่งขึ้นทุกที

อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้มีได้เป็นเพราะน้องชายมีทักษะทางกีฬาดีกว่า คนที่เสียอีกที่รูปร่างดีกว่า และเล่นกีฬาประเภทอื่นได้เก่งกว่าคนน้องมาก

คุณสไตเนอร์สงสัยว่าทำไมน้องชายถึงเก่งกว่าพี่เฉพาะกีฬาอล์ฟเท่านั้นและพยายามหาคำตอบนี้ให้ได้โดยการสังเกตลูกทั้งสองอย่างใกล้ชิด

แต่ทว่าเขาหาคำตอบไม่ได้ เด็กทั้ง 2 คนมีเพียงสิ่งเดียวเท่านั้นที่ต่างกันคือ พี่ชายเริ่มหัดเล่นกอล์ฟเมื่อ 9 ขวบ แต่น้องชายเริ่มเมื่อ 7 ขวบ ผมคิดว่าไม่เฉพาะกีฬาอล์ฟเท่านั้น กีฬาอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน ยิ่งเริ่มเล่นเร็วเท่าไรยิ่งเก่งเร็ว

83 . เด็กเล็กไม่รู้จักความแตกต่าง

ระหว่างการทำงานและการเล่น

ในบทนี้ผมอยากบอกว่า “ สั่งให้เด็กเล็กทำงานมากๆ เกอะครับ ” แต่มีเงื่อนไขว่า ต้องไม่ตั้งความหวังกับผลงานของเด็ก ทั้งนี้เพราะเด็กเล็กไม่รู้จักความแตกต่างระหว่างการทำงานและการเล่น

สำหรับเด็กเล็กนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างແກ່ทำไปโดยไม่หวังผลอะไร มีแต่ความอยากทำเท่านั้น แต่ทว่าในความคิดของผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะทำงานง่ายสักเพียงไร งานนั้นต้องมีจุดมุ่งหมายอะไรสักอย่างเสมอ เพราะฉะนั้นเวลาผู้ใหญ่ให้เด็กเล่นหรือให้ทำงานจึงมีความรู้สึกต่างกัน ไม่ว่างานชิ้นนั้นจะง่ายสักเพียงไร เราก็ต้องสอนให้รู้จักวิธีการทำงานนั้น เช่น วิธีการใช้นิ้วมือและอวัยวะต่างๆ ยิ่งกว่านั้น การทำงานยังต้องการสมาธิและต้องระมัดระวังกว่าการเล่น การฝึกให้ทำงานง่ายๆ จะช่วยพัฒนาสติปัญญาและทักษะในการใช้อวัยวะต่างๆ ของเด็ก ดังที่ผมเคยเอ่ยถึงแล้ว

คุณเซจิ คายะ อดีตอธิการบดีของมหาวิทยาลัยโตเกียว จำได้ว่าสมัยเด็กๆ ท่านถูกสั่งให้ถอนหญ้าในสนามบ่อยๆ พ่อแม่ทั้งหลายมักจะลืมนึกไปว่า เรามีอุปกรณ์สำหรับฝึกลูกที่ด้อยอยู่ใกล้ตัว เช่น การถอนหญ้า การถูบ้าน ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่พ่อแม่สอนลูกได้ ไม่เหมือนกับไวโอลินหรือภาษาอังกฤษ ซึ่งยากที่จะสอนได้เอง

จริงอยู่ การปล่อยให้เด็กเล่นนั้นไม่จำเป็นต้องฝึกสอนวิธีการหรือกฎระเบียบให้ พ่อแม่ก็สบาย แต่การให้เด็กช่วยทำงาน นอกจากจะหวังผลงานไม่ได้แล้ว พ่อแม่ยังต้องยุ่งยากกับการสอนอีกด้วย แต่ถ้าพ่อแม่หลีกเลี่ยงภาระอันนี้ โดยอ้างว่า “ ให้เด็กทำงานก็น่าสงสาร ” จะกลายเป็นเรื่องน่าเสียดายที่สุดสำหรับเด็ก

84 . การศึกษาในระยะปฐมวัย

มิใช่การเรียนพิเศษ เพื่อสอบเข้าโรงเรียนอนุบาลหรือประถม

ผมเคยเขียนเรื่องความคิดของผมเกี่ยวกับการศึกษาในระยะปฐมวัย ลงในนิตยสารฉบับหนึ่งปรากฏว่ามีผู้สนใจมาก และมีจดหมายมากมายมาจากบรรดาคุณแม่ซึ่งเล่ามาว่า ลูกของฉันเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ และสนับสนุนความคิดของผมว่าไม่ผิด

แน่นอน คนที่เขียนมาวิจารณ์คัดค้านก็มีมาก แต่อย่างน้อยที่สุด ผมก็รู้ว่า พ่อแม่ทั้งหลายสนใจเรื่องการศึกษาในระยะปฐมวัยมาก แต่ทว่าน่าเสียดายที่มีบางคนยังคิดว่า การศึกษาในวัยเด็กเล็กเป็นการศึกษาเพื่อสร้างอัจฉริยะบุคคลสร้างเด็กเรียนดี มีคุณแม่อคนหนึ่งคิดว่าการเลี้ยงเด็กที่ดีที่สุดคือสร้างพลังกายให้แข็งแรง จนกระทั่งไม่ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น ลูกของเธอจะเป็นคนสุดท้ายที่เหลือรอดอยู่ได้ เธอตั้งข้อสังเกตมาว่า....

“ดิฉันคิดว่าปัญหาอยู่ที่ระบบการศึกษาในโรงเรียนมากกว่าการศึกษาในวัยเด็กเล็กนะคะ เด็กที่มีพื้นฐานการศึกษาดีในวัยเด็กเล็ก เมื่อเติบโตเข้าโรงเรียนต้องการพัฒนาความสามารถของตนต่อไป แต่การศึกษาในโรงเรียนปัจจุบันพร้อมที่จะรับได้แล้วหรือคะ? ถึงท่านจะเน้นเรื่องการศึกษาในวัยเด็กเล็ก แต่พอเด็กเข้าโรงเรียนเขาก็วัดกันด้วยผลคะแนนสอบ ดันหน้ออะไรก็คงเหี่ยวเฉาหมดละคะ ”

จริงอยู่ คงไม่มีพ่อแม่คนไหนที่ไม่มีปัญหาสงสัยเกี่ยวกับระบบการศึกษาในโรงเรียน(ญี่ปุ่น) ในปัจจุบัน ผมเองก็เป็นคนหนึ่งซึ่งวิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษาในโรงเรียนทุกวันนี้อยู่เสมอ พ่ออายุครบ 6 ขวบ เด็กทุกคนต้องเข้าโรงเรียนประถม แล้วเรียนต่อชั้นมัธยมต้น มัธยมปลาย มหาวิทยาลัย เหมือนกันหมด ระบบนี้ทำให้คนที่มีความสามารถสูงเกิดความไม่พอใจอย่างยิ่ง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นภาระสำหรับหนักสำหรับคนที่เรียนไม่ไหว การศึกษาแบบมาตรฐานเช่นนี้ไม่มีวันสร้างผู้นำที่มีความสามารถแบกรับโลกในศตวรรษที่ 21 ได้หรอกครับ

ตัวผมเองคิดว่าการศึกษาที่มีปัญหาเช่นนี้แหละ การศึกษาในระยะปฐมวัยจึงจำเป็นยิ่งนัก เด็กที่ได้รับการศึกษาในวัยเด็กเล็กอย่างถูกต้อง ส่วนใหญ่ทำคะแนนได้ดีในโรงเรียนด้วย ทั้งยังเติบโตได้อย่างสบายในสมัยเรียนเร่งรัดเรียนทำคะแนนเช่นในสมัยนี้ หากเราปลูกต้นหน่อที่ดีในวัยที่สำคัญที่สุดคือ วัยเด็กเล็กได้แล้ว ไม่ว่าจะผจญสถานการณ์เช่นใด เด็กก็มีความเข้มแข็งพอที่จะเอาชนะได้เสมอ

อีกประการหนึ่ง หลังจากนี้ไปอีก 5 ปี 10ปี ผมไม่คิดว่าระบบการศึกษาในโรงเรียนแบบปัจจุบันจะยังคงอยู่ต่อไป เมื่อถึงวันนั้นการสอนเด็กให้มุ่งเรียนเพื่อคะแนนสอบ คงกลายเป็นเรื่องบ้าๆ บอๆ ความคิดของพ่อแม่เกี่ยวกับการศึกษาในระยะปฐมวัยจะเป็นตัวกำหนดประเทศในอีก 20-30 ปีข้างหน้า เพราะฉะนั้น บทบาทของพ่อแม่จึงสำคัญมากสำหรับอนาคตของลูก และอนาคตของประเทศ

85. ถึงไม่มีเงิน ไม่มีเวลา

ก็ให้การศึกษาแก่ลูกได้

ที่แล้วมาผมได้กล่าวถึง ศักยภาพอันล้ำเลิศของเด็กเล็ก และยกตัวอย่างเรื่อง ความสามารถที่หากมิได้พัฒนาในระยะปฐมวัยจะกลายเป็นสิ่งที่สาบสูญไป ไวโอลิน (ดนตรี) ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ เป็นต้น

แน่นอน มีผู้ตอบโต้กลับมาว่า “ เรื่องที่ท่านพูดทั้งหมดนั้นฉันเข้าใจดี แต่ฉันไม่มีเงินและไม่มีเวลาพอที่จะให้ลูกทำอะไรเหล่านั้นได้หรอกคะ การศึกษาในวัยเด็กเล็กนะ มีแต่คนมีเงินและมีเวลาเท่านั้นแหละที่ทำได้ ” แต่อันที่จริง การศึกษาของเด็กไม่ใช่การเล่นหรือการบันเทิง การศึกษาของเด็กนั้น มิใช่ว่ามีเงินกับมีเวลาแล้วจะทำให้ได้ง่ายนะครับ

จริงอยู่ ในบรรดาพ่อแม่ที่ให้ลูกไปเรียนดนตรีหรือภาษาอังกฤษนั้น มีหลายคนทำเพื่อเกียรติยศชื่อเสียงของตนมากกว่าเพื่อเด็ก และมีเด็กจำนวนมากที่ซีเก็งไปเรียน จึงทำให้เกิดภาพพจน์ว่าเป็นเรื่องบันเทิงของเศรษฐีอย่างช่วยไม่ได้ อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้เป็นปรากฏการณ์อย่างผิวเผินเท่านั้น ลึกลงไปแล้วมีพ่อแม่จำนวนมากที่พยายามขวนขวายหาเงินและหาเวลา

อย่างถึงที่สุดเพื่อลูกของตน

นอกจากนั้น การให้เรียนดนตรีหรือภาษาอังกฤษ ไม่ใช่หนทางเดียวที่จะทำให้ศักยภาพของเด็กเบ่งบานออกมา ดนตรีและภาษาอังกฤษเป็นเพียงหนทางหนึ่งเท่านั้น ถ้าเป็นพ่อแม่ที่นึกถึงลูกอย่างที่สุดแล้วจะต้องคิดหาวิธีการศึกษาอย่างอื่นแทนที่การเรียนดนตรีและภาษาอังกฤษได้แน่ ผมคิดว่าผมได้พยายามพูดถึงหนทางต่างๆ มาบ้างแล้วนะครับ

ถ้าหากมีเงินและมีเวลาแล้วจะทำให้ศักยภาพของเด็กเบ่งบานออกมาได้ละก็ ทำไมลูกเศรษฐีที่ด้อยสมรรถภาพกับลูกยากที่เก่งเป็นเลิศได้เล่า

การศึกษาของเด็กนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับเงินและเวลา แต่อยู่ที่ความรักและความพยายามของพ่อแม่ใช่หรือไม่ ถ้าไม่มีสิ่งหลังนี้ศักยภาพอันเหลือเลิศของเด็กจะไม่มีวันเบ่งบานออกมาได้หรอกครับ

ตอนที่ 5

บทบาทของแม่

86. แม่ที่ไม่มีสายตายาวไกลให้การศึกษาแก่ลูกไม่ได้

ผมได้ยกตัวอย่างจริง ๆ เพื่อให้เห็นถึงสภาพเป็นจริงของการศึกษาในระยะปฐมวัยมาแล้ว อย่างไรก็ตาม ผู้ที่รู้จักเด็กดีที่สุดตั้งแต่แรกเกิดและสามารถอบรมเลี้ยงดูได้ดีที่สุดไม่มีใครอื่นนอกจากแม่ของแก เด็กมอบช่วงชีวิตที่สำคัญของแกคือช่วง 0-3 ขวบให้อยู่ในมือแม่ ดังนั้นสมบัติอันล้ำค่านี้จะมีชีวิตชีวาหรือว่าเฉาตายนั้นขึ้นอยู่กับว่าคุณแม่ตั้งใจให้การศึกษาแก่ลูกตั้งแต่วันแรกที่เด็กออกมาดูโลกหรือไม่ ดังนั้นในตอนนี้ผมจะพูดถึงความรู้สึกของผมเกี่ยวกับบทบาทของแม่ที่มีต่อการศึกษาลูกในวัยปฐมวัย

ระบบการศึกษาของญี่ปุ่นในปัจจุบันเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนที่ตั้งใจเรียนสามารถเรียนต่อจนถึงระดับมหาวิทยาลัยได้ ไม่มีการแบ่งบันชั้นวรรณะ หรือความมีความจนแต่อย่างใด เรื่องนี้เป็นสิ่งที่ดูอย่างแน่นอน แต่ก็ก่อให้เกิดผลเสียประการใหญ่อย่างหนึ่งคือ ทำให้คนมุ่งหน้าเข้ามหาวิทยาลัยทำเดียว และนับถือประวัติการเรียนยิ่งกว่าสิ่งใด

ถ้าเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้จะไม่มีอนาคต จึงต้องเรียน ถ้าเข้ามหาวิทยาลัยชั้นหนึ่งไม่ได้จะเข้าทำงานในบริษัทชั้นหนึ่งไม่ได้ จึงต้องพยายามสอบแข่งขันมาตั้งแต่ชั้นอนุบาล ชั้นประถม ผมเคยพูดแล้วว่ามีแม่จำนวนมากที่คิดว่าการศึกษาในวัยเด็กเล็กเป็นเพียงเครื่องมือที่ดีสำหรับการสอบเข้าเท่านั้น

แต่สังคมของเรานั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างๆไม่หยุดยั้ง ค่านิยมเช่นนี้จะใช้ได้ไปนานสักเท่าไรก็ไม่ทราบ สิ่งที่เคยเป็นของชั้นหนึ่งในสมัยนี้ ก็ไม่แน่ว่าจะยังคงชั้นหนึ่งในสมัยหน้า เด็กรุ่นนี้กว่าจะเติบโตเข้าสังคมผู้ใหญ่ก็อีกตั้ง 20-30 ปีข้างหน้า ค่านิยมสมัยนี้ของคุณแม่คงใช้ไม่ได้อย่างแน่นอนในสมัยนั้น

หากเราอบรมสั่งสอนลูกด้วยสายตายอันสั้นและความคิดแคบ ๆ โดยหวังผลที่เห็นอยู่ตรงหน้า ลูกของเราคงไม่เป็นที่ต้องการในยุคสมัยถัดไป เด็กในวันนี้จะเป็นผู้แบกรับสังคมในศตวรรษที่ 21 ถ้าผู้เป็นแม่ซึ่งมีหน้าที่อบรมสั่งสอนลูกไม่มีสายตายาวไกลมองไปถึงอนาคตละก็ จะเลี้ยงลูกให้เป็นคนที่เหมาะกับโลกอนาคตได้อย่างไร หากมีแต่ความคิดแคบ ๆ เฉพาะเรื่องปัจจุบันอยู่ในหัว คุณจะทำหน้าที่แม่ที่สมบูรณ์ไม่ได้

ไม่มีพ่อแม่คนไหนที่ไม่อยากให้ลูกได้ดี ทุกคนพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้ลูกเป็นคนดีและเก่ง สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับคุณที่เป็นแม่คือคำว่า "ดี" หรือ "เก่ง" นั้นคุณหมายความว่าอย่างไร ผมคิดว่าแม่ที่รับแต่อิทธิพลของค่านิยมในปัจจุบัน ไม่มีสายตาอันยาวไกลไปถึงอนาคตในศตวรรษที่ 21 นั้น ไม่มีคุณสมบัติพอที่จะให้การศึกษาแก่ลูกได้หรอกครับ

87. สำหรับผู้หญิงไม่มีงานใดสำคัญกว่างานเลี้ยงลูก

"ฉันยุ่งกับงานดูแลลูกทั้งวัน ไม่มีเวลาให้การศึกษาลูกหรอกค่ะ ถึงจะเอาทฤษฎีอะไรมาอ้างให้ฟัง ฉันก็ทำไม่ได้หรอก"

มีคนคัดค้านทฤษฎีพัฒนาเด็กเล็กของผมแบบนี้บ่อย ๆ แต่ผมคิดว่าการแบ่งแยกการเลี้ยงดูเด็กออกจากการศึกษาเด็กนั้นเป็นความคิดที่ผิด การเลี้ยงดูลูกทุกวันนั้นแหละเป็นการให้การศึกษาที่แท้จริง ท่าทีที่แม่สัมผัสลูก ความรู้สึกของแม่ที่มีต่อลูกมีอิทธิพลอย่างละเอียดอ่อนต่อหัวใจเด็ก

คุณแม่หลายคนคงคิดว่าฉันต้องออกทำงานนอกบ้านด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่ทำงานหาเงินเลี้ยงลูกหลายคนก็เต็มกลืนแล้ว แต่มีแม่จำนวนมากที่มีลูกหลายคนและต้องทำงานหนักทุกวันแต่ก็สามารถเลี้ยงลูกให้ดีได้ แม่เหล่านั้นพยายามคิดค้นหาทางต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ตามสภาวะแวดล้อมที่เผชิญอยู่ ไม่การศึกษาใดในโลกนี้ จะดีกว่าความรักของแม่หรอกครับ

กล่าวกันว่าช่วงเวลาที่คุณหญิงคิดหนักที่สุดคือตอนตั้งครรภ์ คิดเรื่องลูกที่จะเกิดออกมา เตรียมตัวจะเป็นแม่ที่ดี แต่เมื่อลูกเกิดออกมาแล้ว แม่มีแนวโน้มที่จะเกิดความสบายใจว่างานสิ้นสุดไปชิ้นหนึ่งแล้ว แต่ผู้ที่สามารถนำพรวนดินทำนบารุงให้ต้นอ่อนเติบโตโดยไม่เหี่ยวเฉาตายคือแม่เท่านั้น งานเสร็จไปชิ้นหนึ่งแล้ว แต่ยังมึ่งงานใหญ่รออยู่เบื้องหน้านะครับ

สำหรับผู้หญิง การคลอดบุตรและเลี้ยงดูให้เติบโตแข็งแรง เป็นงานใหญ่ที่จำต้องทุ่มทั้งกายและใจทีเดียว

อาจารย์ซูซูกิพูดกับบรรดาคุณแม่ทั้งหลายเสมอว่า

"ที่ว่างงานอื่นยุ่งจนไม่มีเวลาดูแลลูกนะ หมายความว่าอย่างไร? ในโลกนี้มีงานอะไรที่สำคัญยิ่งกว่าเลี้ยงลูกหรือครับ? ถ้าหากมีงานอะไรที่สำคัญกว่างานเลี้ยงลูกละก็ คุณคลอดเขาออกมาทำไม ถ้าคุณคิดว่างงานนั้นสำคัญมากก็เชิญทำไปเลย จะใช้เวลาสัก 50-60 ปี ก็ทำให้เสร็จเสียก่อน แล้วค่อยมีลูกเถอะครับ"

ผมไม่เคยได้ยินคำพูดใดที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของแม่ได้ชัดเจนแจ่มแจ้งเท่าคำพูดข้างต้นนี้ ตัวผมเองที่เขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาเพราะอยากทำตนให้เป็นประโยชน์แม่แต่น้อยก็ยังดี เพื่อจะได้มีส่วนช่วยบรรดาคุณแม่ทั้งหลายให้ทำงานชิ้นสำคัญที่สุดคืองานเลี้ยงลูกนี้อย่างประสบความสำเร็จ

ผู้รับผิดชอบสูงสุดสำหรับงานสำคัญยิ่งคืองานเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนเด็กเล็กนั้น ไม่ใช่พ่อ ไม่ใช่ครู ไม่ใช่พี่หรือน้อง แต่คือคุณแม่ซึ่งเป็นผู้คลอดเขาออกมาะครับ

88. การศึกษาของเด็กเริ่มต้นที่การศึกษาของแม่

ผมเคยกล่าวแล้วว่า การจะให้การศึกษาที่ถูกต้องแก่เด็ก ผู้เป็นแม่จะต้องเปลี่ยนจิตสำนึกในเรื่องนี้เสียใหม่ การศึกษาของเด็กจึงเริ่มต้นที่การศึกษาของแม่ สิ่งที่ผมกล่าวมาทั้งหมดในหนังสือเล่มนี้มีจุดประสงค์เพื่อเปิดตาของคุณแม่ทั้งหลายให้เห็นความสำคัญของการศึกษาในวัยเด็กเล็ก เพราะฉะนั้นหนังสือเล่มนี้ จึงมีส่วนให้การศึกษาแก่แม่เช่นกัน

คำพูดเช่นนี้ของผมอาจจะดูเหมือนเป็นการดูถูกบรรดาคุณแม่ที่อ่านหนังสือเล่มนี้อยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม เรื่องการศึกษาของเด็กโดยเฉพาะเด็กเล็กนั้น ไม่มีใครสามารถช่วยคุณแม่ได้ คุณแม่ต้องคิดด้วยตนเอง ทุกข์ไปพลางเรียนรู้ไปพลางและดำเนินต่อไปด้วยตนเอง ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะบอกกล่าวว่า "วิธีการนี้ดีที่สุดสำหรับหนูนะ" หรือ " การศึกษาแบบนี้จำเป็นสำหรับหนูนะจ๊ะ" เด็กเล็กไม่สามารถเลือกวิธีการศึกษาด้วยตนเองและสอนตัวเองได้

หากคุณแม่เป็นแม่ที่สามารถบอกกับคนอื่นได้ว่า "ถ้ามีวิธีการสอนที่ดีละก็ช่วยสอนลูกฉันหน่อยซี" ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่พอแม่โดยทั่วไปแล้วคงอยากเลือกวิธีการอบรมสั่งสอนลูกด้วยตนเองไม่ใช่ หรือครับ?

ถ้าเป็นเช่นนั้น ก่อนอื่นคุณแม่ต้องคิด "การศึกษา" ด้วยตนเองเสียก่อน โชคดีที่ผู้ใหญ่เราสามารถตัดสินใจเองได้ ที่ผมใช้คำว่า "การศึกษา" นั้น ไม่ได้หมายถึงอะไรใหญ่โต เพียงแต่อยากจะเน้นว่าผู้เป็นแม่ต้องมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ ด้วยตนเอง

ผู้ที่เป็นครูนอกจากจะต้องเรียนรู้วิธีการสอนแล้ว ยังต้องเรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นสำหรับมนุษย์ด้วย ในทำนองเดียวกัน แม่ซึ่งเป็นครูคนแรกและสำคัญที่สุดของลูก จะสอนลูกได้ก็ต้องเรียนรู้วิชาหลายแขนงจนกระทั่งมั่นใจและนำไปปฏิบัติได้ ผมหวังว่าจะเป็นเช่นนั้น

89. แม่ต้องไม่ลืมที่จะเรียนรู้จากลูกเสมอ

กับดักอันตรายอันหนึ่งของการสอนเด็กเล็กคือ ผู้เป็นแม่มีความมุ่งมั่นมากเกินไป จนเกิดความพึงพอใจอยู่คนเดียว แนนอนแม่ทำทุกอย่างเพื่อลูก แต่ในที่สุดแม่ก็ทำอะไรตามอำเภอใจ กัดดันลูกโดยไม่รู้ตัว แม่แบบนี้มีจำนวนไม่น้อยนะครับ

สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะแม่อยู่แต่ในบ้าน คิดแต่เรื่องงานบ้านและงานเลี้ยงลูกอยู่ตลอดเวลา อันที่จริงแม่ไม่ควรคิดว่าหน้าที่เลี้ยงลูกเป็นของตนคนเดียว ควรปรึกษาพ่อหรือปู่ ย่า ตา ยายด้วย นอกจากนั้น แม่ไม่ควรขลุกอยู่แต่กับงานบ้านและงานเลี้ยงลูก ควรสนใจโลกภายนอกบ้าง

ถ้าแม่ไม่อยากรทำอะไรตามอำเภอใจ สอนลูกอย่างเอาแต่ใจตนเองและหลงตน มีวิธีป้องกันอย่างง่าย ๆ แต่สำคัญมากคือ แม่ต้องไม่ลืมที่จะเรียนรู้จากลูกอยู่เสมอ

กวีชาวอังกฤษชื่อ วิลเลียม เวิร์ดสเวิร์ธ (William Wordsworth) เคยเขียนไว้ว่า "เด็กคือบิดาของมนุษย์" ("The child is father of the man...") และมาตาม มอนเตสซอร์วี่ที่ผมเคยเอ่ยถึงบ่อย ๆ ก็กล่าวว่า "เด็กคือครูของคน" ("The child is teacher of the man") คำพูดเหล่านี้ไม่ได้เจาะจงเฉพาะในเรื่องการอบรมสั่งสอนเด็กเท่านั้น แต่มีความหมายกว้าง ๆ ว่าผู้ใหญ่มีสิ่งที่เรียนรู้จากเด็กอยู่มากมาย คนเราเห็นความสำคัญของการรู้จักตัวเองมานานแล้ว และพยายามทำให้สำเร็จ การศึกษาในเรื่องนี้มีไข่มุมแต่ด้านความคิดความเชื่อเท่านั้น การศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ทางด้านวิทยาศาสตร์ก็พัฒนาก้าวหน้าขึ้นมาก เราคงเห็นได้จากความก้าวหน้าของวิชาชีววิทยา แพทยศาสตร์ และจิตวิทยา เกี่ยวกับเรื่องนี้ มาตาม มอนเตสซอร์วี่พูดไว้น่าสนใจมากกว่า "การศึกษาวิจัร่างกายของมนุษย์นั้นเริ่มต้นจากการผ่าศพ แต่การศึกษาวิจัจิตใจของมนุษย์เริ่มต้นที่มนุษย์แรกเกิด คือ เด็กอ่อน"

แนนอน ผมไม่ได้คิดจะพูดเรื่องชีววิทยาหรือปรัชญาในที่นี้หรอกครับ แต่การที่แม่ทำอะไรตาม

ถ้าเธอใจจะทำให้ไม่เข้าใจตัวเองในที่สุด และไม่สามารถมองท่าทีหรือความคิดอ่านของตนเองอย่างเยือกเย็นและไม่มือคุดได้ ถ้าไม่ยากให้เป็นเช่นนั้น สิ่งสำคัญสำหรับแม่คือ ต้องคอยเฝ้าดูท่าทาง คำพูด จิตใจ และความรู้สึกของเด็กอย่างตรงไปตรงมา ถ้าหากแม่ค้นพบสิ่งใดขึ้นมา ก็เท่ากับค้นพบตัวเองและเท่ากับเป็นการค้นพบความรู้ที่สำคัญ ซึ่งใช้อบรมสั่งสอนลูกได้

90. ผู้ที่สามารถเลี้ยงลูกให้เป็นคนดี คือแม่มากกว่าพ่อ

ในโลกนี้มีอัจฉริยะบุคคลอยู่มากมาย เขาเหล่านั้นมีความสามารถเป็นยอดและทำประโยชน์อย่างมากเพื่อความก้าวหน้าและความสุขของมนุษย์เรา แต่ทว่าในทางตรงกันข้าม ตัวของท่านเหล่านั้นหลายคนกลับไม่ค่อยมีความสุข เพราะจิตใจไม่ปกติบ้างหรือร่างกายไม่แข็งแรงบ้าง

แน่นอน ท่านเหล่านั้นไม่ใช่อัจฉริยะบุคคลมาแต่กำเนิดหรือผิดปกติอ่อนแอมาแต่กำเนิด เมื่อค้นสาเหตุมักพบว่า เป็นเพราะการอบรมสั่งสอนของทางบ้านในระยะปฐมวัย กล่าวคือพ่อแม่ของท่านเหล่านั้น โดยเฉพาะผู้เป็นพ่อมักเป็นคนรอบรู้และสนใจศึกษา

การที่พ่อเป็นคนรอบรู้และสนใจการศึกษานั้นไม่ใช่ว่าจะเป็นสิ่งไม่ดีหรอกนะครับ แต่น่าจะพูดว่า พ่อที่มีลักษณะนี้แหละที่ช่วยสร้างความสามารถเหนือคนอื่นให้แก่ลูกได้ แต่ทว่าความที่สนใจสอนลูกมากเกินไปจึงมักจะห้ามไม่ให้ลูกเล่นหรือคบหาสมาคมกับเด็กอื่น ในเมื่อเด็กขาดการฝึกทางกายในทางสังคม ทำให้กลายเป็นอัจฉริยะบุคคลที่บุคลิกภาพไม่สมดุล ตัวอย่างหนึ่งที่ยืนยันเรื่องนี้คือ นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสชื่อ เบลส ปาสกาล (Blaise Pascal) ผู้เขียนเรื่อง "ความคิด" (Pensees)

ปาสกาลได้รับการอบรมสั่งสอนอย่างเข้มงวดจากพ่อของเขาซึ่งตั้งความหวังในตัวเขาไว้อย่างสูง พ่อของเขาถึงกับลาออกจากราชการเพื่อมาสอนลูก พ่อของเขาสอนวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา ภาษา และคณิตศาสตร์ โดยมีได้ให้ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่พยายามให้ลูกคิดด้วยตนเองอยู่เสมอ อาจเป็นเพราะเหตุนี้ ในภายหลังปาสกาล จึงเป็นทั้งนักคณิตศาสตร์ นักฟิสิกส์ รวมทั้งนักปรัชญาศาสนาผู้มีความสามารถสูง ตอนหนึ่งของหนังสือชื่อ "ความคิด" เขียนไว้ว่า "...คนเราเป็นเพียงต้นอ้อต้นหนึ่งซึ่งอ่อนแอ แต่เป็นต้นอ้อที่มีความคิด"

แต่ชาวโลกส่วนใหญ่ไม่รู้หรอกว่า อัจฉริยะบุคคลผู้ถึงแก่กรรมด้วยวัยเพียง 39 ปี ท่านนี้สารภาพไว้ว่า ท่านไม่เคยมีความสุขเลยแม้แต่วันเดียวตั้งแต่อายุ 18 ท่านเสียแม่ซึ่งตายจากไปเมื่ออายุ 3 ขวบ จึงไม่รู้จักความรักของแม่ และไม่ได้สมาคมกับเด็กวัยเดียวกัน มีแต่การอบรมสั่งสอนอย่างเข้มงวดของพ่อเท่านั้น เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าสิ่งนี้มีผลเสียอย่างร้ายแรงต่อปาสกาลทั้งทางกายและทางใจ

อัจฉริยะบุคคลอาจสร้างขึ้นมาก็ได้ด้วยการเลี้ยงดูของผู้เป็นพ่อ แต่คนดีซึ่งมีความสมดุลทั้งทางกายและใจ มีแต่แม่เท่านั้นที่จะสร้างขึ้นมาได้ ด้วยเหตุนี้ผม จึงเน้นว่าผู้ที่จะรับผิดชอบในการอบรมเลี้ยงดูเด็กในระยะปฐมวัยได้นั้น คือแม่แต่ผู้เดียว

91. แม่ไม่ควรบังคับลูกในเรื่อง " การศึกษา "

คำว่า "การศึกษา" (เคียวอึค) ในภาษาญี่ปุ่น เป็นคำที่ค่อนข้างมีความหมายในทางบังคับและกดดัน เพราะฉะนั้นเมื่อพูดถึงการให้การศึกษาแก่เด็กจึงมีผู้เข้าใจผิดว่าถึงเด็กจะไม่สนใจก็ตบบังคับ แนนอน เด็กแรกเกิดยังไม่สามารถแสดงออกอย่างชัดเจนว่าตนต้องการอะไรหรือไม่ต้องการอะไร อย่างไรก็ตาม แม่จะรู้ดีที่สุดว่าลูกของตนยินดียรับอะไรและไม่ชอบไม่ชอบอะไร

หน้าที่ของแม่คือ ต้องคอยสังเกตอย่างละเอียดและให้สิ่งกระตุ้นที่เด็กเรียกร้องต้องการ การฝืนให้เด็กรับสิ่งที่ไม่ชอบหรือบังคับให้ทำในสิ่งที่ไม่สนใจจะมีผลในทางลบต่อเด็ก

การให้การศึกษานี้มีความหมายของการให้ ผู้ต้องทำหน้าที่นี้จึงรู้สึกเหมือนว่าจำต้องวางท่า แต่ผมคิดว่าการให้การศึกษาโดยไม่รู้ตัวเป็นการศึกษาที่ดีที่สุดเวลาลูกเริ่มพูดภาษา คงไม่มีพ่อแม่คนไหนที่สอนภาษาลูกอย่างตั้งใจ เป็นการใช้การศึกษาโดยไม่รู้ตัว

คำพูด การกระทำ ความรู้สึกของแม่นั้นส่งผลกระทบต่อลูกอย่างละเอียดอ่อน และมีผลต่อการสร้างอุปนิสัยและสมรรถภาพของลูก กล่าวคือชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันเป็นการศึกษาที่ไม่มีใครเรียกว่าการศึกษา การสั่งสอนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาแต่ไม่ใช่การศึกษาทั้งหมด

คุณอาคิรา ทาโงะ (Akira Tago) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยชิบะ กำลังทำการศึกษาชีวิตประวัติของผู้มีชื่อเสียงในด้านต่าง ๆ กล่าวว่าไม่มีการศึกษาใดที่ให้ผลยิ่งกว่าการศึกษาโดยไม่รู้ตัว หมายความว่า ความเข้าใจเด็กอย่างลึกซึ้งของแม่และคนรอบด้าน คือจุดเริ่มต้นของการศึกษาของเด็ก

ผมเคยได้ยินว่า ออสต์วอลด์ (F.W.Ostwald) นักเคมีชาวเยอรมัน ผู้เขียนหนังสือชื่อ " มหาบุรุษ" (Great Men) สรุปไว้ว่า "อัจฉริยะบุคคลถูกสร้างด้วยคำชักชวนและหนังสือ" กล่าวคือเขาเหล่านั้นไม่ได้ถูกบังคับให้ศึกษา เพราะการศึกษาโดยถูกบังคับนั้นมีผลร้ายที่สุด

เขาเหล่านั้นไม่เคยถูกสั่งให้อ่านหนังสือ แต่มีหนังสืออยู่ในที่ที่เขาสามารถหยิบอ่านเองได้เสมอ พวกเขาไม่เคยได้ยินพ่อแม่พูดว่า "จงเป็นคนเก่ง" มีแต่คำว่า " ลูกสามารถเป็นคนเก่งได้"

92. อย่า "ทำแท้ง" การศึกษาของเด็ก

ทุกปี เฉพาะญี่ปุ่นประเทศเดียวก็มีเด็กเกิดใหม่ถึง 2 ล้านคน สมัยก่อนคนอยากมีลูกมาก ครอบครัวที่มีลูก 5-6 คนไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรเลย แต่ปัจจุบันคนนิยมมีลูกเพียง 2 คน คือมีลูกอย่างวางแผน เพราะมีเจนนั่นเด็กที่ลืมตาออกมาดูโลกได้ต้องนับว่าเป็นเด็กพิเศษ

แต่เด็กพิเศษเหล่านี้เมื่อเกิดมาแล้วมิใช่ว่าจะได้รับการศึกษาอย่างดีและสภาพแวดล้อมที่ดีสมกับความพิเศษหรือจนกระทั่ง ก่อนคลอดทางฝ่ายพ่อแม่วางแผนไว้อย่างดี แต่คลอดออกมาแล้วกลับปล่อยให้เติบโตขึ้นมาเอง อันที่จริงการวางแผนอย่างดีนั้นจำเป็นสำหรับเด็กแรกเกิดจนถึง 3 ขวบ ยิ่งกว่าการวางแผนก่อนมีลูกเสียอีก

มีพ่อแม่หลายคู่ที่ทำแท้งลูกโดยมิได้มีเหตุผลสำคัญอะไรนัก จึงสมควรแล้วที่ชาวโลกพากันประณาม แต่ผมแปลกใจเหลือเกินว่าทำไมไม่คอยมีใครประณาม พ่อแม่ที่มีลูกแล้วเลี้ยงดูอย่างปล่อยปละละเลย คุณฮิโรชิ มานาเบะ (Mr. Hiroshi Manabe) ผู้วาดภาพประกอบสำหรับหนังสือเล่มนี้ (ฉบับภาษาญี่ปุ่นผู้แปล) เรียกการเลี้ยงดูลูกอย่างปล่อยปละละเลยว่า ' การทำแท้งการศึกษาเด็ก' ผมคิดว่า " การทำแท้งการศึกษาของเด็ก" นี้ มีความผิดร้ายแรงยิ่งกว่าการทำแท้งระหว่างตั้งครรภ์เสียอีก เพราะไม่มีเหตุผลที่จะนำมาแก้ตัวได้เลย นอกจากนั้นผลของ "การทำแท้งการศึกษา" นี้จะทำให้ครอบครัวของท่านและสังคมของเราในอีก20-30 ปีข้างหน้าต้องประสบกับความทุกข์

การที่ระดับสติปัญญาของชนผิวดำในอเมริกาต่ำ และการต่อสู้ระหว่างชนผิวขาวกับผิวดำในอเมริกาเกิดขึ้นอย่างไม่สิ้นสุด ก็พูดได้ว่าเป็นผลจาก "การทำแท้งการศึกษา" ของพ่อแม่ชาวอเมริกันเมื่อ 20-30 ปีก่อนหน้านั้น ปัญหาการเดินขบวนต่อต้านของนักศึกษามหาวิทยาลัยญี่ปุ่นในระยะนี้ (ช่วงปี ค.ศ. 1970-1973) น่าจะเป็นผลของ "การทำแท้งการศึกษา" เมื่อ 20 ปีก่อน เพราะช่วงนั้นชาวญี่ปุ่นมีความยากลำบากกับสภาวะหลังสงคราม ต้องทำมาหากินเพื่อ

ความอยู่รอด จนไม่มีเวลาดูแลลูก แต่ปัจจุบันนี้ " การทำแท้งการศึกษา" เป็นสิ่งที่ภัยให้ไม่ได้ อย่างเด็ดขาด

93. จงเป็น "คุณแม่แก้วชา" ตอนอายุ 0-2 ขวบ

ปีก่อน ตอนผมไปต่างประเทศและไปรับประทานอาหารที่ภัตตาคารแห่งหนึ่ง โต๊ะข้างหน้าผมมี สามีภรรยาหนุ่มสาวกับลูกอายุประมาณ 2 ขวบ กำลังรับประทานอาหารกันอยู่ แต่ไม่ทราบว่า เป็นเพราะเหตุใด เด็กคนนั้นเกิดร้องกวนไม่ยอมทานอะไร แม่ของแกจึงดุและตีกันลูก แล้วรับประทานอาหารต่อไปโดยไม่สนใจว่าลูกจะร้องสักรึเปล่าไหน

ถ้าเรื่องแบบนี้เกิดในญี่ปุ่น ผู้เป็นแม่คงเกรงสายตารอบด้านและพยายามทำให้ลูกหยุดร้อง ผู้คนรอบด้านก็คงหันมาตำหนิผู้เป็นแม่ว่าปล่อยให้เกิดกร้องกวน

หากเปรียบเทียบสองตัวอย่างข้างต้น ชาวญี่ปุ่นคงตำหนิว่า แม่ชาวต่างชาติประเทศคนนั้นเป็น "คุณแม่แก้วชา"*เข้มงวดกับลูกมากเกินไป แต่ผมคิดว่า "คุณแม่แก้วชา"แบบนั้นดี เด็กอายุยังไม่ถึง 2 ขวบ ซึ่งเส้นสายสมองยังโยงกันไม่เรียบร้อยนั้น การอบรมบ่มนิสัยทางกายมีความหมายมาก คุณจึงต้องเป็น "คุณแม่แก้วชา" ที่เข้มงวดและคนที่อยู่รอบด้านให้ความร่วมมืออย่างอบอุ่น กับ "คุณแม่แก้วชา" ซึ่งกำลังอบรมสั่งสอนเด็กอายุ 0-2 ขวบด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อเด็กอายุเกิน 2 ขวบจะปฏิเสธการสั่งสอนทางกาย เพราะมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เพราะฉะนั้นเมื่อถึงวัยนี้ควรเลิกเป็น "คุณแม่แก้วชา" ด้วย ถ้าหากแม่ไม่ยอมรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของเด็ก พยายามบังคับให้เด็กทำตามความคิดของตน เด็กจะต่อต้านและไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย

แต่ในประเทศญี่ปุ่น เหตุการณ์กลับตรงกันข้ามกับที่ควรจะเป็น กล่าวคือพอลูกอายุเกิน 2 ขวบ บรรดาแม่กลับพากันเป็น "คุณแม่แก้วชา" ขึ้นมาทันที คอยห้ามลูกว่าทำอย่างโน้นไม่ได้ อย่างนี้ไม่ได้ เปลี่ยนจากแม่ที่ตามใจลูกอย่างเหลือเกินกลายเป็นแม่ที่เข้มงวดขึ้นมาทันที สมควรแล้วที่เด็ก ๆ จะเห็นแม่เป็นนางยักษ์ นางยักษ์ตอนนี้จู้จี้ขี้บ่นไม่หยุดหย่อน เป็นที่น่าเบื่อที่สุดสำหรับเด็ก

ผมคิดว่าถ้าเรามองจากด้านการศึกษาของเด็กแล้ว แม่ที่ดีควรเป็นแม่ที่เข้มงวดในช่วงอายุ 0-2 ขวบ และหลังจากนั้นกลับเป็นแม่ใจดี

แน่นอน เรื่องนี้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย แต่ในฐานะที่คุณเป็นแม่ควรนึกถึงข้อนี้เอาไว้

94. ลูกไม่ใช่สมบัติของแม่

เมื่อเด็กโตพอที่จะเถียงพ่อแม่ บางครั้งจะโพล่งออกมาว่า "ผมไม่ได้อยากเกิดมาสักหน่อย อย่างนี้นักได้มัย" เป็นความจริงที่ว่าเด็กไม่ได้เกิดมาเพราะตัวเองอยากจะเกิด เพราะฉะนั้น พ่อแม่จึงต้องรับผิดชอบต่อชีวิตของเด็กอย่างเต็มที่ หน้าที่อันหลีกเลี่ยงไม่ได้ของพ่อแม่จึงต้องเลี้ยงดูลูกจนกว่าจะยืนบนขาของตัวเองได้ เรื่องนี้เป็นของธรรมดาและคงไม่มีใครโต้แย้งนะครับ

ที่ผมแปลกใจมากก็คือ มีพ่อแม่จำนวนมากเข้าใจว่าในเมื่อตนทำหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบแล้ว ลูกควรเป็นอย่างไรที่ตนต้องการ "ลูกคนนี้อายุให้เป็นวิศวกร..." "ลูกคนนี้อายุให้เป็นนักดนตรี..."มีแม่หลายคนที่มาปรึกษาอย่างแบบนี้อย่างกับมาสั่งตัดเสื้อ อาจารย์ซุซูกิยกตัวอย่างบ่อยๆว่า เวลาแม่ให้ลูกเรียนอะไรไปสักพักจะเข้ามาถามว่า "อาจารย์คะ ลูกของฉันทจะเป็น อะไรได้บ้างไหมคะ ?"อาจารย์จะตอบว่า "เป็นอะไรก็ได้หรอกครับ"ทำเอาบรรดาแม่ตกใจแสดงสี

หน้าผัดหวังอาจารย์จึงพูดต่อไปว่า “ลูกคุณเป็นอะไรไม่ได้หรอกครับ แต่แกลจะเป็นคนดี”

เรื่องนี้พอจะแสดงให้เห็นว่า มีแม่จำนวนมากที่คิดว่าลูกเป็นสมบัติของตน เมื่อคิดว่าเป็นสมบัติ จึงไม่ค่อยคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของลูก แทนที่พ่อแม่จะคิดว่า “จะทำให้ลูกเป็นอะไรดี?” ควรคิดว่า “ลูกจะเป็นอะไรได้บ้าง?” หน้าที่ของพ่อแม่คือพยายามให้ลูกได้มีโอกาสเลือกหลายอย่าง และสามารถค้นพบสิ่งที่เหมาะที่สุดด้วยตนเอง อนาคตของเด็กนั้นไม่ได้เป็นของพ่อแม่ แต่เป็นของตัวเอง

95 . ความไม่มั่นใจของแม่จะทำให้ลูกแหย่

ระบบการศึกษาใหม่ ซึ่งถูกนำมาใช้ในญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ดำเนินมา 20 ปีเศษแล้ว ในระหว่างนั้นการศึกษาแบบประชาธิปไตยได้ลงรากอย่างแน่นแฟ้น และคนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีโอกาสในหลายด้าน แต่อีกด้านหนึ่งความเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของสังคมทำให้เกิดข้อบกพร่องหลายประการ ตั้งแต่ระดับมหาวิทยาลัยลงมาถึงพากันคิดหนักว่าจะอบรมสั่งสอนลูกอย่างไรดี

แต่น่าเสียดายที่ว่า ยิ่งแม่สนใจเรื่องการศึกษาของลูกมากขึ้นเพียงไร ก็ยิ่งมีแนวโน้มที่จะทดลองของใหม่จนสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง พอมีใครว่าระบบการศึกษาเก่าก่อนสมัยสงครามไม่ดี แม่ก็พากันปฏิเสธทุกสิ่งทุกอย่างปล่อยลูกอย่างอิสระเสรี ไม่ยอมให้ยายยเข้ามายุ่งแม้แต่ปลายนิ้ว

แต่พอมีใครว่าระบบใหม่ประชาธิปไตยจำเกินไป ควรสอนลูกแบบสปาร์ตา(เข้มงวด) ทุกคนก็วิ่งเข้าหาระบบนี้ หาวา ยา ยาย ตามใจหลานเกินเกินไป ต้องดูให้มากกว่านี้ ต่อมีใครบอกว่าเลี้ยงลูกแบบปล่อยตามธรรมชาติดีกว่า บรรดาแม่ก็ละทิ้งระบบสปาร์ตาทันที

รู้สึกว่าคุณเห็นการศึกษาเป็นเหมือนแพชชั่น เปลี่ยนแพชชั่นกันอยู่บ่อยๆ ปัจจุบันนี้เรื่องการศึกษาในวัยเด็กเล็กกำลังเป็นที่สนใจ แต่แม่หลายคนไม่ได้เข้าใจความหมายของเรื่องนี้ เพียงเห็นคนอื่นสนใจก็เลยเอาอย่างบ้างเท่านั้น

ผมไม่ได้หมายความว่า การลงมือทำในสิ่งที่คิดว่าดีเป็นเรื่องไม่ดีหรอกนะครับ แต่แม่เป็นครูที่ดีที่สุดและสำคัญที่สุดสำหรับลูก ถ้าหากแม่ไม่มีความเป็นตัวของตัวเองก็จะสอนลูกไม่ได้ ลัทธิสปาร์ตาหรือลัทธิปล่อยอิสระนั้น เป็นเพียงหนทางหนึ่งในการเลี้ยงลูกตามแต่สภาพแวดล้อมและอายุของเด็ก

แม่ควรมีความมั่นใจที่สุดในเรื่องของคุณ ถ้าหากแม่เปลี่ยนใจบ่อยๆกลับจะทำให้เด็กแหย่ ไม่ว่าเรื่องเล็กน้อยแค่ไหน แม่ควรทำอย่างมั่นใจ ความมั่นใจของพ่อแม่เป็นสิ่งจำเป็นในการอบรมสั่งสอนลูก

แน่ละ ความมั่นใจในสิ่งที่ผิดหรือยึดมั่นอย่างตื้ออาน มีปัญหายิ่งกว่าความไม่มั่นใจเสียอีก แต่ถ้าเราเลี้ยงลูกอย่างตามมีตามเกิด เด็กก็จะดีไม่ได้ การอบรมสั่งสอนลูกเป็นหน้าที่สำคัญที่สุดของแม่และปล่อยให้หย่อนยานก็ไม่ได้ ผมอยากให้คุณแม่ให้การศึกษาลูกด้วยวิธีของตนเอง โดยหนีให้หลุดพ้นจากวิธีการตามแบบแพชชั่น แบบตายตัว และแบบตามมีตามเกิด

96. ความทะนงตนของแม่ทำให้ลูกกลายเป็นคนยโส

"ลูกของฉันพิเศษกว่าลูกคนอื่น ต้องให้เรียนเปียโน" หรือ "เด็กข้างบ้านเขาเรียนไวโอลิน

ต้องให้ลูกฉันเรียนมั่ง” ดังอย่างของแม่ที่คิดหึงหวงอย่างผิดๆ และบังคับให้ลูกเรียนเปียโนหรือไวโอลินเช่นนี้อยู่เสมอ

การศึกษาในระยะประมว้ยไม่ใช่การศึกษาเพื่อสร้างอัจฉริยะบุคคล แต่กลับถูกผู้คนมองด้วยสายตาแปลกๆ ก็เพราะทำที่เช่นนี้ของผู้เป็นแม่นั่นเอง ในความเป็นจริง เด็กที่แม่บังคับให้เรียนเปียโนหรือไวโอลินด้วยจิตหึงหวงนั้นจะกลายเป็นเด็กที่ค่อนข้างยโส ขี้อิจฉา ขอบข่งขันและขาดความไร้เดียงสา แทนที่เปียโนหรือไวโอลินจะช่วยพัฒนาศักยภาพกลับกัดกร่อนหัวใจอันบริสุทธิ์ของเด็ก

การเรียนเปียโน การเล่นเปียโนได้ไม่ใช่เรื่องพิเศษอะไรเลย แต่เป็นเพียงวิธีการหนึ่งเท่านั้น ปัญหาอยู่ที่ว่าเด็กจะสามารถพัฒนาความสามารถอะไรได้บ้างโดยผ่านการเล่นเปียโนหรือเล่นไวโอลินเหล่านี้ การเรียนเปียโนหรือไวโอลินไม่ใช่เรื่องใหญ่โตอะไรดังที่บรรดาแม่ผู้ชอบหึงหวงตนพากันคิดเช่นนั้นหรอกครับ

แน่นอน การเล่นไวโอลินเป็นทำให้เกิดความมั่นใจ แต่เป็นคนละเรื่องกับความหึงหวงโยโส

ลูกชายของผมก็เกิดความมั่นใจเมื่อเล่นไวโอลินเป็น และส่งผลในด้านอื่นๆ ของแกให้ดีขึ้นด้วย

97. ถ้าจะเปลี่ยนลูกพ่อแม่ต้องเปลี่ยนตัวเองเสียก่อน

มีพ่อแม่บางคนที่ชอบบ่นว่า “ลูกอะไร ไม่เข้าใจพ่อแม่เสียเลย” แต่ผมคิดว่าเรื่องนี้ความผิดไม่ได้อยู่ที่ลูก กลับอยู่ที่พ่อแม่มากกว่า

เรื่องที่จะเล่าต่อไปนี้ได้ยืมมาจากอาจารย์ชูชุกิท่านเล่าว่ามีแม่คนหนึ่งที่ต้องผจญกับลูกทุกวัน จึงบ่นว่า “ทำไมฉันถึงมีลูกพธคดีนี้ก็ไม่รู้ โชคร้ายเหลือเกิน” อาจารย์ชูชุกิได้ยืมเช่นนั้นก็บอกว่า “ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะคุณเลี้ยงเขาไม่ดีเองแหละ แล้วคุณไปดุด่าเขาเพื่อให้เปลี่ยนนิสัยเด็กมันก็เลยโกรธแยกเขี้ยวใส่คุณทุกวัน แม้จะเป็นแม่ลูกกันก็ต้องเคารพซึ่งกันและกัน เวลาตัวเองผิดก็น่าจะขอโทษ เด็กถึงจะเข้าใจ “หลังจากนั้นสักระยะหนึ่ง หญิงคนนั้นกลับมาหาอาจารย์ด้วยใบหน้ายิ้มแย้มแล้วเล่าว่า ตั้งแต่วันนั้นเวลาเธออยู่กับลูก เธอคิดอยู่ในใจเสมอว่า “แม่ผิดไปแล้ว” ลูกจึงดีกับเธอมากกว่าแต่ก่อนและเริ่มเข้าใจกันได้แล้ว

เวลา “คุณแม่แก้ววิชา” เรียกร้องลูกมากไปหน่อย เด็กที่รู้ภาษาแล้วมักจะย้อนเอาว่า “ก็คุณแม่ไม่ได้เป็นคนเรียนเอง อยากพูดอย่างไรก็พูดได้” เวลาถูกย้อนเช่นนี้คงย้อนไม่ออกใช่ไหมครับ พ่อแม่ที่ดีแต่พูด ลูกยอมไม่ทำตามก่อนอื่นพ่อแม่ต้องลองปฏิบัติดูก่อนแล้วจึงให้ลูกเอาอย่าง ถ้าให้ลูกพยายามเต็มที่ฝ่ายเดียว พ่อแม่เอาแต่สบายยอมทำอะไรไม่ได้ผล ผมไม่ได้หมายความว่าพ่อแม่จะต้องทำทุกอย่างเหมือนลูกและพยายามเท่าลูกนะครับ แต่อย่างน้อยพ่อแม่ยอมแสดงให้ลูกเห็นความพยายามของตนเองได้

คุณฮิโรชิ มานาเบะ นักวาดภาพประกอบบอกว่า เวลาเขาอาบน้ำกับลูกคือเวลาที่เขาเหนื่อยจนเหงื่อตก ไม่ใช่เพราะเขาเล่นแข่งแข่งน้ำอุ่นกับลูกหรอกครับแต่เป็นเพราะเขาอยากให้ลูกแช่อยู่ในน้ำอุ่นนานๆ จึงเล่นนิทานให้ฟังในระหว่างนั้น และต้องคิดหาเรื่องใหม่ๆ อยู่เรื่อย มิฉะนั้นลูกก็เบื่อ จึงต้องค้นสมองคิดเรื่องใหม่ออกมาให้ได้ ท่านเองเดียวกับนิทานอาหรับราตรี ถ้าหากใช้วิธีหลอกล่อโดยบอกว่า “แช่นานๆ หน่อยนะ แล้วพ่อจะซื้ออะไรให้...” เด็กก็คงอยู่ได้ไม่นาน

ผมคิดว่าคงไม่มีพ่อแม่ที่สั่งลูกว่า “ทำไฉนนั้นซิ ทำไฉนนี้ซิ” แล้วตนเองไม่ทำอะไร ได้แต่เอนหลังนอนฝันว่า “พอลูกเราเป็นใหญ่เป็นโต เราก็คงสบายไปด้วย” อย่างน้อยที่สุด ถ้าเราไม่พยายามเหมือนคุณมานาเบะการให้การศึกษาเด็กเล็กคงไม่ได้ผล การเปลี่ยนที่มาจากพ่อแม่ที่

เกียจคร้านมาเป็นพ่อแม่ที่ลงมือปฏิบัติและมีความพยายามเป็นเงื่อนไขขั้นต่ำซึ่งจะช่วยพัฒนาลูกให้ก้าวหน้าขึ้นไป

98. การศึกษาที่แท้จริง คือการศึกษาที่ทำให้ลูกดีกว่าพ่อแม่

ในภาษาญี่ปุ่นมีคำกล่าวว่า “เข้มยิ่งกว่าคราม” กล่าวคือสีน้ำเงินซึ่งเป็นสีที่ได้จากต้นคราม หมายถึงลูกศิษย์ที่เก่งกว่าครุพมคิดว่าการศึกษาที่แท้จริงควรเป็นเช่นนี้

ผมกล่าวยามาหลายครั้งหลายหนแล้วว่าความสามารถของเด็กมิได้ติดตัวมาแต่กำเนิด สมมติว่าเราหันไปยอมรับว่าความสามารถทั้งหมดของเด็กเป็นพันธุกรรมจากพ่อแม่ อย่างน้อยที่สุดเด็กควรเก่งเท่าพ่อแม่ หากพ่อแม่เลี้ยงดูลูกแล้วลูกสู้พ่อแม่ไม่ได้แม้แต่เพียงนิดเดียว ก็ต้องพูดว่าเป็นเพราะความขี้เกียจของพ่อแม่เท่านั้น เพราะพ่อแม่เป็นครูคนแรกและครูคนสำคัญที่สุดของลูก

เกี่ยวกับเรื่องนี้ อาจารย์ชูชูกิ เขียนไว้ในหนังสือชื่อ “ทฤษฎีพัฒนาเด็กเล็กของข้าพเจ้า” อย่างน่าสนใจว่า:-

ที่โรงเรียนพัฒนาความสามารถของพวกเรา ใช้วิธีเปิดแผ่นเสียงให้เด็กฟังซ้ำแล้วซ้ำอีกเพื่อฝึกหัดไวโอลิน เมื่อเด็กฟังแล้วข้าพเจ้าจึงพูดว่า “เล่นให้เก่งกว่าในแผ่นเสียงนิดหนึ่งนะ” เด็กนักเรียนตัวเล็กๆพากันตอบว่า “ครับ” และตั้งใจเล่นให้เก่งกว่าในแผ่นเสียงนิดหนึ่ง แผ่นเสียงแผ่นนั้นเป็นฝีมือเล่นของข้าพเจ้าเองเด็กจึงเล่นให้เก่งกว่านั้นได้ไม่ยากนัก หลักการของโรงเรียนเราคือเก่งกว่าครู เด็กคนไหนเก่งกว่าครูเราเรียกว่าลูกศิษย์ และเด็กที่ยังสู้ครูไม่ได้เราเรียกว่าลูกศิษย์ฝึกหัด เหตุผลที่กำหนดไว้เช่นนี้ เพราะว่าถ้าหากศิษย์ไม่เก่งเท่าครูแล้ว ต่อไปเมื่อเขากลายเป็นครู ลูกศิษย์ของเขาก็เก่งไม่เท่าครูเช่นนี้เรื่อยไป ในที่สุดเราคงถอยหลังไปอยู่ยุคหินไม่มีความหวังว่าอารยธรรมจะก้าวหน้าขึ้นไป เพราะฉะนั้น ลูกศิษย์จึงต้องเก่งกว่าครูอยู่เสมอ...

ผมยกคำกล่าวของอาจารย์ชูชูกิ เสียยาวเหยียด เพราะยืนยันคำพูดในตอนแรกของผมได้ดีที่สุด

แน่นอน พ่อแม่ซึ่งเป็นครูคนแรกและคนสำคัญที่สุดของเของเด็กย่อมอยากให้ลูกเก่งกว่าตน และไม่มีความจำเป็นใดๆ เลยที่พ่อแม่จะต้องท้อแท้ใจว่าตัวเองก็แค่นี้ คงหวังในตัวลูกได้เพียงแค่นั้นหรืออะไรในทำนองนั้น

99. คนที่สามารถเชื่อใจคนอื่นได้จะเป็นผู้ที่สร้างศตวรรษที่21

โลกทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเราสะดวกสบายขึ้นมากอย่างน่าแปลกใจ ลองดูตัวอย่างของคอมพิวเตอร์ก็ได้ครับ เมื่อ 10 ปีก่อนเครื่องคำนวณมีความสามารถเพียงคำนวณได้เร็วกว่ามนุษย์เท่านั้น แต่ปัจจุบันคอมพิวเตอร์ทำหน้าที่ได้ใกล้เคียงกับสมองคนมากขึ้นทุกที

ตัวอย่างทำนองนี้มีมากมายจนยกไม่ไหว อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนอกจากจะทำให้คนสะดวกสบายขึ้นแล้ว ยังทำให้ความคิดของคนเปลี่ยนไปด้วย คนเราเมื่อมีความมั่งคั่งทางวัตถุย่อมแสวงหาความสมบูรณ์ทางใจด้วย ทุกคนพยายามคิดว่าคนเราควรมีบทบาทหน้าที่อย่างไร คนเราควรเป็นเช่นไร ฯลฯ แต่ทว่าคนเราเมื่อถูกสร้างขึ้นมาเรียบร้อยแล้ว ถึงสังคมจะเปลี่ยนไปก็ไม่ใช่ว่าจะเปลี่ยนตามได้ง่ายๆ ผู้ที่จะแบกรับภาระของสังคมใหม่นั้นมีแต่เด็กเล็กๆ ซึ่งกำลังเติบโตขึ้นเท่านั้น เพราะฉะนั้นผมจึงคิดว่าการศึกษาในวัยเด็กเล็กนั้นสำคัญยิ่ง

เมื่อมองดูสังคมปัจจุบันแล้ว สิ่งที่ผมคิดว่ายังขาดอยู่มากที่สุด คือความเชื่อใจซึ่งกันและกัน ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ความยุ่งยากทางสังคม ปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหานักเรียนตีกัน ล้วนเริ่มต้นจากความไม่ไว้วางใจคนด้วยกันทั้งนั้น ถึงความเป็นอยู่ของเราจะสะดวกสบาย แต่ถ้าคนในสังคมขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน คนเราจะอยู่เป็นสุขไม่ได้อย่างแน่นอน

เหตุผลที่ว่าทำไมเราจึงต้องเชื่อใจคนอื่น ต้องไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อนนั้นทุกคนตั้งแต่เด็กชั้นประถมขึ้นไปเข้าใจกันดี แต่ก็อีกนั่นแหละครับ ธรรมชาติของมนุษย์นั้นถึงจะเข้าใจก็มักจะปฏิบัติไม่ได้ ความเชื่อใจซึ่งกันและกันไม่สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยการสั่งสอนหรือด้วยเหตุผล คนเราจะเชื่อใจคนอื่นก็ต่อเมื่อเรียนรู้ประสบการณ์นั้นมาด้วยตนเอง

โชคดีที่สมองและอุปนิสัยของเด็กอ่อนอยู่ในสภาพกระตือรือร้น หากเราปลูกฝังความคิดเช่นนี้ลงไปเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เขาคงแบกรับภาระของสังคมใหม่ได้อย่างดี

ระบบการศึกษาในโรงเรียนซึ่งเน้นคะแนนสอบเป็นใหญ่นั้นคือสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนไม่เชื่อใจกัน เพราะฉะนั้นเราต้องสร้างรากฐานให้เด็กรู้จักเชื่อใจคนอื่นตั้งแต่อ่อนวัยเรียน และนี่คือจุดประสงค์ที่แท้จริงของการศึกษาในระดับปฐมวัย

100. ผู้ที่จะกำจัดสงครามและการแบ่งแยกผิวได้มีแต่เด็กเล็กเท่านั้น

ผมกล่าวมาแล้วว่าย่อกว่ารากฐานของความคิดเกี่ยวกับการศึกษาในระยะปฐมวัยของผมนั้น ไม่ได้อยู่ที่การผลิตอัจฉริยะบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญพิเศษผมเพียงแต่หวังว่า เด็กแต่ละคนจะมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนที่มีอยู่และเติบโตขึ้นเป็นคนดี ไม่กลายเป็นคนดื้อรั้นหรือมีความคิดด้านเดียวจนเกินไป

ถึงแม้จะมีอารยธรรมและความเจริญทางเศรษฐกิจสูงแต่โลกของเรายังเต็มไปด้วยสงคราม การดูถูกผิว และการทะเลาะกันระหว่างชนชาติต่างๆ จริงอยู่ พวกเราพยายามคิดหาทางปรองดองกันเพื่อสันติภาพของโลก โดยตั้งองค์การสหประชาชาติยูเนสโกและองค์การอนามัยโลก ฯลฯ แต่ทว่าเป็นการยากยิ่งนักที่ผู้ใหญ่สมัยเราจะสร้างโลกให้น่าอยู่ และมนุษย์เราต่างเชื่อใจซึ่งกันและกัน ประสบการณ์อันขมขื่น ซึ่งประทับติดตัวมายาวนานทั้งความเกลียดความรู้สึกของผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองความเคียดแค้นต่อชนชาติอื่นเหล่านี้ยากที่จะลบเลือนไปได้ง่าย ๆ

พวกเราผู้ใหญ่ต้องไม่ปลูกฝังอคติและความเข้าใจผิดเหล่านี้ให้กับเด็กซึ่งจะแบกรับโลกในอนาคตเด็กอายุ 0-3 ขวบยังอยู่ในสภาพกระตือรือร้น ไม่มีความคิดดูถูกผิวไม่มีความเคียดแค้นชนชาติอื่น ถ้าเราเลี้ยงดูเด็กผิวขาวผิวดำเหมือนกันตั้งแต่วัยนี้ เด็กคงคิดเพียงว่า “คนเรานั้นมีผิวสีขาาสีดำต่างกัน เหมือนกับที่รูปร่างหน้าตาต่างกัันนั่นเอง” และจะไม่รู้สึกแปลกใจอะไรเลย ถ้าไม่เป็นเช่นนั้นก็ต้องเป็นเพราะผู้ใหญ่เข้าไปแทรกแซง ยัดเยียดความคิดและความรู้สึกของผู้ใหญ่เข้าไปในตัวเด็ก

หากเราหวังสันติภาพของโลกอย่างแท้จริงละก็ นอกจากจะต้องเฝ้าติดตามสถานการณ์ทางการเมืองของโลกปัจจุบันแล้ว เรายังต้องเน้นความสำคัญของการศึกษาของเด็กเล็ก ซึ่งจะเป็นผู้แบกรับโลกในอนาคตด้วย โดยทุ่มให้ทั้งกายและใจ เพราะเหตุว่าผู้ที่จะสร้างสันติภาพได้อย่างแท้จริงนั้น ไม่ใช่พวกเราผู้ใหญ่อีกต่อไป แต่ต้องเป็นโลกในสมัยของเด็กเล็กในปัจจุบัน

ผมไม่คิดว่าความหวังของผมเป็นเรื่องเหลวเกิด ผมไม่รู้ว่าส่งที่ผมนำล้งคิดกำลังทำอยู่นี้จะมีผลช่วยให้ความหวังของผมเป็นจริงได้สักเพียงไร และผมไม่คิดว่าสิ่งที่ผมเสนอมานในหนังสือเล่มนี้ตั้งแต่ความคิดพื้นฐาน วิธีการต่างๆ ที่เสนออย่างละเอียดและบทบาทของแม่เป็นสิ่งที่ถูกต้องทั้งหมดซึ่งวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้ อย่างน้อยที่สุดผมหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะกระตุ้นให้มีการถกปัญหากันเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาของเด็กเล็กในระยะ 0-3 ขวบ อย่างคึกคักขึ้นทั้งในญี่ปุ่นและในต่าง

ประเทศและผมมั่นใจว่าหนังสือเล่มนี้คงมีบทบาทในฐานะผู้จุดชนวนได้อย่างแน่นอน